

Björn Forssén

Skatt i skrattspegeln

Produkten ingår i plattformen

Pedagogiskt Forum Skatt – PFS

www.forssen.com

Björn Forssén:

Skatt i skrattspegeln

© 2021 copyright/upphovsrätt Björn Forssén

Bildkälla omslagsbild: Björn Forssén

Innehåll del 1

- 1 Prolog, s. 7
- 2 ”Greven”, ”Blixten” och ”Ebba”, s. 9
- 3 Vinlotteriet, s. 12
- 4 ”Snickaren” vs. Arbetsgivareenheden, s. 16
- 5 Fögderichefen engagerar sig – i ”skogsmullebeskattningen”, s. 19
- 6 Dagboken och huvudboken – ”dom tjocka böckerna”, s. 22
- 7 ”Shoot man – shoot”, s. 26
- 8 En tyst minut för Olof Palme, s. 28
- 9 Besvärsevenheten – ”dödens korridorer”, s. 31
- 10 Skattetillägg – ibland länsstyrelsen kontra fögderiet, s. 33
- 11 Bättre rättssäkerhet förr – ytterligare ett exempel, s. 37
- 12 ”Vad händer om jag svarar så här?”, s. 39
- 13 Redovisningskonsult som också var ”minnesmästare”, s. 41
- 14 ”Min huvudman”-syndromet, s. 42
- 15 ”Friskis & Fluktis”, s. 44
- 16 Obehagliga besök? Skruva bort namnskylden på dörren, s. 47
- 17 Vill Du gå på kurs? ”Malou” – inte enhetschefen – bestämmer, s. 50
- 18 ”Kaffe, jaha då var det kaffe!”, s. 54
- 19 På Utsikten bestämmer ”Morots- och lingonmannen” menyn, s. 55
- 20 ”Nepotism i Göteborg – har jag aldrig hört talas om”, s. 61
- 21 Sekretessproblem och ”elfte och tolfte buden”, s. 63
- 22 ”Varning för Harning”, s. 65
- 23 Bekräftelser på att jag hade kommit en bit på vägen i karriären, s. 69
- 24 Mervärdesskatteenheten – ingen ”dödens korridor”, s. 71
- 25 ”Zeke Vargs husvagnsuthyrning, momsregistrerad? Japp!”, s. 76

- 26 "Kinakrogen", s. 81
- 27 "Omvänd '#metoo' – visst finns det också", s. 83
- 28 "Effe" – ständigt på väg hos momsensheten, s. 85
- 29 "'Fredriksson & Bengtsson' slår till" – Volvo häpnar, s. 86
- 30 "'Fredriksson och Bengtsson' slår till igen" – polisen häpnar, s. 89
- 31 "Anyone for tea?", s. 90
- 32 "Leffe" vände på skrivbordet när han blev sektionschef, s. 91
- 33 "Styrmanskvittot", s. 94
- 34 "Bombhot – ta hissen!", s. 96
- 35 "Arkiv är makt", s. 97
- 36 Myndigheter och andra har stor nytta av examensarbeten, s. 102
- 37 Tillslag på spelhallen – ägaren med flera springer ut på stan, s. 107
- 38 "Where is that damned illusive 'Mr. Adams'?", s. 108
- 39 "'Flygande mattor' och 'karuseller'", s. 111
- 40 Datoriseringen inom Skatteförvaltningen gick länge trögt, s. 114
- 41 Skrivbordslådan – också ett arkiv, för (?) goda idéer, s. 117
- 42 Myten om självkontrollerande stora företag, s. 119
- 43 "'Miss Europa' har bilnycklarna", s. 124
- 44 Bostäder byggs om till butik och vice versa – "dubbla problem", s. 126
- 45 Inte ens minister Birgitta Dahl kunde rädda situationen, s. 130
- 46 "Får ponnyn plats i Din Suzuki Samurai?", s. 133
- 47 "Vart har akterna tagit vägen?", s. 136
- 48 "Stoppa hästarna!", s. 138
- 49 "Trivseldagen", s. 140
- 50 Epilog, s. 141
- Innehåll del 2, s. 144*

1

Prolog

- ”Kaninerna har rymt!” Jag skulle träffa min närmaste chef, Åke Eriksson på besvärsheten, där arbetet främst bestod i processföring. I korridoren på väg till honom, på näst högsta våningen i det niovångshus i centrala Göteborg som en gång beboddes av Televerket och nu inhyste skatteavdelningen hos Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län (ingår idag i Västra Götalands län), sprang en man förbi mig och delgav de som han mötte att han var tvungen att lämna arbetet för att ta hand om sina förrymda kaniner.

Jag hade, efter en akademisk examen på Handels i Göteborg, anställts i augusti 1985 som landskanslist på länsstyrelsens skatteavdelning – med ingång på Ekelundsgatan 1. Länsstyrelsens allmänna avdelning bestod i bland annat administrativa enheten, allmänna enheten och försvarsenheten – och låg närbeläget på Södra Hamngatan 3, i en flygelbyggnad som en gång byggts ihop med gamla residenset på nr 1, där en plakett på byggnaden anger att Karl X Gustaf avled i residenset den 13 februari 1660.

Åke var en rullstolsbunden snäll man, som jag knappt kom att se igen, när jag återvände till besvärsheten efter att – som det hette – ha cirkulerat först på annat håll inom Skatteförvaltningen. Hans kontorsrum fanns i en tämligen undanskymd del på besvärshetens våningsplan. Eftersom enheten – vilket jag återkommer till – allmänt kallades för ”dödens korridorer”, hade därmed Åke, trots sin chefsroll för den offensiva sektionen, ganska litet daglig kontakt med övriga på enheten. Så här i efterhand tänker jag att han säkert kände sig ensam under arbetsdagarna.

Åke hälsade mig i alla fall välkommen tillsammans med ”Malou”, som jag kallar henne i denna bok och som var enhetschefens sekreterare. Besvärshusetens chef hette något annat i verkligheten, och i denna bok kallar jag honom Evert Landén.

Chefsordningen på en sakenhet vid skatteavdelningarna i storstadslänet var i fallande ordning: enhetschef (byråchef), sektionschef och gruppchef. Över enhetscheferna fanns skattechefen. Besvärshuseten hade en defensiv och en offensiv sektion, men ingen gruppchef, utan taxeringsintendenterna styrde sig själva.

Åke förklarade att jag skulle göra min första så kallade cirkulation på arbetsgivarenheten vid Göteborgs fögderi, det vill säga vid Lokala skattemyndigheten i Göteborg, och sedan återvända.

Under tre år ”varvades” min landskanslistutbildning med cirkulationstjänstgöring på olika enheter inom länsstyrelsens skatteavdelning och på fögderiet. Man kan säga att jag var anställd på en myndighet under Civildepartementet, men skulle börja cirkulationen på en myndighet under Finansdepartementet. Från och med 2004 finns en enda beskattningsmyndighet, Skatteverket, som sorterar under Finansdepartementet.

Jag sade adjö till Åke och ”Malou”, och knallade bort till fögderiet, vars betydligt modernare lokaler fanns i en byggnad på Rosenlundsgatan mitt emot Fiskekyrkan – Feskekôrka – som är en också för många icke-göteborgare bekant byggnad – en fisk- och skaldjursmarknad i en kyrkoliknande byggnad på Rosenlundsgatan vid Rosenlundskanalen. Rosenlundsgatan var sedan några år också prostitutionsgatan i Göteborg, vilket blev mycket tydligt när man arbetade över och skulle ta sig hem från området kvällstid.

Min första arbetsdag på arbetsgivarenheten hos Göteborgs fögderi började med att folk samlades vid morgonkaffet i pentryt och beskådade genom fönstren en folkvagn som stod parkerad vid Nya Allén – ”Allén” – och hade blivit krossad av ett fallande träd. En av mina nyvunna kollegor som hade passerat bilen kunde meddela att den var tom och att någon personskada inte hade inträffat.

Dagen fortsatte med att morsa på folk och bekanta mig med lokaliteterna på plan 2, som inrymde arbetsgivarenheten, samt lära mig det väsentliga om apparater såsom dataterminaler för bland annat arbetsgivarregistret och redovisnings- och exekutionsregistret.

I Göteborg fanns för övrigt också Riksskatteverkets sjömansskattekontor (för hela riket) och ett av verkets fyra distriktskontor för hanteringen av punktskatter. Sjömansskattekontoret och distriktskontoret ingick alltså direkt i Riksskatteverket i Solna, och verkade självständigt för sig.

2

”Greven”, ”Blixten” och ”Ebba”

Enhetschefen på arbetsgivarenheten, en dam som hette något annat i verkligheten och som jag i denna bok kallar för ”Ebba”, satt i rummet intill mitt kontorsrum. Hon skulle på min andra dag visa mig runt på andra plan än arbetsgivarenhetens. Vi besökte

dataenheten, som handhade driften av länsstyrelsens och fögderiets ADB-anläggning. Sedan stod materialförrådet på tur.

I förrådet regerade en man på närmare två meter, som aldrig kallades något annat än ”Greven”. Det tillnamnet hade han begåvats med, eftersom han påstod sig vara den oäkta avkomman till en greve i Västergötland. Han hade en kollega också, som kort och gott kallades ”Blixten”, men denne visade sig sällan, om det inte var så att ”Greven” inte fanns på plats av någon anledning.

”Greven” hade mycket obehagliga fasoner för sig. Det var inte bara det att han vilade på knogarna, när han stod och blängde i sin lucka på de anställda vid fögderiet som ville ha block och pennor och annat material.

En känd historia var den kvinnliga handläggare som skulle rekvirera något så banalt som suddgummi. ”Lär Dig skriva bättre, så behöver Du inget suddgummi”, lär ”Greven” ha yttrat, och hon hade fått gå tillbaka utan det för kontorsgöromål så normala och nödvändiga som ett suddgummi. Mobbare är ofta värst mot kvinnor, och det var symptomatiskt för ”Greven”.

”Ebba” presenterade mig som en ung man som just påbörjat sin anställning, och behövde material till sitt kontorsrum. När ”Greven” frågade om jag var från Göteborg svarade jag troskyldigt att jag inte är född här, men uppvuxen i stan.

”Greven” propsade på att få veta min födelseort, och när jag sade att jag är född i Flen kom det som en ryggmärgsreflex från honom: ”Ja, Sörmland är ett drygt landskap”. Historien som följde var att ”Greven” hade varit på sommarkoloni för barn i Sörmland, och ansåg sig ha vunnit erfarenheten att just sörmlänningar skulle vara särskilt dryga av sig. ”Ebba”, som var från Skåne, fnittrade litet förläget, och jag tänkte att fördomen om ett drygt karaktärsdrag

brukade gälla skåningar, men hade jag sagt att jag var från Dalarna hade ”Greven” säkert kört samma story om det landskapet.

En gång i halvåret brukade ”Greven” gå runt på avdelningarna inom fögderiet och dela ut pennor, block och annat kontorsmaterial, det vill säga han lekte jultomte med personalen.

Jag har under min karriär lagt märke till att chefer låter vaktmästare och liknande hållas med sådana fasoner som ”Greven” utövade. De till och med koketterar med plågoandar som ”Greven”. Det ger nämligen en i övrigt osäker chef den bekräftelsen att han eller hon är någon här i världen, eftersom en sådan figur som ”Greven” alltid trampar nedåt och slickar uppåt.

”Blixten” var ”Grevens” diametrala motsats, vilket innebar att personalen passade på att besöka materialet närhelst ”Greven” hade en ledig dag från sitt mobbande. Situationen var så allvarlig att min närmaste chef, gruppchefen Gert Karlsson, sade att bland annat han gick promenaden bort till länsstyrelsen och hämtade sitt kontorsmaterial för att slippa konfronteras med ”Greven”.

Vid ett tillfälle under min tid på arbetsgivarenheten hade pappret i en printer tagit slut just när en utskrift inte lät vänta på sig. Min lösning på att runda ”Greven” var rent fysisk. Jag gick helt enkelt in i förrådet genom en sidodörr och hämtade en Xerox-kartong med printing-papper, i stället för att ställa mig som dumbom vid ”Grevens” utlämningsdisk. Då visste han inte hur fort han skulle vägleda mig ut ur förrådet, som han uppenbarligen ansåg sig äga, och han var mycket artig och förekommande – huvudmålet för ”Greven” var så att säga att återställa den av honom själv påfunna ordningen. Ta en mobbare vid hornen, i stället för att spela med – det är en praktisk lösning. Vart skulle han ha gått med ett klagomål om att jag av egen kraft hämtade material i förrådet?

Jag berättade för Gert att ”Greven” vid tillfället inte ens pep om att jag skulle ha desavouerat honom. Det egentliga problemet i liknande fall är dock ännu idag att min lösning inte löste problemet för alla andra – idag skulle jag ha tagit upp dumheterna för höga vederbörande att åtgärda och även informerat fackföreningarna på arbetsplatsen. Jag var emellertid upptagen med arbetet och såg så att säga enbart ”Greven” som ett rundningsmärke på fotbollsplanen.

3

Vinlotteriet

Min första vecka på arbetsgivarenheten innehöll bland annat ett vinlotteri, vilket skedde i samband med fikapausen på eftermiddagen under fredagen. Inom såväl länsstyrelsen som fögderiet hade alla enheter ett återkommande vinlotteri. Det innebar – precis som på en byggarbetsplats där en ny kraft skulle kila in sig med en liter till gubbarna – att Du förmodades delta minst i Din egen enhets vinlotteri, genom att lägga en slant till det. Många deltog inte bara i den egna enhetens vinlotteri, utan även i andra enheters. Det var ett jäkla rännande de dagar som någon enhet hade vinlotteri.

Jag tillfrågades någon dag före fredagen under min första arbetsvecka, som var en vinlotterivecka på enheten, om jag var från öarna. Det var i stort sett samma sak som att man var frireligiös, och inte nyttjade alkoholhaltiga drycker.

Frågeställaren var en person från en annan grupp än min egen, och personen i fråga såg lycklig ut över det faktum att jag bidrog med en insats till vinlotteriet.

Jag vann en flaska vin under mina år inom Skatteförvaltningen i Göteborg, och det var på min nästa anhalt, besvärsheten, där de hade fyra flaskor i prispotten. Jag vill minnas att det var en sort som tillhörde Systembolagets allra lägsta sortiment prismässigt sett.

Vinlotteriet på arbetsgivarenheten var det klart mest avancerade, eftersom det hade fyra flaskor i den kategorin och sedan var det i stigande prisordningen på systemets lista ytterligare tre klasser med tillika fyra flaskor i varje prisklass, inalles 16 flaskor vin.

Dragningen skedde i fyra steg så att fyra lyckliga vinnare fick fyra flaskor vardera på så vis att den som vann i den fjärde och sista dragningen fick med sig hem fyra flaskor i den högsta prisklassen.

Det satt även folk i fikarummet från andra enheter än arbetsgivarenheten på vinlotteridagen. Enhetens fikarum var ganska rymligt och det var en stor uppslutning till den stundande dragningen. Det förklarade att vinlotteriet på arbetsgivarenheten, som redan i sig hade fler anställda än de flesta andra enheter som jag bekantade mig med under tiden inom Skatteförvaltningen i Göteborg 1985-89, var det prismässigt sett högsta i rang inom förvaltningen.

Jag fick som sist in på enheten den tveksamma äran att dra lotterna, i stigande ordning.

Varje gång jag drog ett namn ur hatten jublade människomassan i fikarummet. Men inte när jag kom till den fjärde och alltså högsta prisklassen. Namnet jag hade dragit var ”Jonas” (som hette något annat i verkligheten) – hans namn möttes med ett missnöjt mummel av församlingen. Han var inte närvarande vid tillfället.

Förklaringen till det dämpade mottagandet av min dragning av förstaprisvinnaren fick jag efter helgen. På måndagen fick jag plötsligt besök av en mycket glad ”Jonas”, som utstötte ett triumferande:

- Du har räddat hela min helg! Tack, tack och återigen tack.

”Jonas” var bara ett par år äldre än jag själv var, och trots sin ungdom hade han uppenbarligen utvecklat ett beroende, som innebar att han i andanom redan såg sig själv under nästföljande helgledighet kolka i sig fyra flaskor av Systembolagets finare viner – för några tior.

Han hade fått reda på att det var jag som hade dragit hans vinstlott, vilket gjorde honom mycket märkbart lycklig, men uppskattades – av reaktionen i fikarummet att döma – inte av arbetskamraterna. Det är sådant som gör att jag sedan länge anser att det borde vara förbjudet – åtminstone på offentliga arbetsplatser – att hålla vinlotterier.

Detsamma bör gälla också inom universitets- och högskolevärlden, där det i stort sett är legio med vinprovningstillfällen på seminarier som dessa skolor många gånger arrangerar i traditionella vinländer. Jag påpekade att skiten borde förbjudas vid ett möte den 26 februari 2009 med professor Björn Westberg och dennes bisittare Pernilla Rendahl på Internationella högskolan i Jönköping.

- Du får väl dricka mjölk, om Du vill, avfärdade professor Westberg mig – med en bisittare som bara satt och glodde storögt över att jag överhuvudtaget hade mage att ha åsikter om professors seminarieförslag för mitt vidkommande hos dennes bekanta akademikervänner i Österrike.

Jag kan berätta mycket mera om universitets- och högskolevärlden, och bland annat nämnda bisarra möte – i exempelvis en uppföljare till denna bok.

Men nu är det myndighetsvärlden som är ämnet för just denna bok, och vi lämnar vinlotterierna med min uppmaning till höga vederbörande om behovet av att sätta stopp för ofoget. Annars kan de överhuvudtaget lägga ned *human resources* (HR), som personaladministration och organisationsutveckling (PAOU) numera också benämns. Jag har sett så pass mycket att jag kan sammanfatta med att allt annat vore skrymteri, när det gäller förmenta ambitioner om personalvårdande insatser på alkoholens område.

Myndighets- och universitets- och högskolevärldarna kan förslagsvis förhöra sig med exempelvis byggsektorn angående hur den har tagit upp alkoholproblem hos de anställda – även om den sektorn inte är så akademikertät har den säkerligen ett och annat att lära ut, eftersom säkerhetsarbetet är desto angelägnare där jämfört med i pappersvärdvärlden, där alkohol- och drogtestar av hög som låg också borde vara legio.

Lägg in sådana tester som ett moment i den så kallade personalkontrollen för offentlig anställning. Det borde inte möta något fackligt motstånd, och företrädarna för arbetsgivarsidan inom offentligheten bör ta upp frågan med facken, om så inte redan skett.

”Snickaren” vs. Arbetsgivarenheten

När jag började på arbetsgivarenheten var det stora samtalsämnet en utredning av en snickare, Elof Hjortberg. Efter en skatterevision påfördes denne ansvar för arbetsgivaravgifter för anlitate uppdragstagare, eftersom dessa inte bedömdes uppfylla rörelsekriterierna skattemässigt sett.

Ärendet avseende snickaren hade blivit riksbekant efter en kuppattad intervju i Sveriges Televisions nyheter, där dennes situation blev valfläsk inför 1985 års allmänna val som stundade i september. Snickaren kom överraskande in i studion under en intervju med generaldirektören för Riksskatteverket, Lennart Nilsson. Denne blev så nervös att han utlovade en särbehandling av just Elof Hjortberg.

Följden blev den att finansministern, Kjell-Olof Feldt, hade propåer från ett stort antal andra ”hjortbergare”, som ville ha sina ärenden om arbetsgivaransvar ändrade också.

Nu skulle det ske ett stormöte på arbetsgivarenheten, vilket skulle ledas av fögderichefen själv, Sten-Göran Robarth.

Eftersom det vid den aktuella tiden hade införts en nyordning på området, vilken innebar att systemet för uppbörd av socialavgifter från arbetsgivare hade överförts från Riksförsäkringsverket till Skatteförvaltningen, hade jag fått i uppdrag av min näst närmaste chef, sektionschefen Björn Sandegren, att på två veckor göra ett register med sökord och korta kommentarer till cirka 300 domar i underinstanserna om arbetsgivaravgifter och då framför allt angående gränsdragningen mellan uppdragsgivare-uppdragstagare respektive arbetsgivare-arbetstagare. Det hade ingen annan klarat av blev mitt betyg från Sandegren, när jag var klar – i god tid.

Inför stormötet hade redan Hjortbergs mål avgjorts av Kammarrätten i Göteborg, som dömde till dennes fördel, men i ett mål samma dag avseende Bohusgruppen dömde till det företags nackdel, trots att det var mer som talade för rörelse avseende uppdragstagarna i det fallet. Domen avseende Hjortberg innebar att Riksskatteverket inte fick ett överklagande från denne på halsen, och finansministern kunde sova lugnt eftersom det centrala ämbetsverket Riksskatteverket inte behövde infria generaldirektörens löfte i teve till Hjortberg. Om det inte var en politisk dom från kammarrättens sida, vet jag inte hur en sådan ska definieras.

Nu skulle i alla fall allt motiveras inom arbetsgivarenheten, och jag satt tillsammans med sektionschefen Sandegren på det mötet.

Fögderichefen Robarth inledde med att utredarna på arbetsgivarenheten måste anses ha ”misshandlat” Elof Hjortberg, varför kammarrättens dom borde hållas för riktig och att enheten inte skulle verka för att domen överklagades av Riksskatteverket.

Robarth fortsatte med att han skulle undervisa oss församlade om gällande rätt, varvid han på *whiteboarden* ritade en fabrik med avknoppningar som skulle föreställa små rörelser – antog jag.

Björn Sandegren vänder sig då till mig i det fullsatta mötesrummet, och säger:

- Du har gått igenom 300 domar om arbetsgivar-
arbetstagarbegreppen. Stämmer det som fögderichefen
säger?
- Mitt svar blev nekande, och jag sade att jag inte kände igen
fögderichefens resonemang i ämnet från något av de fall jag
hade läst. Mötet avbröts därmed abrupt av fögderichefen
utan någon mer kommentar från denne. Jag hade efter några

veckor på min första fasta anställning inom myndighetsvärlden – vid blott 25 års ålder – fått lov att visa prov på något unikt i samhället – integritet! Församlingen uttryckte sitt mycket hörbara gillande av mitt svar, men ingen annan tog ordet och fögderichefen försvann dessutom snabbt från lokalen. Utan Sandegrens insats och min bekräftelse av att fögderichefen var helt fel ute med sina idéer hade fögderichefen obehindrat kunnat fortsätta att kritisera det mycket kompetenta arbete som skatterevisorn, Birgit Christensson, hade gjort för svenska staten i utredningen av snickaren. Denne var för övrigt något slags lokalt ombud för SAF (numera Svenskt Näringsliv) och inte så ovetande som medierna oftast framställde honom.

Min närmaste chef, gruppchefen Gert Karlsson, var en snäll man, men inte skickad att delta i en batalj med fögderichefen, vilket också gällde Violet, som introducerade mig allmänt sett i arbetet på gruppen. Enhetschefen, ”Ebba”, försvarade – mig veterligen – inte arbetsgivarenhetens arbete inför fögderichef Robarth.

Någon dag efter stormötet lade jag dock märke till att fögderichefen Robarth sprang mycket hos enhetschefen ”Ebba”, som alltså satt i rummet intill mitt. Diskussionerna på chefsnivå verkade gå höga, men ingen försökte ens jäva mig – den nyanställde 25-åringen – på en enda punkt. I stället flinade Robarth upp sig och utstötte ett ”hej, hej” varje gång han passerade mitt rum på väg till och från ”Ebba” den dagen.

Några år senare, när jag själv gick vidare till Riksskatteverket, fick Yvonne Svenström (avliden) min kopia på registret, som då hade använts i många olika sammanhang av bland annat arbetsgivarenheten vid Göteborgs fögderi. När jag blev författare i

skatterätt på Norstedts fick jag frågan om jag kände någon som kunde bli medförfattare på förlagets bok Socialavgifter, och jag föreslog självklart Yvonne, som förmodligen var den mest kunniga i Sverige i det ämnet. Hon sade sig ha haft stor nytta av registret, när jag – efter att jag startat eget i juristbranschen – träffade henne på en författarträff hos Skattenytt 1999.

5

Fögderichefen engagerar sig – i ”skogsmullebeskattningen”

- Det är ju himmelriket när fögderichefen inte visar sig på enheten, sade Gert till mig en dag.

I sin hand hade han ett urklipp från annonserna i Göteborgs-Posten, G-P. Det hade han precis fått från fögderichef Robarth.

Fögderichefen hade som en liten hobby att läsa annonser om olika saker som kunde föranleda beskattningsåtgärder. Nu hade han hittat bland annat en annons om att någon sålde egenhändigt plockade lingon från någon norrländsk myr som kanske kunde intressera en göteborgspublik.

I början av 1980-talet hade kommunalskattelagen begåvats med en paragraf om skattefrihet för försäljning av vilt växande bär, svampar samt kottar som folk plockade själva och sålde. Förutsättningen för denna ynnest från lagstiftaren gällde upp till 5 000 kronor per beskattningsår. Efter ett kvarts sekel höjdes gränsen för skattefrihet till nu gällande 12 500 kronor för denna ”skogsmullebeskattning”.

Nu hade i alla fall fögderichefen läst G-P:s annonser och hade med sig några annonser som han tyckte att Gert skulle hugga tag i. Att gruppchefen var upptagen varje dag med att på stående fot bedöma frågor från bland annat taxiåkare, grävmaskinister och andra mycket mer omfattande verksamheter om de kunde få ett så kallat paragraf 44-besked var inte något som fögderichefen verkade ta fasta på beträffande arbetsgivarenhetens prioriteringar. I enlighet med 44 § uppbördslagen kunde arbetsgivarenheten hos Göteborgs fögderi (Lokala skattemyndigheten i Göteborg) lämna ett sådant besked på begäran av en uppdragsgivare eller uppdragstagare, om uppdragsgivaren hade sin verksamhet i Göteborg. Ett dylikt besked var – eftersom detta var på tiden före F-skattens införande – livsviktigt för en sådan företagare, så att dennes uppdragsgivare med någon grad av säkerhet kunde förlita sig på att inte åka på arbetsgivaravgifter för taxiåkare med flera, på grund av att dåtidens B-skattsedel endast gällde skatteavdraget.

Exempelvis en grävmaskinist kunde besöka gruppchefen, och om denne kunde uppvisa bland annat lånehandlingar från bank på förvärv av en grävmaskin var det klart att maskinisten tog en företagarrisk, och således inte skulle betraktas som arbetstagare vare sig skatte- eller avgiftsmässigt sett. Då fick denne under sitt besök på arbetsgivarenheten utprintat en registeruppgift – bild 100 – på sig, och den skrev gruppchefen under med angivande av nämnda besked. Grävmaskinisten kunde sedan visa upp beskedet för uppdragsgivare i Göteborg, vilka därmed kunde räkna med att inte få ett beslut från myndigheten om ansvar för uppdragstagarens skatter och avgifter. Uppdragstagaren – grävmaskinisten – kunde stå på egna ben och sätta mat på bordet för sin familj, och med tiden också anställa en eller flera arbetare. Det är sådant som gör att

en ekonomi växer i egentlig mening – alla kan inte vara anställda av varandra.

Det gruppchefen Gert Karlsson utövade var sunt förnuft, effektivitet och prioritering av vad som utredningsmässigt sett utgjorde väsentligheter – till gagn för såväl den enskilde som för staten. Läs och lär, alla övermänniskor med makt – så ska tjänstemän i offentlig verksamhet kunna agera också idag.

Om fögderichefen hade haft en operativ roll, är min uppfattning att arbetsgivarenheten skulle ha blivit en ren förlustaffär för mamma staten. Men det här var ju i och för sig i tiden innan Skatteförvaltningen började mäta utfallet av sin reviderande verksamhet i termer av kostnad och intäkt. Även en revision med ett nollresultat ansågs värdefull dåför tiden, eftersom staten fick bekräftat att skatteuppbörden fungerade i ett sådant fall.

Jag undrar dock i mitt stilla sinne om Skatteverket idag jagar bärplockare som kan misstänkas ha sålt för mer än 12 500 kronor på ett år hellre än att se till att det fungerar uppbördsmässigt sett mellan näringslivet och staten. Här får jag också passa på att rikta en uppmaning till den akademiska världen om att uppbörd är den mest underbeforskade disciplinen inom skatterätten. En intressant aspekt därvidlag är Skatteverket på senare tid har flaggat för att verket ska ge sig på ungdomars försäljning av jultidningar – man tar sig för pannan.

För den som vill skriva en uppsats eller avhandling om uppbörd kan jag nämna att chefen för uppbördsenheten stod lika högt i rang som skattechefen inom länsstyrelsens skatteavdelning. Skillnaden var högst symbolisk: skattechefen var med och representerade länsstyrelsen när landshövdingen klippte band vid någon invigning som skulle ”välsignas”. Vid länsstyrelsens skatteavdelning i

Göteborgs och Bohus län år 1985 hette för övrigt skattechefen (länsrådet) Bengt Enslöw och uppbördschefen Arne Buregård.

På den tiden var för övrigt kottplockning inte skattefri överhuvudtaget, utan den lilla godbiten kom med i regeln om ett skattefritt gränsbelopp först i slutet på 1980-talet. Eftersom jag med tiden har blivit juris doktor, skulle jag kunna ställa upp idag som ”Doktor Kotte slår till, superhandläggare” – om jag arbetade på Skatteverket igen vill säga. Vad säger förresten *human resources* på Skatteverket om det? Inte humant? Ja, så kan det givetvis vara med den saken. Har Du förresten också reagerat på uttrycket humanjurist? Alla juridiska frågor rör väl människor – mer eller mindre?

6

Dagboken och huvudboken – ”dom tjocka böckerna”

Nu var tiden inne för mig att göra min första skatterevision. Det handlade om att jag skulle granska källskatteredovisningen i ett aktiebolag, där delägarna var misstänkta för skattebedrägeri, det vill säga för så kallat skattebrott bestående i utebliven eller felaktig redovisning av skatteavdrag på sitt bolags löneutbetalningar.

Jag tog min portfölj och knallade bort till polishuset på Skånegatan – mitt emot Ullevi. Där förvarades räkenskapsmaterialet för bolaget i fråga på bedrägeriroteln.

En kriminalkommissarie tog emot på sitt tjänsterum, som var väl tilltaget jämfört med de kyffan som Skatteförvaltningen normalt

sett erbjud sina tjänstemän – även jämfört med kontorsrummen för chefskarnityret på förvaltningen.

Kriminalkommissarien var en typisk GKSS-kille, med sjöfartsmässig klädsel bestående i mörkblå blazer och grå byxor. Han bjöd på kaffe och något enklare bakverk som tilltugg, och var nyfiken på om jag själv var seglare. Han pratade om ärendet i största allmänhet, och frågade om jag undrade över en stor bultsax som stod i ett hörn av kontorsrummet.

- Nja, den är väl till för att bryta upp lås eller dylikt som kan vara nödvändigt ibland i polisens verksamhet – försökte jag.
- Javisst, svarade kommissarien. Men jag personligen använder bultsaxen som en avledande manöver vid förhör.
- Hurdå, undrade jag.
- Jo, om det låser sig i ett förhör låter jag bli att ställa frågor ett tag, varvid personen som jag förhör undantagslöst börjar kika runt om sig i rummet. Eftersom bultsaxen står där fullt synlig för förhörspersonen, brukar denne till slut fråga om vad jag använder bultsaxen till. Då brukar isen vara bruten och förhöret med personen kan fortsätta ledigare.
- Ja, det var väl en bra taktik – kommenterade jag.

Nu tyckte kriminalkommissarien att det var dags att prata litet om mitt arbete – vilket skulle vara bedrägeriroteln behjälpligt med att lagföra de misstänkta och häktade delägarna i bolaget i fråga.

Han ville sätta mig in i arbetet på roteln, och var riktigt stolt när han sade:

- Jodå, vi har väl också lärt oss ett och annat om bolagsjuridik och bedrägerier i sådana sammanhang. Vi har nämligen bildat en liten aktieklubb och följer stadigt börsutvecklingen.

Jag hade inte hjärta att upplysa kriminalkommissarien om att börskurserna hade mycket litet – faktiskt ingenting – med skatteredovisningen i ett aktiebolag att göra. Jag maskade min förvåning såväl jag kunde, harklade mig och undrade om vi kunde titta på räkenskapsmaterialet.

- Jodå, här ska vi inte vila på hanen, tyckte kommissarien, som tydligen hade något slags skytteintresse också – förmodligen i tjänsten.

Kriminalkommissarien tryckte på ett par knappar på snabbtelefon och yttrade med halvhög röst:

- Hansson! Är Hansson där? Kan han komma med räkenskapsmaterialet i aktuellt utredningsobjekt. Skatteförvaltningen behöver det nu på momangen.

In i rummet träder en för tiden typisk 30-35-åring, övervintrande från 68-rörelsen i samhället och sålunda klasslöst klädd i olle, jeans och träskor. Man riktigt såg hur kriminalkommissarien ryste över kollega Hansson, som talade en mycket bred göttebosska – i bjärt kontrast till den belevade kommissariens i-ande Örgryte-/Hovåsgöteborgska.

Hansson hade med sig delar av materialet på en vagn och jag kunde snabbt konstatera att dagbok och huvudbok saknades – detta var på den tiden då det var vanligt att sådana var fysiska böcker och sällan datorförda. Jag bad kommissarien ringa på sin kollega igen, och det gjorde han med upplysningen att juristen behöver dagboken och huvudboken också.

- Hansson kom tillbaka och frågade: dagboken och huvudboken, är det dom där tjocka böckerna?
- Ja, det är ”dom tjocka böckerna”, svarade jag.

- Kriminalkommissarien sade ingenting, utan stirrade bara fånigt på sin bulstax.

Jag undrade för mig själv – hur ska dom här figurerna överhuvudtaget kunna hålla förhör med de misstänkta delägarna?

Alltnog, jag gick igenom löneredovisningen i bokföringen och stämde av mot lämnade källskattedeklarationer och kontrolluppgifter. Det var en smal sak för mig att konstatera att det hade fuskats med redovisning och betalning av källskatt på löneutbetalningarna i bolaget.

Kriminalkommissarien blev uppenbart lycklig när jag sade att det kommer kopior på revisionspromemoria och granskningsrapporter samt på beslut om källskattehöjningar och höjningar av arbetsgivaravgifterna i ärendet från arbetsgivarenheten redan innan åklagaren behöver ta upp fråga om omhäktning med tingsrätten. Dessutom aktualiserades det så kallade uppbördsbrottet som fanns på den tiden – det innebar att det till skillnad från vad som har gällt sedan slutet av 1997 också var straffbelagt att underlåta att betala ett skatteavdrag till staten, trots att det hade redovisats korrekt i källskattedeklarationerna.

Detta skulle kommissarien meddela åklagaren och lyckönskade mig i min fortsatta karriär inom Skatteförvaltningen, varvid han givetvis inte kunde låta bli att undslippa sig som avskedsord: ”Hoppas vi får se Dig ute på Långedrag också”. Seglingen var ändå det stora intresset för kommissarien. Hans yngre, proletäre kollega spelade säkert så kallad korpfboll på Heden som sin avstressning från det för de på bedrägeriroteln så uppenbart hårda utredningslivet. Den som rönt min största sympati den dagen var varken de båda poliserna eller de häktade, utan åklagaren, som skulle förväntas göra något vettigt utav det hela i tingsrätten.

7

”Shoot man – shoot”

En dag dök det upp en person med sin redovisningskonsult i släptåg.

- Arbetsgivarenheten måste ha slarvat bort källskatten som betalats för mitt bolag! Mannen bar cowboyhatt och var upprörd och hans redovisningskonsult satt såg ut som om han åt magsårsmedicin.

Jag tog emot de båda tillsammans med kollegan som hade skrivit till bolaget i ett av de mindre sammanträdesrummen. Stämningen var redan från början ganska förtätad, eftersom bolagets ägare faktiskt hade gjort sig skyldig till uppbördsbrott, om felet inte låg hos arbetsgivarenheten.

Bolaget hade bara två anställda, mannen själv som tog ut lön från aktiebolaget i fråga och dessutom avlönades dennes hustru av mannen genom bolaget för hennes arbete med att sköta just sådana kamerala uppgifter som källskatteredovisningen avseende bolagets utbetalda löner till makarna.

- Redovisningskonsulten flinade ansträngt, och såg ut som om han skulle säga något.
- Jamen, då tar vi fram källskattedeklarationerna till att börja med, sade jag.

- ”Shoot man – shoot”, replikerade ”cowboyhatten” med tydlig övertygelse om att hans uppfattning om att felet låg hos arbetsgivarenheten var den riktiga.

Det visade sig att redovisningen av löner och skatteavdrag på baksidan av deklarationsblanketterna i och för sig var helt i sin ordning. Felet stod i stället att finna på framsidan av blanketterna, där beloppet som inbetalades angavs. Det maskinskrivna var delvis överstruket med tipp-ex och i stället för 1 125 kronor stod det genom den åtgärden endast 125 kronor i rutan att betala på en av blanketterna. Det var mannens hustru som hade gjort denna manöver efter att ha lämnat kopiorna till redovisningskonsulten, och utan makens vetskap. Innan hon knallade iväg till Posten för att göra inbetalningen av 1 125 kronor stoppade hon helt enkelt ettusen kronor i den egna portmonnän och postkassören tog emot till myndighetens postgiro endast 125 kronor.

Det där hade hållit på i flera redovisningsperioder och ”Cowboy Bob” hade försatts i ett tämligen prekärt läge, eftersom det var han i egenskap av bolagets ägare som hade ansvaret för en korrekt uppbördsredovisning beträffande bland annat bolagets källskatteredovisning.

Jag diskuterade frågan om en anmälan till åklagare med min kollega och cheferna efter mötet. Men på uppbördens åtals- och besvärsgupp, som kontaktades, ansågs beloppen vara så pass låga att åklagare knappast skulle stämma bolagsägaren, varvid också beaktades att själva redovisningen av löneuppgifter och skatteavdrag faktiskt var riktiga. Gränsen för åtal avseende enbart uppbördsbrottet var på den tiden satt i samråd mellan uppbördsenheten och åklagarna i Göteborg till två basbelopp (jämför idag: prisbasbelopp), och även om de undandragna

betalningarna i fallet i fråga överskrev den gränsen något – jag vill minnas att två basbelopp motsvarade ca 50 000 kronor – blev det bara den konsekvensen att obetalda belopp lämnades till Kronofogdemyndigheten för indrivningsåtgärder till den del bolagsägaren inte kunde betala inom kort.

- Dom anser väl att han har lidit nog, sade Gert när han tittade in till mig och meddelade uppördens beslut att inte gå vidare med anmälan till åklagare.

Jag undrade hur relationen skulle komma att utveckla sig för ”cowboyhatten” och dennes hustru. Du kan vara övertygad om att han blev ganska mörk i blicken när han såg att hulda maken på originalblanketterna hade kletat över med tipp-ex så att hon kunde behålla tusenlapparna till sina shoppingrundor i Göteborgs olika modebutiker och till liknande eskapader. Jag såg i alla fall inga nyheter om hustrumord i G-P den närmaste tiden.

För övrigt kan jag informera intresserade läsare om att hennes bedrägeri vore omöjligt att genomföra på samma sätt idag, eftersom även källskattebetalningar sedan länge sker på förtryckta eller digitala blanketter där allt finns på en enda sida, varför det så att säga inte längre finns någon fram- och baksida att laborera med.

8

En tyst minut för Olof Palme

Mordet på statsminister Olof Palme den 28 februari 1986 sammanföll med slutet på min tid vid arbetsgivarenheten.

Det var en märklig tid eftersom Palme hade funnits i mitt medvetande ända sedan jag vid tioårsåldern (1970) fick ett nummer av Kamratposten med hans bild på hela framsidan av omslaget. Olof Palme hade nämligen tillträtt som Sveriges statsminister för första gången året dessförinnan (1969), och intervjuades i tidningen som alla Sveriges grundskoleelever fick hemsända i posten.

Jag hade i tidiga tonåren – redan i tolvårsåldern – blivit mycket intresserad av politik, och samhällskunskap jämte teckning var mina bästa ämnen i skolbetyget när jag gick ut nian 1976. Min mamma tyckte att jag skulle bli journalist. Men jag fortsatte i stället på fyraårig teknisk linje på gymnasiet, vilket faktiskt har varit till nytta även i min byråkratiska karriär, eftersom den utbildningen tränade upp elevernas förmåga att tänka i produktionsflöden, vilket det masshanteringssystem som deklaraionslämnandet innebär också är ett exempel på. Efter min gymnasieingenjörsexamen 1980 gjorde jag också en kortare tid inom AB Volvo, där meningen var att jag efter att ha arbetat en tid i själva produktionen (monteringen) skulle gå över till konstruktionsavdelningen. Efter att ha konsulterat mina föräldrar, ett och ett halvt år innan min far gick bort, bestämde jag mig för att i stället satsa på akademiska studier. Det ledde alltså till slut till min examen på Handels i Göteborg 1985 – och det skulle visa sig bli mycket mera därtill.

Under tiden från intervjuartikeln som jag läste om Olof Palme 1970 fram till 1985 hade jag inte tappat intresset för samhällspolitiska frågor, utan det var partipolitik som jag tyckte verkade alltför trögt att hålla på med. Men Palme gick liksom inte att undvika att följa.

Jag har flera gånger stannat till vid Olof Palmes gravvård på Adolf Fredriks kyrkogård i Stockholm, när jag efter min flytt till

huvudstaden 1989 brukade promenera hem från en flickvän som bodde i Vasastan, varvid jag ibland passerade genom kyrkogården – med en stunds kontemplation vid gravvården.

Idag verkar mordet på statsminister Olof Palme ha inträffat för så oerhört länge sedan, som i en annan epok. Det jag minns särskilt från den tiden var hur likgiltiga de flesta verkade ha blivit inför hatet mot just Olof Palme. Inför valet 1985 bedrev EAP – om ni minns dem – en aggressiv kampanj mot honom med bland annat en nidbild på klistermärken. Jag tillrättavisade några skolungdomar på 5:ans spårvagn, när de klistrade sådana märken där. Ingen annan reagerade. Då skulle motreaktionen ha kommit. Var står vi i frågan om hat idag? Vart gick egentligen den spårvagnen?

Nu var det dock 1986 och på arbetsgivarenheten i Göteborg skulle det – som på alla arbetsplatser i riket – hållas en tyst minut till Olof Palmes minne. Vi gick ut från våra rum och stod i korridoren under en stunds tyst gemensam begrundan. Det var en märklig upplevelse.

Måtte det aldrig hända igen, tänkte jag. Men 17 år senare skedde mordet på utrikesminister Anna Lindh. Jag hade mitt advokatkontor på Kungsgatan i Stockholm då, alltså inte långt från varuhuset NK på Hamngatan, där mordet skedde, och jag hörde polisens helikoptrar som hovrade över Stockholms city och sökte mördaren, som den gången tack och lov hittades och kunde lagföras och dömas.

9

Besvärsheten – ”dödens korridorer”

I början av april 1986 kom jag så till min hemmabas, besvärsheten på länsstyrelsens skatteavdelning – lagom till Tjernobykatasstrofen, det vill säga kärnkraftverksolyckan i Tjernobyl (Ukraina), som inträffade den 26 april 1986, vilket också råkade vara två dagar efter min 26-årsdag.

Ryktet om min arbetskapacitet hade föregått mig, och därför fick jag den stora äran att – som det hette – ”skriva för” två taxeringsintendenter, Kerstin Gustavsson och Gjöran Strömquist.

Det var alltså inte taxeringsintendenterna som gjorde bulken av texterna i sina inlagor, utan de lade på sin höjd en hand vid dem med någon enklare redigering, innan de skrev på och inlagorna gick iväg till aktuell allmän förvaltningsdomstol, där första instans på den tiden hette länsrätten (numera förvaltningsrätten).

Besvärshetens arbete var alltså indelat i passiva och offensiva ärenden. Den första kategorin av ärenden gällde att besvara deklaranterns överklaganden av taxeringsbeslut (numera beslut om slutlig skatt) fattade av de självständiga taxeringsnämnderna, medan den offensiva sidan – som jag arbetade med – gick ut på att processa överklaganden från deklaranter som ifrågasatte nämndernas taxeringsbeslut baserade på revisionsenhetens revisionspromemorior och granskningsrapporter. Det vill säga de offensiva ärendena genererades inom myndigheten till skillnad från de defensiva ärendena, vilka initierades utifrån, genom deklaranterns överklaganden av taxeringsbeslut som innebar taxeringshöjningar efter deklaraionsgranskningen under innevarande taxeringsår.

Gjöran Strömquist var också så kallat allmänt ombud i mervärdesskatt (moms), och processade därför även momsfall.

Han skrev också utkast till anvisningar på momsområdet på uppdrag av Riksskatteverket i Solna, och sålunda satte in mig även i frågor om moms.

Besvärsheten gick allmänt under benämningen ”dödens korridorer”. Man såg ingen i korridorerna. Alla satt på sina rum och skrev och skrev och skrev. Folk visade sig på enheten endast i samband med att de gick på toaletten eller när de gick till eller från på fiket eller lunchen eller när de kom till arbetet eller gick hem.

Det var inte läge att gå in och morsa på någons kontorsrum och snacka litet socialt, utan kontakterna i skrivande stund hos någon kollega måste vara jäkligt viktig – annars visade redan kroppsspråket ”kom inte och stör mig”.

Dörrarna var med andra ord stängda till samtliga kontorsrum på besvärsheten. Arbetsklimatet var på så vis socialt sett det diametralt motsatta jämfört med det hos den väsentligt mjukare arbetsgivarenheten. Men de som jobbade där gjorde så att säga ändå skäl för brödfödan. Det var bara en mera konservativ stil på besvärsheten, där juristerna var i klar majoritet hos personalstyrkan – med alla later som den kategorin håller sig med.

Jag har för övrigt aldrig mött människor med så litet åsikter om samhälleliga förhållanden som just i juristernas skara. ”Ta för fan inte ställning”, lyder budordet där.

En ung ekonomkille som hade arbetat med marknadsföring på Hemglass hade blivit antagen som landskanslist, och skulle börja på besvärsheten i början av min tjänstgöring där. Jag hade inte ens blinkat när jag fick min första stack av akter att beta av åt de båda taxeringsintendenterna som jag skrev för.

”Hemglass” skulle bara skriva för en taxeringsintendent, vilket alltså var det normala. Han gick runt och knackade på och morsade på alla på enheten.

Nästa dag fick ”Hemglass” sin första stack med akter på bordet, vilket ledde till att han i princip omgående reste sig upp och gick hem igen – han syntes aldrig till igen. Jag hoppas att han levde lycklig i sina dagar.

Administrativa enheten, som svarade för ekonomi- och personalfrågor, skulle givetvis ha startat ekonomen i fråga på en utredande enhet, såsom arbetsgivarenheten eller momsensheten. Men det här var ju på den tiden då vi inte hade begåvats med sådana personaladministrativa nymodigheter som *human resources* – det låter nytt och fräscht, i mina öron i alla fall.

10

Skattetillägg – ibland länsstyrelsen kontra fögderiet

På besvärsheten blev jag varse innebörden av att länsstyrelsens skatteavdelning i Göteborgs och Bohus län och Göteborgs fögderi (Lokala skattemyndigheten i Göteborg) var helt olika myndigheter – som jag nämnde tidigare så låg de under olika departement.

Om revisionsenheten hos länsstyrelsens skatteavdelning hade gjort en revision med åtföljande skattehöjning och förslag om påförande av pålagan skattetillägg därpå, beslutades skattehöjningen av taxeringsnämnden. Skattetillägget beslutades

däremot av fögderiet, det vill säga av den lokala skattemyndigheten.

Det kunde leda till att lokala skattemyndigheten beslutade att inte påföra skattetillägg på grund av att de ansåg att revisionspromemorian eller granskningsrapporter från revisionsenheten innehöll alltför vaga uttryck, såsom oriktig uppgift ”synes ha lämnats” av den reviderade.

Uttryckssätten i promemoriorna kunde uppfattas som att myndigheten inte ansåg att det framstod som klart att oriktig uppgift lämnats i den reviderades deklARATIONER.

Därmed kunde resultatet av revisionen bli att deklareranten fick ett beslut om skattehöjning från länsstyrelsens skatteavdelning, men ett beslut från fögderiet om att skattetillägg inte skulle påföras, trots att skatterevisorernas utredning innebar att länsstyrelsens skatteavdelning ansåg att resultatet av skatterevisjonen skulle leda till beslut om både skattehöjning och skattetillägg.

I den beskrivna situationen kunde besvärsheten hos länsstyrelsens skatteavdelning överklaga lokala skattemyndighetens beslut till länsrätten, det vill säga frågan om straffavgiften skattetillägg fick avgöras av de allmänna förvaltningsdomstolarna när två skattemyndigheter hade kommit till olika slutsatser om revisionsenhetens utredning höll också för påförande av skattetillägg och inte bara för själva skattehöjningen.

Idag är beskattningsmyndigheten i Sverige en enda rikstäckande myndighet, Skatteverket, och sålunda kan numera inte situationen med konkurrerande uppfattningar om det riktiga i att skattetillägg påförs en deklarerant uppstå inom Skatteförvaltningen.

Jag anser dock att det tidigare systemet innebar en högre grad av rättssäkerhet för den enskilde, eftersom skatterevisjonerna numera

innehåller mycket som skulle ha underkänts förr på grund av bruket av mycket spretiga och vaga uttryck och konklusioner.

I början på 1990-talet – det vill säga i samband med att fögderierna 1991 gick upp i skattemyndigheterna i länen – ändrades systemet så att skatterevisorerna skulle ta ställning i både beskattningsfrågan och frågan om skattetillägg i sin revisionspromemoria, men förankra sina uppfattningar hos skattenämndens ordförande. Det innebar inte något problem på temat rättssäkerhet, när reformen som innebar att en enda rikstäckande beskattningsmyndighet ska förekomma – Skatteverket – genomfördes 2004.

Problemet är att skattenämnderna slopades 2012, när den nu gällande skatteförfarandelagen infördes, vilket innebär att besluten om beskattningsåtgärder och påförande av skattetillägg numera enbart sker genom tjänstemannabeslut hos Skatteverket.

Vidare så infördes 2016 den ordningen att skattetilläggsfrågan för enskilda firmor först behandlas av åklagare, för att denne ska bedöma om ett åtal ska omfatta skattebrott utöver eventuella andra åtalspunkter, varvid skattetillägg inte påförs om åklagaren avser att stämna för skattebrott eller så skickar åklagaren tillbaka skattetilläggsfrågan till Skatteverket för behandling där, om åklagaren går vidare med andra åtalspunkter än skattebrott.

Sålunda ska numera inte dubbel lagföring och bestraffning ske, genom att personen i fråga åtalas för skattebrott och samtidigt påförs skattetillägg, vilket anses vara en pålaga av straffrättslig karaktär.

Även om det står i skatteförfarandelagen att en oriktig uppgift som föranleder skattetillägg för deklaranter enbart föreligger om det *klart framgår* att uppgiften är felaktig eller har utelämnats i

deklarationen, innebär den beskrivna ordningen som gäller idag en sämre rättssäkerhet än tidigare när frågan behandlades av två myndigheter, innan de allmänna förvaltningsdomstolarna avgjorde eventuella meningsskiljaktigheter mellan myndigheterna beträffande bland annat hur uttryckssätten i sig i skatterevisorernas revisionspromemoria kunde anses innebära att staten klart uttryckte att deklaranter hade lämnat oriktiga uppgifter i sin deklARATION.

Den språkliga uppstyrningen av språkbruket i skatteförfarandet och vidare i olika processer finns inte i dagens system. Att det står i skatteförfarandelagen att det ska *klart framgå* att en uppgift är felaktig eller har utelämnats i deklARATIONEN, för att den ska kunna anses oriktig och rendera deklaranter skattetillägg, blir det bara en till intet förpliktigande floskel.

Detta är min erfarenhet bland annat mot bakgrund av att skattetilläggsfrågan beträffande enskilda firmor bollas mellan Skatteverket och åklagare, där de olika beviskraven för Skatteverket respektive åklagaren i de allmänna förvaltningsdomstolarna respektive i de allmänna domstolarna avgör vem av dem som förfarandemässigt behandlar skattetilläggsfrågan. Därvidlag kan det ställningstagandet baseras på subjektiva rekvisit för åtal, varvid någon ”intern prövning mellan olika myndigheter” av det objektiva rekvisitet oriktig uppgift inte längre sker överhuvudtaget.

Jag har blivit ännu mera övertygad om det förkastliga från rättssäkerhetssynpunkt med dagens system, eftersom Skatteverket en tid efter den berörda reformen 2016 började med en ordning som innebär att skatterevisorerna inte längre ens gör en revisionspromemoria, utan de avslutar sin revision med ett eller flera förslag till beslut.

Revisionspromemorian och, i förekommande fall, granskningsrapporter utgjorde bevis på vad skatterevisorerna hade konstaterat i sin utredning av ett företag. För den aktuella utredningen skulle en slutlig promemoria avfattas av dem, och beskattningsmyndigheten skulle sedan besluta om skattehöjning och skattetillägg baserat på promemorian respektive rapporterna, exempelvis avseende ett aktiebolag respektive bolagsägaren och bolagets anställda.

I besluten skulle enbart de fakta i revisionspromemorian respektive granskningsrapporterna som var nödvändiga för att fatta beslut användas. För övrig information i den icke överklagbara revisionspromemorian och i de tillika icke överklagbara rapporterna skulle fortsatt sekretess gälla.

Numera måste en deklarat och dennes ombud ofta gå igenom hela revisionsakten hos Skatteverket, för att kunna erhålla den kompletta bilden av vad som har styr Skatteverkets ställningstaganden i skatte- och skattetilläggsfrågorna.

11

Bättre rättssäkerhet förr – ytterligare ett exempel

Jag får nämna ytterligare ett exempel till stöd för min uppfattning att den beskrivna förfarandemässiga nyordningen inte har lett till en högre rättssäkerhet för den enskilde.

I det tidigare systemet kunde besvärsheten få tillbaka ett ärende från länsrätten med enkelt uttryckt uppmaningen ”gör om – gör

bättre”. Då var det inte bara fråga om att vaga begrepp inte kunde underbygga påstående om oriktig uppgift i en persons deklARATION, utan en hel revisionspromemoria kunde i praktiken bli underkänd av domstolen.

Om besvärsheten ville göra sig det omaket att komma igen till länsrätten, var det bara för taxeringsintendenten att gå ned till revisionsenheten och be dem göra om eller komplettera revisionen, vilket kallades för att revisionsenheten gjorde en besvärrevision.

Den ordningen innebar givetvis en högre grad av rättssäkerhet för den enskilde än dagens system som innebär att kvaliteten på Skatteverkets utredning inte får någon reell prövning förrän ärendet hamnar hos kammarrätten.

I skattebrottmålet sker inte någon sådan prövning överhuvudtaget, utan om själva skatterevisionens utförande ifrågasätts av en offentlig förvarare eller privat försvarare i tingsrätten eller hovrätten blir denne bara hänvisad till att ta upp det i förvaltningsdomstolarna.

Allt var inte bättre förr, men på den tid som jag skriver om i denna bok fanns det – på grund av det då rådande systemet – en plikt att diskutera kvaliteten på resultatet av beskattningsmyndighets arbete.

Rättssäkerheten för den enskilde var bättre förr i beskattningssammanhang – därom vittnar jag genom denna bok. Annars får väl någon jäva mig på den punkten, exempelvis genom en empirisk undersökning av saken i form av en avhandling på det temat.

Eftersom Högsta förvaltningsdomstolen eller Högsta domstolen, vid bedömning av frågan om ett överklagande ska leda till att prövningstillstånd meddelas i ett skattemål eller skattebrottmål som

innefattar fråga om oriktig uppgift, knappast har beaktat sådana synpunkter på utredningar som jag lämnar här, är ett tips på vägen – för intresserade forskare – att enbart rättsdogmatiska studier av de rättssäkerhetsmässiga aspekter som jag berör här högst sannolikt vore direkt poänglösa.

Om nämnda aspekter ska beforskas, bör det ske genom rent empiriska studier eller genom rättsdogmatiska studier i kombination med empiriska studier.

12

”Vad händer om jag svarar så här?”

Nu fortsätter jag med några erfarenheter som jag gjorde i samband med mitt arbete på besvärsheten.

- Vad händer om jag svarar så här? Frågan ställdes av en deklarat vid dennes möte med mig och taxeringsintendenten Kerstin Gustavsson, vilket skedde i början av min tjänstgöring på besvärsheten.

Frågan ter sig även idag tämligen bisarr. Situationen för deklaratanten var den att han yrkade på avdrag för kostnader för resa till och från sitt arbete, eftersom han ansåg sig göra den för sådant avdrag nödvändiga tidsvinsten på enochenhalv timme jämfört med om han färdades med allmänna kommunikationsmedel.

Frågan var då var han hade sin fasta bostadsadress. Han arbetade i Göteborg och bodde enligt sin egen uppfattning på en ort tämligen långt upp efter Göta Älv. Problemet för honom var att en

skatterevision avseende bolaget där han arbetade visade på att han bodde i östra Göteborg, och då höll inte påståendet om tidsvinsten längre.

Nu ville han veta på vilket sätt han skulle svara på Kerstins frågor för bästa utfall.

- Du kan ju bara svara på hur det egentligen förhåller sig, svarade Kerstin.

Därmed gav mannen i fråga upp och gick med på att han bodde i Göteborg, medan alternativet enbart handlade om en kolonistuga vid Göta Älv där han och hustrun hade planterat potatis och annat gott.

Så enkelt kan alltså en utredning gå till i verkliga livet konstaterade jag – man frågar bara hur det egentligen förhåller sig och de flesta har inte mage att sitta och ljuga en människa rakt upp i ansiktet, bara för att han eller hon arbetar på en myndighet.

Sedan ändrades reglerna så att tidsvinsten skulle vara minst två timmar. Det är så Finansdepartementet arbetar, när departementet är på sitt mest fiskala humör. Tänk på alla som hade stretat på i flera år med att leda i bevis genom bilagor till sina deklARATIONER av att de gjorde en tidsvinst på en och en halv timme om de körde till och från jobbet med egen bil jämfört med om de åkte med spårvagn och buss. Det blev plötsligt svårt att hävda att en tidsvinst på en timme och fyrtio minuter plötsligt skulle ha ökat till drygt två timmar.

Redovisningskonsult som också var ”minnesmästare”

En mer svårfjällad motståndare för besvärsheten som fler än Kerstin Gustavsson och Gjöran Strömqvist hade stött på var en ledare för en redovisningsbyrå, som hette något annat i verkligheten och som jag i denna bok kallar Löffel, Gabel & Messer.

Nu hade konsulten Löffel problem med att lämna redovisningen av skatt och avgifter för sina företagskunder i tid.

Det hade lett till att revisionsenheten utredde ett tiotal företag som hade det gemensamt att de för sin redovisning anlidade Löffel, Gabel & Messer.

Då brann det plötsligt i dennes datorer och tjuvar, hundar och andra med en perverterad böjelse för att ramponera räkenskapsmaterial i största allmänhet, och att förstöra räkenskapsmaterial hos Löffel, Gabel & Messers kunder i synnerhet, hade antingen stulit eller ätit upp det fysiska materialet. Dessutom hade någon av redovisningsbyråns kunder tagit med sig sitt räkenskapsmaterial på en fisketur, varvid ekan som kunden använde vid fisketuren olyckligtvis välte med den följd att räkenskapsmaterialet bortom all räddning låg på botten av en sjö i Västergötland.

Tack och lov hade kunden överlevt eskapaden, tyckte Löffel som hade kontakt med besvärsheten angående det uppkomna dilemmat.

Men det var ändå inget problem, tyckte Löffel. Han kunde nämligen enligt egen utsago rekonstruera de tio kundernas bokföringar och upprätta nya, bara han fick litet tid på sig att få införskaffa nya datorer. Ingen på besvärsheten trodde på Löffel.

Om hans minneskapacitet vore ens i närheten av den uppgivna, skulle han lämpligen ha ställt upp som så kallad minnesmästare i teves frågesportprogram och vunnit lätt som en plätt. Han skulle ju lekande lätt slå de genier som kan räkna upp ett mycket stort antal av decimalerna i talet pi.

14

”Min huvudman”-syndromet

Advokater visar sig enligt min erfarenhet långt ifrån alltid vara särskilt kommunikativa. Första gången jag träffade på en advokat var det en inkom Skatteförvaltningen i Göteborg relativt känd eller snarare okänd advokat.

Jag hade läst en inlaga som Kerstin behövde hjälp med. Den var från den advokaten. Inlagan var särskilt svårläst redan av den anledningen att denne använde uttrycket ”min huvudman” på nästan varje rad – ett typiskt exempel på vad man skulle kunna benämna ”Min huvudman”-syndromet.

Det fanns inget direkt yrkande som utkristalliserade sig i textmassan, och grunderna var obefintliga. Grunderna försvann i ett enda virrvarr av tyckande. Det fanns inga lagrum att hänga upp det hela på, utan karlen tyckte uppenbart att hans huvudman inte – till skillnad från oss andra – inte skulle betala skatt sådär i största allmänhet. Jag var spänd på att träffa underverket som jag hade hört så mycket om redan under min tid som sommarnotarie på myndigheten under två säsonger innan jag anställdes av

länsstyrelsen. Jag tänkte att han måste vara en djävul på det muntliga, om han skriver så illa – annars skulle väl inte folk anlita honom?

Det visade sig vara en av de värsta hösäckarna jag sett. Eftersom jag har sparrat i Redbergslids boxningsklubb, där för övrigt min lillebror gick riktiga matcher, ser jag skillnaden på den som är förberedd eller inte för batalj. Nu fick jag se en som inte var någon stridsmaskin vare sig fysiskt eller intellektuellt.

Jag har senare i livet insett att det inte är ovanligt att aktörerna i en domstol – oavsett om vi talar om en försvarare, åklagare eller domare – alltför ofta är av samma kaliber som den advokat som Kerstin och jag mötte för att lyssna på vad han ville å sin klients vägnar. Med litet mera erfarenhet har jag förstått att vissa faktiskt kan göra karriär i en miljö med dylika aktörer.

Jag har många gånger tänkt ”vad fan anstränger just jag mig för att hålla något slags anständig nivå beträffande gällande rätt?”

Till Dig som studerar juridik kan jag ge ett tips på vägen beträffande skatterätten: om någon säger att ”rent företagsekonomiskt blir det så” vet Du att vederbörande inte kan särskilt mycket om skattereglerna, vilket gäller både i själva skattemålen och i mål om skattebrott, där bokföringsbrott ofta också förekommer när det är fråga om en företagares deklARATIONER.

Problemet för Dig som är en påläst försvarare är att rätten oftast inte ger Dig mer tid än att de ska kunna hålla sig till mera allmänna begrepp såsom affärsmässighet, i stället för att verkligen gå in i skatterättens begreppsvärld. Det är ungefär som i det där grupparbetet som Du blev så frustrerad över i Dina studier: Du vill gå på djupet och de andra säger ”jamen, nu måste vi gå vidare”. Slikt lättsinne kommer de faktiskt ganska långt på, när de fått sin

biljett till en myndighet, domstol eller annan arbetsplats och kan fortsätta att fika sig fram i tillvaron. Tyvärr är det också sådana karaktärer som Du riskerar att möta i exempelvis en domstol. Jag skulle vilja sätta upp en ”tenta” åt dem någon gång.

Om jag hade vetat hur litet det är bakom folk som sparkar en titel framför sig, hade jag aldrig ens börjat läsa på universitet. Senare i livet skulle jag komma att bekanta mig med universitets- och högskolevärlden som lärare och forskare, och med insyn i den kan jag idag säga att det är inte bättre där än i det praktiska yrkeslivet.

Det är formen som är det väsentliga i exempelvis undervisningen och forskningen i skatterätt, när principen i första hand egentligen borde heta *substance over form*. I ett skattemål bör Du inte få igenom det Du inte skulle bli godkänd på vid en tentamen, men så sker många gånger på grund av att aktörerna inte är pålästa materiellt sett.

Jag skulle för övrigt långt senare bli ledamot i Sveriges advokatsamfund, vilket skedde den 10 maj 1996, och jag försöker att ransonera uttrycket ”min huvudman” till när det är relevant att använda, i stället för att fylla ut inlagorna med det.

15

”Friskis & Fluktis”

En riktig karaktär på besvärsheten var en taxeringsintendent, som jag utan att lägga något nedsättande i det i denna bok kallar ”Härlandamoderaten”.

- Ingen normal människa går i ett sådant tempo! Personen som var missnöjd med handläggningen av dennes överklagande av ett underkännande av avdrag för resa med egen bil till och från arbetet uttryckte sig så till enhetschefen Evert Landén, och åsyftade ”Härlandamoderaten”.

Den missnöjde hade hävdade att han tog sig mer än enochenhalf timme snabbare till och från arbetet än om han tog bussen. Sista biten från närmaste busshållplats till arbetsplatsen var drygt 400 meter, och den sträckan hade ”Härlandamoderaten” provgått med deklaranter, och nu hade denne klagat hos enhetschefen och ville få en ny handläggare på sitt överklagande. Det fick han inte.

Jag hade själv sett ”Härlandamoderaten” *in action*. Jag kunde vid ett flertal tillfällen beundra honom från spårvagnen, när han på, sin väg från hemmet i stadsdelen Härlanda till vår arbetsplats i centrala Göteborg, tillryggalade delsträckan mellan Ullevi och Drottningtorget, längs Fattighusån, till fots och alltid slog spårvagnen. Han ansåg att han gick, men jag lovar att han skulle högst sannolikt ha blivit tagen av banan som diskvalificerad för löpning i OS, om han ställde upp för gamla Sverige i disciplinen 50 kilometer gång.

Han var också en flitig deltagare i Friskis & Svettis efter arbetet. Men då stod han mestadels längst bak i gympalokalen och stirrade stint på damer i trikåer – kunde damer på enheten vittna om. Sannolikt var hans stil med ett försiktigt tassande på stället inte bara en effekt av de krävande språngmarscherna till och från arbetet. Det är sannolikt svårt att fokusera med blicken om man hoppar och studsar vid gympautövandet. Det stör med säkerhet metoden ”Friskis & Fluktis”.

”Härlandamoderaten” var alltså en borgerligt sinnad man på högerkanten, men han hade ändå den märkliga inställningen att Lenins födelsedag borde firas – och med champagne. Den bjöd han på och både socialdemokrater och blåhögerfolk sippade uppmuntrat på den ädla drycken, trots att den bjöds till minnet av kommunistledarens födelse. Lenin var född den 22 april (1870), så högtidsdagen på besvärsheten inföll i samma månad som jag kom igång med mitt arbete på enheten.

Annars var ”Härlandamoderaten” normalt sett inte särskilt socialt kompetent. Jag satt vid ett tillfälle i möte hos en av ”mina” taxeringsintendenter. Då öppnar ”Härlandamoderaten” dörren, drar till sig en stol och sätter sig på yttersta kanten av sätet och stirrar tills min samtalspartner avbryter vårt samtal, för att höra sig för vad han vill.

Tänk Dig att Trotskij sätter sig på kanten av en stol mittemot Dig och stirrar utan att säga något. Tysta leken, som programledaren Kristian Luuk brukade utöva med sina intervjugäster i teve, är ingenting mot den utmaningen i psykologisk krigföring.

Jag har alltid hyst medkänsla med den stackars deklaranten som var ute och provgick med ”Härlandamoderaten”. Bilen hade ingen chans mot honom på en kvarts engelsk mil (402,336 meter), vilket är en sträcka inom dragracing. En karriär inom den sporten hade inte varit långsökt för honom – och bil hade inte varit en nödvändig tävlingsutrustning i hans fall – tänk bara på Hjulben i tecknade kortfilmerna om Gråben och Hjulben.

Obehagliga besök? Skruva bort namnskylden på dörren

En man som bedrev begagnad bilhandel, och som dessutom råkade vara ökad hos Skatteförvaltningen, skulle komma på besök. Det föranledde taxeringsintendenten, Frank Arnesson, som hette något annat i verkligheten, att skruva ned sin namnskyld.

En annan av taxeringsintendenterna skulle ta emot besöket av bilhandlaren, som var missnöjd med den skatterevision, och det beslut baserat på revisionen som Skatteförvaltningen hade fattat. Beslutet innebar nämligen att Skatteförvaltningen ansåg att vederbörande bedrev rörelse (inkomstslaget rörelse ingår idag i inkomstslaget näringsverksamhet).

Mannen å sin sida ansåg att beskattning i stället skulle ske i inkomstslaget tillfällig förvärvsverksamhet (som idag ingår i inkomstslaget kapital), och ville diskutera med intendenten om sitt överklagande i frågan. Rörelsebeskattning skulle typiskt sett innebära en högre skattebelastning för denne och att han dessutom ansågs vara bokföringsskyldig.

Skatterevisorerna hade utrett vad som hände hemma hos mannen i fråga, som bodde i en Göteborgs östra stadsdel. Där ägnade denne sig åt att under bar himmel på bostadsområdets parkering reparera upp gamla skrotbilar som han köpt för att sedan sälja. Utredningen utvisade att aktiviteten omfattade fler än de 10 försäljningar per år som enligt en tumregel inom Skatteförvaltningen, vilken accepterades också av underinstanserna hos de allmänna förvaltningsdomstolarna, utgjorde gränsen för att inkomst av rörelse skulle föreligga. Principen var att upp till 10 försäljningar per år beskattades i inkomstslaget tillfällig

förvärvsverksamhet, medan inkomst av rörelse ansågs föreligga om bilhandeln omfattade 11 eller fler begagnade bilar under beskattningsåret. Alla sådana tumregler försvann i och med skattereformen i början på 1990-talet.

Nu var det i alla fall 1986 och Frank Arnesson hade med bävan hört att den milt uttryckt utåtagerande bilhandlaren skulle komma till besvärsheten på besök hos Franks rumsgranne på enheten. Saken var nämligen den att Frank bodde i ytterkanten av ett villaområde som angränsade den bullriges flerfamiljshusområde, så att omständigheterna hade gjort att denne var Franks närmaste granne.

Frank visste att han skulle bli igenkänd av mannen, och befarade att han skulle bli indragen i ärendet på något sätt vid mannens besök på enheten. Det var inte otänkbart att den förmodat stressade mannen kunde få för sig att åberopa Frank som något slags vittne i saken.

Vad göra? Jo, Frank tog med sig en skruvmejsel till besvärsheten den dagen som mannen skulle besöka rumsgrannen, och skruvade helt sonika ned namnskylden på sin dörr. Sedan satt han tyst som en mus på sitt kontorsrum och visade sig inte i korridoren på hela den dagen, och det avlöpte väl – för Frank. Det gick dock sämre för bilhandlaren, som av besvärsheten och senare också av länsrätten bedömdes bedriva rörelse skattemässigt sett, och ingenting annat.

Ibland går det dock inte att desarmera förmodat hotfulla eller aggressiva besökare på myndigheter, och värst i det hänseendet på skattesidan inom Skatteförvaltningen hade uppbördens åtals- och besvärsgupp, eftersom den enheten var besvärsheten vid överklagande av beslut av kommunens socialkontor om att bevilja

mindre bemedlade bidrag, när frågan var om de levde under existensminimum eller inte. Då drogs det kniv ibland av besökarna på den enheten. Men tjänstemannen fick givetvis inte försvara sig med hjälp av dylika hjälpmedel. Kriminalkommissarien med bultsaxen hade det väsentligt bättre förspänt, eftersom polisen har våldsmonopolet i samhället. Han kunde till och med ha fredat sig medelst pistol.

De enda av övriga pappersvändare i myndighetsvärlden som hade en viss möjlighet att tillgripa våld vid sitt tjänsteutövande var kronofogdarna. Dessa fick utöva ett visst våld, vilket i praktiken innebar att de med barsk röst fick säga ”nej, sluta nu med dom här dumheterna” åtföljt av att kronofogden fick lov att försöka trycka ned dörrhandtaget när den som inte ville acceptera en indrivningsförrättning höll emot på andra sidan.

En del läsare kanske minns att två kronofogdar sköts ihjäl med jaktgevär av en galen människa i Småland på 1990-talet? Det skedde bara för att de båda statstjänstemännen åkte in och parkerade bilen på gården hos den man som söktes i egenskap av gäldenär, och gick ut ur bilen för att göra sitt arbete i samhällets intresse, det vill säga i allas vårt intresse.

Jag säger inte att andra myndighetspersoner än poliser ska beväpnas, men med tanke på våldet i dagens samhälle år 2020 är det hög tid att något slags skyddstänkande kommer till stånd också till gagn för byråkrater – inte bara för ”skadedjuren” i samhället.

Vill Du gå på kurs? ”Malou” – inte enhetschefen – bestämmer

Chefen för besvärsheten, Evert Landén, var inte särdeles intresserad av att socialisera sig med personalen på enheten. Det interna skämtet som jag fick höra i den saken var följande. Landén, som han normalt sett kallades och sålunda utan att hans förnamn yttrades, gick med en bakåtlutad gångart, när han passerade in på någons kontorsrum. Han gjorde en kort knackning och – utan att någonsin sätta sig i den för respektive kontorsrum obligatoriska besöksstolen – ställde han sig rakt uppochner och uttalade något i imperativform till den nästan alltid förskräckte skattetjänstemannen. Varför bakåtlutad gångart just vid ett sådant tillfälle, undrar Du kanske? Jo, han var ju tvungen att läsa på namnskylden på dörren vad hans underställde hette. Han använde själv inte förnamn på den han ville tala med, och fick leva med att han i tredje person enbart kallades Landén. Han visste säkert om detta också.

En av de manliga intendenterna tog mod till sig en dag, och sade ”varsågod och sitt”, när Landén troppade in på rummet för att ge någon order. Men det skulle han inte ha gjort. Vederbörande fick nöja sig med att en gång ha genomgått landskanslistutbildningen och med de kurser han hade fått lov att gå senare i karriären. Han slutade också ganska snart.

Om någon på enheten skulle förkovra sig utöver landskanslistutbildningen, kom det för övrigt an på att vederbörande ställde sig på mycket god fot med Landéns sekreterare, ”Malou”. En av mina kollegor, som hade varit med ett par år, sade att Du kan få gå på kurs om Du råkar möta ”Malou” i korridoren, och hon är på gott humör vid just det tillfället. ”Vill Du

gå på kurs”, kvittrade matronan i så fall och gällde det att svara ja. Annars visste den tillfrågade inte om ynnesten gällde nästa dag.

Att en sekreterare hade stor informell makt inom Skatteförvaltningen var inte något unikt för besvärsheten. Det var exempelvis allmänt känt inom förvaltningen att på ett av de mindre fögderierna i länet styrde till och med en av assistenterna, som jag här kort och gott kallar ”Git”, fögderiets verksamhet – inte fögderichefen själv. När sådana ”befälssituationer” förekom var förklaringen att den formelle chefen inte hade anställts från början som landskanslist, det vill säga chefen hade gått den långa vägen. En sådan så kallad långvägare saknade givetvis akademisk examen.

Dessutom fanns det enhetschefer inom Skatteförvaltningen i Sverige ända in på 1990-talet vilka endast hade realexamen, det vill säga något som modernare människor kallar för att ha gått ut nian i grundskolan. En sådan fyr – för det var uteslutande fråga om män – hade knappast accepterat den tilltalsform som jag använder i denna bok, det vill säga att jag är Du med Dig som läsare. Vederbörande hade alltså fokuserat på formalia, inte på det kommunikativa. Exempelvis kunde en sådan chef – när denne läste ett utkast till en skrivelse – anmärka att det kan uppfattas som spydigt att avsluta med ett ”med vänlig hälsning”. Det borde rimligen i stället anses som viktigare att deklareraren förstår innebörden i skrivelsen.

För övrigt finns det, som jag nämner ovan och återkommer till nedan, en hel del att säga på temat *substance over form* också beträffande universitets- och högskolevärlden.

En legendarisk långvägare bland taxeringsintendenterna hade länge förvägrats förmånen av att genomgå landskanslistutbildningen. Det var före min tid och då genomfördes

utbildningen på internat och inte varvat med arbetscirkulation på olika enheter inom förvaltningen.

Han – för det var en han – hade till slut tröttnat. Men han slutade alltså inte. Han fann i stället på råd. Han löste tågbiljett och åkte iväg på en sådan internatutbildning och skrev in sig på hotellet som en av kursdeltagarna. Det drastiska greppet visade sig vara modell-Ä, som man sade förr i tiden. Svaga chefer kunde helt enkelt inte hantera situationen, utan lät vederbörande bli kvar på kursen, och sedan var dom ju bara tvungen att uppmönstra honom till taxeringsintendent. Han skrev dock aldrig på något beslut utan lät kollegorna göra den lilla saken i de inlagor som han skrev – karlen var nämligen själv beslutshämmad. Å andra sidan hade han ingen spökskrivare som skrev för sig. Någon slags ordning på torpet fick det ändå lov att vara.

Dom här förhållandena fanns också på andra enheter, men jag uppfattade att ”dödens korridorer” var extrema när det gällde personalvårdande insatser från chefshåll. Många stannade kvar i tjänsten på grund av att statens kaka ändå är säker.

Ett legendariskt fall i den vägen var skatterevisorn som slutade och började på en av Göteborgs mera högprofilerade revisionsbyråer. Han blev i stort sett ledd i örat av hustrun tillbaka till Skatteförvaltningen, när hon insåg att maken förväntades arbeta också kvällstid och ävenledes helst titta in ett tag på arbetet under helgen.

De problem som ett svagt chefskap inom Skatteförvaltningen skapar för personalen går givetvis ut över deklaranternas rättssäkerhet också. På en enhet där chefen enbart gör vissa formella kommentarer till en text som handläggaren författat, i stället för att ordentligt sätta sig in i innebörden av texten, sker

oftast inte någon materiell eller förfarandemässig förbättring av innehållet. En akademiskt skolad handläggare har en stor pedagogisk utmaning när det gäller att få gehör för betydelsen av att använda en för aktuellt ärende relevant terminologi eller för att undvika onödigt vaga uttryck, om chefen exempelvis inte förstår skillnaden på utgift och kostnad. Det uppstår så att säga inte en sådan ”intern kontroll” inom Skatteförvaltningen som fanns innan fögderierna – de lokala skattemyndigheterna – avskaffades 1991 då de gick upp i Skatteförvaltningens organisation i länen, vilken för respektive län fick den gemensamma benämningen skattemyndigheten.

Tänk Dig att lagfarna domare i mål mellan enskilda och Skatteförvaltningen endast har 8 poäng ekonomi i sina juris kandidatexamina eller motsvarande, vilket numera motsvarar 12 högskolepoäng, och att de saknar annan erfarenhet från eller utbildning om frågor om ekonomi och skatter än att just ha dömt i skattemål.

Då blir det inte någon särdeles djuplodande analys i domskälen – i vart fall inte i ett mål som gäller företagsbeskattning.

Allt var, som sagt, inte bättre förr. Men om ingen kommer på någon rättssäkerhetsmässigt sett bättre lösning på nämnda förfarandemässiga problem, anser jag att dessa åtminstone bör beforskas genom att sådana empiriska studier genomförs, där, såsom jag föreslår ovan, dagens förfarande i skatteärenden hos Skatteförvaltningen och i skattemål i de allmänna förvaltningsdomstolarna jämförs med hur förfarandemässiga frågor behandlades av förvaltningen och domstolarna innan Skatteförvaltningen omorganiserades 1991.

För övrigt får jag särskilt för sistnämnda sammanhang nämna att Länsstyrelsernas skatteavdelningar bröts ut från länsstyrelserna år 1987, och skatteavdelningarna bildade då länsstattemyndigheterna, vilka alltså 1991 i stället kom att benämnas skattemyndigheterna i länen. Dessa slogs sedan ihop med Riksskatteverket år 2004, så att det numera finns en enda rikstäckande beskattningsmyndighet, Skatteverket.

18

”Kaffe, jaha då var det kaffe!”

Den som verkligen skapade trivsel på besvärsheten var taxeringsintendent Ragnar Engström – för övrigt öisare liksom jag själv. Han hade ovanför sitt skrivbord mittuppslaget i G-P med hela ÖIS laguppställning från 1985 då ÖIS vann Allsvenskan i fotboll senast – för sista gången?

Ragnars stridsrop på morgonen respektive på eftermiddagen ljud ”Kaffe, jaha då var det kaffe!” Det var en lisa för själen att höra honom i ”dödens korridorer”. En extra krydda till bryggkaffet – eller téet för den som valde te på fiket – var givetvis att man vid två tillfällen under arbetsdagen förutom på lunchen fick ett avbrott i det ensamma skrivandet och såg arbetskamraterna.

Denna ”institution inom institutionen” skulle givetvis Landén inte låta fortgå oförminskad.

”Malou” – inte Landén själv – lämnade den trista informationen en dag, när hon behagade lämna chefens rum och titta in hos oss

andra i personalens fikarum, att nu var det slutfikat på eftermiddagarna. Vi – hon och Landén alltså – anser att ”ni” tar för långa kaffepauser.

Den dagen blev det ingen eftermiddagsfikapaus på besvärsheten vid Länsstyrelsens skatteavdelning i Göteborgs och Bohus län. Jag tänkte att nu får dom väl Ragnar att säga upp sig.

Nästa dag kallade Ragnar till morgonfika, och sedan undrade personalen på enheten givetvis hur eftermiddagen skulle gestalta sig på kaffefronten. Jodå, när tiden skulle vara inne för eftermiddagsfika genljöd också Ragnars klara stämma igen: ”Kaffe, jaha då var det kaffe!”

Ordningen var därmed återställd och varken Landén eller dennes sekreterare tog upp frågan om fikapaus på eftermiddagarna igen – i vart fall inte under min tid på besvärsheten. Landén kom väl till slut på att Ragnar bedrev den personalvård som han själv borde ha exekverat – personalen mådde givetvis bättre av Ragnars kaffe och te, och arbetet på enheten påverkades i en positiv riktning.

Det är verkligen HR att ha en person som likt Ragnar älskat människorna på vilken arbetsplats som helst – så nu vet alla tvivlare det.

19

På Utsikten bestämmer ”Morots- och lingonmannen” menyn

På nionde våningen i huset på Ekelundsgatan 1 fanns lunchrestaurangen Utsikten. Där intog jag ofta min lunch nu när jag

hade lämnat fögderiet. Jag hade vant mig vid att använda den matsal som så att säga fanns i huset under tiden på arbetsgivarenheten, där fögderiets lunchrestaurang var alldeles utmärkt. Utsikten höll dock inte tillnärmelsevis samma klass, men oftast gick folket på länsstyrelsens skatteavdelning dit i alla fall – så också de från besvärsheten.

Jag hakade på men alternerade med att ibland luncha på framför allt någon av följande lunchrestauranger. Det var Weises på Drottninggatan, där specialiteten var pannbiff och servitriserna tilltalade kökspersonalen med efternamn – ”en pannbiff till bord 3 fru Olsson”. På Gillestugan, andra våningen på Järntorget, var specialiteten Kalvlever Anglais och Smedjebaren i hamnkvarteren serverade en för oss jobbbara stadig pyttipanna. Litet lyxigare lunch kunde intas på Fiskekrogen vid Lilla torget, där Jonas Alströmer står staty. Annars hade den för Göteborg så klassiska Gillblads modebutik på Korsgatan den bästa lunchen *all-round* så att säga.

Utsikten hade dock något som slog ut alla Göteborgs lunchrestauranger, oavsett vad som serverades för dagen, nämligen en salladsbuffé, vilken var ordinarie att ta ifrån oavsett vad som stod på matsedeln – i vart fall om en av de som deltog i Matrådet på arbetsplatsen fick bestämma, och som jag utan att lägga något nedsättande i det i denna bok kallar ”Morots- och lingonmannen”. Han hölls ibland för att vara åtminstone avlägset släkt med restauratören. Alla klagomål om torftighet beträffande smaken på de förmodat kulinariska rätterna på Utsikten kontrade nämligen ”Morots- och lingonmannen” med att likt en general på ett slagfält ställa sig framför salladsbuffén och utstöta: ”Det finns en salladsbuffé här för den som vill variera kosten”. Själv öste han på med morötter och lingon oavsett om det passade till aktuell rätt

eller inte – ärtsoppa till exempel. I en sådan anrättning fick det också alltid plats i djuptallriken hos – ja, just det, Du börjar förstå, hos ”Morots- och lingonmannen”.

En av taxeringsintendenterna Sten Lindbom, som hette något annat i verkligheten, hade blivit uppvaktad av besvikna kollegor, vilka ville göra något åt vad som hände på Utsikten. Situationen var ungefär som i en sådan där amerikansk västernfilm där folket i den lilla staden utsåg den enda människan med ryggrad att gå emot gänget som terroriserade staden.

Sagt och gjort. Sten gjorde en klagoskrivelse till Matrådet, men när han bad de klagande skriva på så föll modet genast. I stället fick han höra: ”Hur kan Du klaga på våran fina lunchmatsal?” Känner Du igen fenomenet, svensken går hellre omkring och klagar sin nöd och knyter den lilla näven i byxfickan än att verkligen göra något åt ett problem. Nu ifrågasatte samma personer som hade identifierat problemet att det överhuvudtaget existerade.

Händelsen med protestlistan som aldrig blev av låg i tiden ett par år före min tid, och jag skrattade när Sten avslutade sin återberättelse med att om ”Morots- och lingonmannen” fortsätter att regera Matrådet förväntas vi till slut att äta komockor också. Bara han har bestämt menyn, så skulle han försvara också en sådan diet med att stå där i matsalen och på sitt oefterhärmliga sätt utstöta till menigheten: ”Här finns det en salladsbuffé, klaga inte!” Vräk morötter och lingon över förtretligheten, så försvinner den – det var budskapet från Matrådets hövding.

Annars var det en tradition just för personalen på besvärshuset att på lunchen ta trapporna upp till Utsikten på våningen ovanför – mera så för personalen på den enheten än i övrigt i huset. Traditionen blev ganska tydlig i det att besvärshuset hade ett eget

bord – för de mest etablerade taxeringsintendenterna. Det kallades också för intendentsbordet. Det skulle ha höjts en hel del på ögonbrynen om en nykomling som jag skulle ha dristat mig till att ställa med matbrickan och sätta mig vid det bordet.

Intendentsbordet var dessutom Landéns sociala kontakt med de underställda – det vill säga med de som han ansåg ha ålder och erfarenhet nog för att få lov att slå sig i slang med chefen på lunchen. Där satt Landén på kortändan vid bordet – som det anstår en stor hövding.

Vi andra landskanslister satt oftast ihop vid samma bord, och där gällde också något slags rangordning. I vart fall ansåg vissa av de som hade varit med under åtminstone en så kallad skattecykel att de hade litet mera rätt att ta till orda i diverse ämnen än oss övriga. En skattecykel innebar att vederbörande flyttat runt på olika enheter så pass att denne hade koll på vad som skedde förfarandemässigt sett inkomstkatten under preliminärskatteåret, taxeringsåret och kvarskatteåret. Beroende på tajmingen kunde en skattecykel avverkas på endast 14 månader. Då försvann också många till näringslivet, varför landskanslister brukade anställas varje år på den tiden, och man talade om att den och den tillhörde en viss årskull. Jag själv exempelvis var en landskanslist i 1985 års kulle.

Landskanslister och andra från var som inte hade nått så långt i karriären satt oftast vid något bord nära intendentsbordet, men det var inte någon som sade något om andra också slog sig ned där. Det var väl bara det att besvärsheten skulle markera sin överlägsenhet också på nivåerna under taxeringsintendent. Du kanske undrar vad det var för märkvärdigt rent formellt sett med taxeringsintendenterna?

Om det var något märkvärdigt med dem, så var det att i den gamla organisationen, som gällde ännu under min tid vid besvärshuset, var taxeringsintendenterna inte anställda på det vanliga sätt som gällde för övriga inom länsstyrelsens skatteavdelning. För taxeringsintendenterna gällde, som man brukade uttrycka det, att de satt på förordnande av länsstyrelsen.

Tillsättningen av en taxeringsintendent beslutades således särskilt av länsstyrelsen och inte enbart av länsstyrelsens administrativa enhet. Den som hade utsetts till taxeringsintendent var alltså inte som vilken annan anställd som helst inom länsstyrelsens skatteavdelning eller hos fögderiet. Taxeringsintendenterna hade till uppgift att bevaka det allmännas – statens och kommunernas – intresse i taxeringsmål och beslutade sålunda om Länsstyrelsen skulle anföra besvär till de allmänna förvaltningsdomstolarna.

Vid intendentsbordet fanns det dock intenderer som inte slog sig ned på lunchen. Så var det till exempel med den intendent som själv fick som motståndare, beträffande den egna taxeringen, en kollega.

En taxeringsintendent, som kallades ”Knappnålshuvudet”, utredde nämligen ett överklagande av ”kaninmannen”, som jag nämner inledningsvis i boken. ”Kaninmannen” var från landet – i det här fallet boende på en av öarna utanför Göteborg. Där och på mindre orter i Bohuslän var det vanligt att folk drygade ut sin inkomst med att arbeta som så kallad månskensbonde om kvällarna och på helger, det vill säga utanför arbetstid på sitt ordinarie arbete, vilket kunde vara exempelvis anställning på SJ eller, som i ”kaninmannens” fall, på Länsstyrelsen som taxeringsintendent.

Nu hade ”Knappnålshuvudet” fått ”kaninmannens” taxeringsärende på sitt bord, och då var frågan om

kaninuppfödningen hade kommit att bli av sådan uppfattning att den inte längre utgjorde skattefri hobby utan skulle beskattas i inkomstslaget rörelse.

Kollega skulle alltså besluta i ärende som avsåg kollega, och eftersom ”Knappnålshuvudet” var en av de ledande gestalterna vid intendentsbordet slog sig ”kaninmannen” tills vidare ned vid något annat bord på Utsikten.

Idag skulle för övrigt ett överskott i verksamheten med kaninuppfödning ha beskattats även om den enbart var på hobbynivå – nämligen i inkomstslaget tjänst, som numera utgör ett restinkomstslag till näringsverksamhet. Inkomstslaget rörelse ingår idag, som nämns ovan, i inkomstslaget näringsverksamhet.

Jag höll på ”kaninmannen”, men konverserade artigt ”Knappnålshuvudet”, när han på väg till intendentsbordet stannade till hos oss landskanslister, för att växla några ord med mig om den senaste VM-turneringen i fotboll och om jag ansåg att Maradona var något jämfört med legendarer som Gunnar Nordahl och Ferenc Puskás.

Han hade nämligen fått korn på att jag kunde litet mera än mina jämnåriga om fotbollen på 1940- och 1950-talen. Det var i så fall en reminiscens från min tid inom idrotten, där jag inte var särskilt framstående i själva utövandet men – som notorisk kalenderbitare – faktiskt visste mera om historiken i exempelvis fotboll än mina jämnåriga. Jag passade dock – återigen av pur artighet – på ”Knappnålshuvudets” omdöme att ”den där Maradona är väl ingenting jämfört med Puskás”. Men visst var Diego Maradona bättre än både Nordahl och Puskás – såna frågeställningar är alltid tidsbundna så att favoriten är den som var på tapeten när man själv

var ung, såsom i mitt fall angående Maradona som är född samma år som jag, 1960.

20

”Nepotism i Göteborg – har jag aldrig hört talas om”

Någon kanske tycker att det var ett slags nepotism som gynnade restauratören på Utsikten. Ja, det kan ha varit fallet. Vad vet jag? Men lugn kära vänner – nepotism är en klassiker i Göteborg, precis som polisen brukar säga där om så kallad portpinkning. Det är väl inte så farligt, om det nu tränger på och Du inte vill köpa något bara för att få låna en toalett ute på stan.

Jag blev förvånad för några år sedan, när SVT:s granskande journalister avslöjade att en före detta allsvensk fotbollsspelare i ÖIS bedrev byggbolag i Göteborg och hade tveksamma bindningar in i kommunen, att folk i huvudstaden som jag talade med överhuvudtaget uttryckte förvåning.

Den så kallade muthärvan i Göteborg uppmärksammades enligt Wikipedia i SVT:s Uppdrag granskning i april 2010, där det anfördes att vederbörande var misstänkt för bestickning och saltade fakturor med kommunala tjänstemän i Göteborg inblandade. I samband med muthärvan diskuterades också den så kallade Göteborgsandan som en bidragande orsak till den.

Jag trodde att Göteborgsandan och nepotismen i Göteborg var riksbekant. För att återknyta igen till idrotten. Ta bara alla gamla avdankade fotbolls- och hockeyspelare som efter karriären har fått

bli återförsäljare med egen bensinmack för ett oljebolag eller som har fått vända papper inom offentlig verksamhet etcetera. Så gick det till innan idrotten blev fullt ut professionaliserad.

Författaren August Strindberg sade på sin tid att Göteborg är en vik vid världshaven som borde vara Sveriges huvudstad.

Jag tycker att huvudstaden ligger bra där den ligger, men jag är inte beredd att gå så långt som att använda Expressens före detta chefredaktörs, Bo Strömstedt, omdöme om rikets andra stad – vilket löd ungefär *denna självtillräckliga lilla stad*.

Emellertid blir inflyttade till Göteborg förvånade över att diskussionen på en arbetsplats inte gäller om man ska ha en dagstidning eller inte, utan om man ska ha Göteborgs-Posten eller inte. Det är också ett slags korruption – eller i sin bästa tolkning, inkräkthet.

En tjej, som jag blev bekant med under tiden på Skatteförvaltningen i Göteborg, och höll kontakten med även en tid efter att jag sedermera kom att flytta till huvudstaden, brukade säga att efter min flytt hade hon själv börjat reagera på den göteborgska lokalpatriotismen. Vid fiket på vilken arbetsplats som helst i Göteborg kan det låta så här: ”Såg ni att det kommer att regna mycket i Stockholm de närmaste dagarna”. Då blir svaret garanterat: ”Gott åt dom”.

Det är alltså inte alltid som Göteborg kan stoltsera med epitetet ”goa gubbar”.

Men det finns också göteborgare som är evinnerligt trötta på detta lillebrorskomplex.

Jag har aldrig hört någon i Stockholm säga något liknande om rikets andra stad, och, eftersom min dialekt inte avslöjar att

Göteborg är min uppväxtstad, tror jag inte att det bara beror på något slags hänsynstagande eller artighet gentemot mig.

På skatteområdet rekommenderar jag på samma tema, att de före detta skattetjänstemän som idag arbetar inom universitet och högskola med skatterätt borde göra en empirisk undersökning av exempelvis hur det hänger ihop med makar som finns eller har funnits på dubbla stolar, så att den ena arbetar inom myndigheten, medan den andre styr och ställer i ett fastighetsbolag.

En annan infallsvinkel på risken för korruption är att fenomenet lär finnas på samma sätt i både myndighet och konsultbyrå och liknande konstellationer.

Jag håller i alla fall fortfarande på ÖIS i fotboll, om nu någon undrade, den – fina – Göteborgsandan går alltså aldrig ur mig. På samma sätt är det med ideal – man har den uppsättning som man har fått en gång, till slutet, oavsett i vilken division spelet pågår.

21

Sekretessproblem och ”elfte och tolfte buden”

Sekretess var ett stort problem inom Skatteförvaltningen. Det fanns så kallade lathundar för handläggarna, men nu var frågan för dagen när sekretess uppstod avseende internt upprättade handlingar.

Då räckte inte ”lathundar” till. Därför kom det några experter från Riksskatteverket i Solna till Göteborg för att reda ut saken, men

mötet kom inte längre än till att dom frågade ”hur har ni gjort hittills?” Experterna rekommenderade bara att fortsätta så.

Jag hade därmed för första gången i karriären stött på den standardlösning inom Skatteförvaltningen som höga vederbörande tyvärr tillämpade, när de inte kunde eller ville reda ut en knepig frågeställning ordentligt. Den lösningen hette – och heter? – ”elfte och tolfte buden”. Elfte budet löd ”så har vi aldrig gjort”, och tolfte ”så har vi alltid gjort”. Båda är lika bra eller – snarare – dåliga svar.

Frågan kom också upp vid mötet hur det ställde sig med sekretessfrågan för handlingar avseende avlidna.

Leif Sörenson, som hette något annat i verkligheten, representerade vid mötet arbetsgivarenheten i Uddevalla fögderi – beläget i mitten av länet – och tyckte att ”det hade väl inte dom döda ont utav”. Jag och flera med mig häpnade.

På senare år föreslog jag att nämnda lathundar skulle tas upp i en avhandling inom universitetsvärlden, för att ge ämnet sekretess litet empirisk analys.

Men mitt förslag föll inte i särskilt god jord. Det har sin förklaring i att huvudsaken med att skriva avhandling är att doktoranden visar att han eller hon kan göra så i en given form.

Principen *substance over form* har alltså ännu inte vunnit insteg i exempelvis undervisningen och forskningen i skatterätt inom universitets- och högskolevärlden.

Traditionen är tyvärr också densamma inom Skatteförvaltningen och domstolarna, och fenomenet består så länge som den högre utbildningen inom områdena ekonomi och skatter inte förändrar sin pedagogik.

”Varning för Harning”

Författaren Anderz Harning var på 1980-talet en figur som man kunde se i Göteborgs nöjesliv. Jag hade exempelvis den stora äran att bli utskälld av honom och dennes författarkollega Kent Andersson på kändisstället framför de flesta i stan, krogen Ally's inn på Kungsportsavenyn, Avenyn kallad kort och gott.

- Du är moderat va!? De båda författarna skrek åt mig tvärs över lokalen. Det här var – för att travestera Karl- Bertil Jonssons julafton av Tage Danielsson – på den tiden förstår ni som folk trodde att bara för att Du i Din ägo hade ett stycke slips, och behagade bära klädespersedeln, så var Du med all sannolikhet medlem av Moderata samlingspartiet.

Nåja – utan att bryta valhemligheten – så var väl de båda rödvinsfantasterna inte så *far off*.

Till Kent Anderssons fördel får jag också nämna att han faktiskt lugnade ned författarkollegan Harning. Annars hade väl etablissemanget tröttnat då dom till slut, och förpassat båda två ut på Avenyn, vilket dock krävde en ganska hög störningsgrad innan det skulle hända på Ally's inn.

På den tiden kunde man i alla fall träffa exempelvis Lill-Babs eller Hagge Geigert på Ally's inn.

Jag såg aldrig till Ally själv, men hon lär ha varit något slags konstmeccenat, och Göteborgs kulturliv är i långa stycken byggt på så kallade meccenaters välvilja. Därmed intog hennes krog en

särställning hos götets kulturelit – etablerad sådan eller konstnärer *in spe*.

Min storebror blev en gång, när vi besökte Ally's inn, ”överfallen” av en producent av barnprogram på teve, men det var högst sannolikt inte något avsiktligt. Den för tillfället höggradigt berusade tevekändisen rasade nämligen helt handlost ned från övervåningen till bottenplanet på stället, och rullade över min bror som tillsammans med mig var på väg i motsatt riktning i trappan mellan krogens båda våningar.

Kändisen var inte någon uppbygglig syn, om jag nu ska travestera den då som nu kände kriminologen Leif GW Persson. Men GW skulle säkert ha friat honom på grund av att uppsåt sannolikt inte förelåg. Och lagt till – däremot är inte alkoholpåverkan något ursäktande vid våldsbrottslighet, utan då måste det påvisas att det är fråga om ett patologiskt rus.

Min bror kommenterade vid tillfället kändisen med ett lakoniskt ”är det inte Du som gör barnprogram på teve?” Den druckne var dock inte i stånd att besvara min brors artiga fråga.

Kändisen ”samlades ihop” av ställets personal och dennes vidare öden den kvällen känner jag inte till.

Han sattes väl i en taxi för hemfärd – stackars taxichaufförer kan man tycka så där i största allmänhet, om man betänker vad dom får stå ut med i sin tjänst.

En kollega till mig på besvärsheten fick förresten Kent Andersson på tråden. Författaren hade fått ett svarsbrev och undrade med ett teatralt uttal ”vad kan lilla Skatteförvaltningen vilja lilla mej då?” När kollegan hade svarat med samma förstådda röst, hade Kent Andersson återgått till vanlig ”göttebosska”, som

dessutom faktiskt också var ett vanligt teaterspråk på 1970- och 80-talen.

Anderz Harning var i likhet med Kent Andersson också rikskänd i teve och radio, och Harning var dessutom ökad inom Skatteförvaltningen. Harning utmanade ofta förvaltningen i offentligheten, exempelvis i lokalradion i Göteborg.

Jag hade läst Anderz Harnings böcker om sin uppväxt i Hälsingland, Stålbadet och Asfåglarna, och på Skatteförvaltningen roade vi yngre oss med att i internposten, medelst så kallad hålpåse, skicka Harnings ”En skatteindrivares död” till varandra.

I ”En skatteindrivares död” nämner Harning särskilt fögderichefen Sten-Göran Robarth, men inte på något särdeles nedsättande vis – vad jag kunde tyda mig till i alla fall.

Däremot uppstod det på sina håll inom Skatteförvaltningen en del nervositet, när Anderz Harning gick ut i lokalradion med att han hade upprättat ett register som han hade i utlandet, och som gick ut på att kartlägga olika egenheter hos handläggare på myndigheten, såsom transvestism med mera.

Om Harnings register överhuvudtaget existerade noterades väl jag – på grund av min slips – som ”moderat så klart”. Sannolikt var jag dock alltför ny och obetydlig i sammanhanget.

Det är märkligt ändå – tänker jag i mitt stilla sinne – hur litet dom här referenserna i allehanda sammanhang i den allmänna debatten verkligen vet om det som dom ägnar sin vakna tid åt att ha åsikter om.

”Det finns en åsiktskorridor i Sverige” – låter klagan på sina håll idag. Men jag anser att det är fullkomligt naturligt som en följd av att det finns en hegemoni av proffstyckare som får göra sin röst hörd överallt i medierna idag.

Vi som vet något – jurister, ekonomer, ingenjörer med flera – får hålla oss till att bli publicerade i facktidskrifter – som ingen annan människa någonsin läser. Läkare är väl möjligen undantaget då – framför allt i de coronavirustider som råder när detta skrivs.

Om Du som läser dessa rader är journalist eller tevereporter, kan Du reflektera över att jag redan som en obetydlig 25-åring kunde avslöja en fögderichefs och – tripp, trapp, trull i stigande offentlig befälsordning – finansministerns okunskap i Hjortbergfallet.

Under min tid senare på Riksskatteverket fick jag faktiskt utrymme i vanlig press, eftersom jag då arbetade på centralt ämbetsverk, och det ledde till att jag blev utskälld – via ombud – av finansminister Kjell-Olof Feldt, som i det fallet förväntade sig att just jag skulle svara reportrar genom att åsidosätta den rättsstatsprincip som på engelska uttrycks *rule of law*.

Finansministern hade uppenbarligen inte förkovrat sig avsevärt i skattereglerna på de fyra år som hade förlupit mellan debaclet om Hjortberg 1985 och en intervju som Vestmanlands Läns Tidning (VLT) höll med mig i egenskap av byrådirektör på Riksskatteverket 1989 – publicerad den 20 december 1989.

Men nu går jag händelserna i förväg – jag återkommer till debaclet med Feldt och min tid på Riksskatteverket i del 2. Här är min poäng enbart att om det är först när Du kan sparka en tillräckligt hög titel framför Dig som Du av dom som ska svara för en fri debatt – medierna – hålls för att kunna något inom Ditt fackgebit, så är det illa ställt med den fria åsikts- och opinionsbildningen i Sverige.

Bekräftelser på att jag hade kommit en bit på vägen i karriären

Inom Skatteförvaltningen i Göteborg fick jag i alla fall ganska snart bekräftat att jag hade kommit en bit på vägen i karriären vad gäller min kompetens. Denna för en ung man med – även om jag talade tyst om det – ambitioner så viktiga stimuli som erkänslan från äldre lärda kollegor att man kan något utgör fick jag från bland annat två av lärarna på landskanslistutbildningen, Hans Lindgren och Bertil Båvall.

Hans Lindgren och Bertil Båvall var taxeringsintendenter på besvärshuset och lärare på den första kursen under landskanslistutbildningen, löntagarbeskattningen.

Hans Lindgren kom en dag under lunchen på Utsikten och frågade mig om exakt var ett visst lagrum i kommunalskattelagen stod. Vid det bord där jag satt kunde han ha frågat såväl de som var före mig i karriären som mina kursare. Han kunde ha gått till intendentsbordet, men han gick rakt fram till mig och ställde frågan utan att ens söka något slags bekräftelse hos andra närvarande.

Jag blev sedermera så pass känd för denna min förmåga att exempelvis Susanne Nylund, när hon var chefsrådman på Länsrätten i Stockholm och skulle skriva ett remissyttrande på ett lagförslag och inte hittade ett lagrum i uppbördslagen, ringde mig, eftersom jag enligt henne ”visste exakt var allting stod” i lagstiftningen.

Bertil Båvall började på revisionsbyrån Reveko som skattekonsult kort efter att jag hade gått löntagarbeskattningen. Han ringde då mig och frågade på samma sätt som Hans Lindgren och

Susanne Nylund om regler i skattelagstiftningen. Han kunde ha ringt ett hundratal andra som han kände inom Skatteförvaltningen i Göteborg eller på Riksskatteverket.

Jag var dock försiktig och fick höra från de som var mera karriärsugna att ”Du står ju inte med på någon lista”.

Tjänsteansökningar och tillsättningar är offentliga inom staten, och ”listorna” var vällästa av dom som ville bevaka sina positioner och jämföra med andra hur deras karriärer utvecklade sig.

Jag låg mycket lågt i det hänseendet och nöjde mig med att vara landskanslist de första två åren. Av någon anledning var det faktiskt framför allt kvinnliga landskanslisterna som ägnade sig åt palatsrevolterande, genom att ifrågasätta och försöka runda den – i vart fall inofficiella – stötesten som innebar att man inte fick någon högre tjänst, innan bokföringskursen i landskanslistutbildningen avverkats med godkänt resultat. Annars var det bara att finna sig i att fortsätta som landskanslist eller söka sig någon annanstans. Bokföringskursen skulle alltså tenteras, vilket för övrigt gällde ytterligare 6 av de 12 kurserna på landskanslistutbildningen.

Annat var det med exempelvis en kollega på taxeringsenheten som var några år äldre än jag, och som jag här kallar ”Robban”.

Jag skulle besöka taxeringsenheten – som svarade för taxeringsverksamheten i länet – och dess chef Bertil Strömberg. Jag såg ”Robban” närma sig på väg från enhetschefens kontorsrum. Han släntrade förbi mig utan att ens lyfta blicken.

”Robban” hade tydligen blivit uppmuntrad av taxeringsenhetens chef, och var upptagen med att knäppa med fingrarna, gnolande på en av ”Robban” uppenbart egenhändigt hopsnickrad melodi, vilken – vad jag kunde höra i alla fall – enbart bestod i orden ”jag är bäst på optioner, jag är bäst på optioner”. Jag hörde aldrig om det var

refrängen eller om det verkligen fanns en melodi med i alstret. Men så här retrospektivt kan jag idag konstatera att med ”Robbans” kreativitet kan man också till slut bli ”akademiker”.

Eller vad säger såna som ”Bosse”, ”Matte” och andra som också förpassade sig till en akademisk karriär – ibland med inte fler än en skattecykel från Skatteförvaltningen i meritportföljen? Gräv-där-du-står-rörelsen från 1970- och 80-talen borde ha inspirerat till att just gräva litet mer i praktiken, innan transferfönstret öppnades.

Här får jag också förklara att universitets- och högskolevärlden förbehåller sig att kalla endast sina egna trupper för ”akademiker”, medan alla andra kallas för praktiker i det sammanhanget, oavsett om dom också har en akademisk examen eller inte. Snobberi – *fi donc*.

Jag blev för övrigt också ”akademiker” med tiden, också i den betydelse som läggs i begreppet inom universitets- och högskolevärlden. Men det var långt senare – på 2010-talet – då jag både licentierade och doktorerade. Även i det sammanhanget djuplodar jag och väljer den smala vägen.

24

Mervärdesskatteenheten – ingen ”dödens korridor”

Vid omorganisationen 1987 kände jag att det var dags att söka en tjänst. Då hade jag ändå klarat av bokföringskursen i landskanslistutbildningen, och även om jag inte hade avverkat samtliga 12 kurser ännu – jag blev klar 1988 – passade det bra att

söka vidare när länsstyrelsens skatteavdelning bröts ut från länsstyrelsen och sålunda Länsstatemyndigheterna bildades 1987.

Jag funderade på att stanna kvar inom länsstyrelsen, vilket var möjligt, men jag bestämde mig för att stanna kvar på skattesidan, och sökte därför tjänst på Länsstatemyndigheten i Göteborgs och Bohus läns mervärdesskatteenhet (momsenheten), där jag började den 1 februari 1987.

Det var nästan en litet kuppaktad sak att jag kom att gå över från besvärsheten till momsenheten. Traditionellt ansågs det vara ett karriärsteg nedåt. Ute bland redovisningsfirmor, revisionsbyråer och skattekonsulter var moms något som ansågs som en perifer sak. Man kan säga att den attityden till ämnet fanns kvar mycket länge och bottnade främst i att personalen på sådana firmor och byråer rekryterades från Skatteförvaltningen. Under mina universitetsstudier nämndes mervärdesskatt på sin höjd som något som hade med inköp och försäljning att göra, och som skulle bokföras på balansförande konton – inte på konton som avslutades mot resultaträkningen. Beträffande skatterättskurserna på Handels i Göteborg berördes inte ens moms i någon nämnvärd omfattning inom företagsbeskattningen, som inte var något särskilt ämne överhuvudtaget när jag studerade där 1981-85.

Gjöran Strömquist, som var en av de båda taxeringsintendenterna som jag skrev för var också allmänt ombud i momsfrågor, och det gjorde, som jag nämner ovan, att jag hade börjat bekanta mig med det ämnet redan på besvärsheten.

Dessutom hade en av de yngre handläggarna arbetat på momsenheten. Det var Stefan Johansson, som var bara ett par år äldre än jag och som skrev för taxeringsintendenten Jan Segerfeldt.

Jag frågade Stefan om hur det var att arbeta på momsenheten.

Han sade att på momsensheten rör det på sig under dagarna, och med Din erfarenhet även från uppbörds- och arbetsgivarenheterna skulle Du bli ett välkommet tillskott där, eftersom dom behöver någon som är bra att skriva beslut och som dessutom är praktiskt orienterad. På momsensheten är det nästan 80 anställda, men det finns bara en fast anställd jurist där, och han har inte tid att göra exempelvis momsbesök utöver att skriva beslut – förklarade Stefan vidare.

Jag blev i alla fall tillräckligt nyfiken för att gå ned till våning 5 tillsammans med Stefan, varvid han presenterade mig för momsenshetens chef, Ingemar Carlsson, som var en så kallad långvägare med realexamen. I denna bok skriver jag kort och gott Ingemar, när han nämns. Han förklarade att han var i stort behov av att klara av alla så kallade balanser på enheten, det vill säga högarna med ärenden i vilka beslut borde ha fattats för länge sedan, men som lades på hög av utredarna hos enheten, varför Ingemar alltså var i skriande behov av en skrivande August.

- Jag behöver en sådan handläggare som Du, sade enhetschefen. Och han fortsatte: ”En som kan skriva beslut, men som inte bara är en pappersvändare, och därför inte heller drar sig för att lämna det här huset och gå ut i verkligheten, för att också göra momsbesök och momsrevisioner.”
- Det ska väl gå bra, svarade jag. Därmed blev jag rekryterad till momsensheten på stående fot. Och vilket fantastiskt betyg för min del.

Jag har aldrig ångrat den övergången en enda minut i mitt liv därefter.

Att det var en kuppardad övergång visade sig bland annat genom att Eva Gille Gerdin, från administrativa enheten, besökte mig på momsensheten redan efter ett att jag arbetat ett par dagar där i februari 1987. Hennes budskap var klart.

- Du kan inte ta ett karriärsteg nedåt, sade hon. Hon fortsatte med att försöka övertala mig till att ”åtminstone” gå över till taxeringsensheten, om jag inte ville återvända till besvärsheten.

Jag slingrade mig ur situationen så gott jag kunde och lyckades stanna på momsensheten som tillförordnad (tf) byråsekreterare, min första titel som visade att jag hade lämnat landskanslisternas skara. Däremot fortsatte givetvis landskaslistutbildningen för mig. Men på momsensheten fick jag gå många andra specialkurser också. Att momsensheten hade jämförelsevis många specialkurser att erbjuda förklaras av att det var en nödvändighet på grund av att långvägarna var starkt överrepresenterade. På den tiden var en sådan arbetsplats som Skatteförvaltningen också ett slags universitet eller högskola i sig.

Jag visste så pass mycket vid det här laget om Skatteförvaltningens olika enheter att taxeringsensheten i jämförelse med besvärsheten bara var ”dödens korridorer light”, så ”den lätte”, som man säger på göteborgska, gick jag inte på. Momsensheten hade i motsats till dessa båda enheter redan efter någon dag visat vara allt annat än något slags ”dödens korridor”, så jag fortsatte alltså på momsensheten – min nya arbetsplats på femte våningen i det hus på Ekelundsgatan 1 i Göteborg som nu (1987) hyste den nybildade Länsskattemyndigheten i Göteborgs och Bohus län.

Jag får här passa på att återkomma till att jag har nämnt ovan, att forskningen inom skatterätten borde göra empiriska studier i ämnet, varvid jag anför att jämförelser borde ske från en förfarandemässig synvinkel med systemet som gällde före 1991, och sålunda före den reform som innebar att fögderierna avskaffades och gick upp i Skattemyndigheterna i länen, det vill säga i efterträdarna till Länskattemyndigheterna som bildades vid omorganisationen 1987.

Jag får därtill framhålla att fördelar som fanns med att länsstyrelsernas skatteavdelningar dessförinnan låg under samma hatt som länsstyrelsens verksamheter i övrigt också bör beaktas vid sådana studier.

En fördel med att skatteavdelningarna fanns under samma hatt som övrig verksamhet hos länsstyrelserna före omorganisationen 1987 var att det i sig kunde motivera till efterlevnad av skattereglerna. En företagare inom en tillståndspliktig sektor visste inte om länsstyrelsen, och därigenom kommunen i fråga, fick veta att denne inte skötte skatteredovisningen. Det kunde rendera vederbörande indraget tillstånd på grund av bristande vandel.

Dessutom kunde på den tiden kommunerna begära en så kallad kommunremiss från uppbördsenhetens åtals- och besvärsgupp, när en kommun skulle bedöma om en entreprenör var seriös angående sin skatteredovisning och kunde anlitas för uppdrag åt kommunen.

Dagens utredningsverksamhet går ju ut på att åstadkomma det som redan fanns en gång, det vill säga att samla de offentliga verksamheternas utredande resurser under samma hatt vid så kallade gryningsräder med bland annat kontroll av så kallade personalliggare i olika slags verksamheter.

Sålunda anser jag att – återigen även om allt inte var bättre förr – forskningen inom skatterätten borde intressera sig mera än vad är fallet idag för förfarandereglerna, varvid en titt i backspegeln inte vore helt bortkastad, om nu forskarna inom skatterätten verkligen vill verka för att avhandlingar är användbara också för de så kallade praktiker som ska tillämpa skattereglerna.

Jag har nämnt ovan att uppbörd är den mest underbeforskade disciplinen inom skatterätten, och det gäller tyvärr faktiskt också i allmänhet beträffande förfaranderegler om skatt.

25

”Zeke Vargs husvagnsuthyrning, momsregistrerad? Japp!”

Min närmaste chef på momsensheten hette Lars-Olof Svensson, och jag introducerades av honom på enheten och den grupp som han vara chef för. På den gruppen delade jag rum – det också för två handläggare väl tilltagna så kallade postrummet – med en handläggare, som var några år äldre än jag och nyanställd – Jan-Åke Nilsson. Min rumskamrat sade att han hade höjt på ögonbrynen när min bokhylla blev sprängfylld redan någon dag innan jag själv kom ned till momsensheten. Han hade trott att jag samlat på mig allt under landskanslistutbildningen, och blev uppenbart lugnad när jag förklarade att det mesta var från mina studier på Handels. Lars-Olof Svensson lade in egen kommentar i saken: ”Vad bra att min grupp har fått ett litet bibliotek också”.

En handläggare på gruppen, som hade tagit för vana att berätta om alla egenheter på enheten för nytillkomna, var Anders Persson – ”trottoarbonden” och skattetjänsteman. Det låg inget nedsättande i epitetet ”trottoarbonden”. Han kallades ibland så på grund av en ovanligt lyckosam markaffär i Småland med försvaret. Förutsatt att stormen ”Gudrun” (2005) inte skövlade skogen, var så att säga pensionen säkrad även om han hade slutat på Skatteförvaltningen. Statens kaka är inte stor, men den är säker – som det brukar heta. Men det är ju inte heller dumt att vinna på lotto eller göra en bra markaffär som drygar ut ekonomin för en statstjänsteman.

”Trottoarbonden” kunde således ta karriären med jämnmod, och behövde så att säga inte vara någon till lags – ett sympatiskt drag. Har Du tänkt på att det märks direkt om någon på en arbetsplats har det som på nutidssvenska uttrycks med att ha ”fuck off”-pengar, det vill säga ett ekonomiskt oberoende? Good for you, old boy! Det var vad jag tänkte, när jag hörde historien om markaffären.

Nu tog i alla fall Anders Persson fram en kopia på ett högeligen intressant dokument som han brukade – halvt på skämt och halvt på allvar – visa för nya på enheten, för att visa hur det gick till på vissa håll ibland.

Dokumentet var ett beslut om registrering till mervärdesskatt av ”Zeke Vargs husvagnsuthyrning KB”. Kommanditdelägaren var Kalle Anka och komplementären var – givetvis – Joakim von Anka. Beslutet var underskrivet av en av gruppcheferna, Olsén, som hette något annat i verkligheten. Denne skrev på allting utan ens titta först – han sitta och prata med telefonluren i ena handen och med andra handen skriva på ett beslut som någon stack fram för chefens påtecknande utan att ens lyfta blicken.

En annan klassiker som Anders Persson visade mig var – på tal om skolfuxar som är praktiskt sett omöjliga att ha i en handläggande organisation men som gör karriär som ”akademiker” – var en uppställning med frågor till en företagare som hade skickats till denne å myndighetens vägnar av ovan nämnde ”Bosse”. Denne hade ställt upp frågor i 17 led till företagaren i fråga med anledning av dennes inlämnade momsdeklaration, där den ena frågan efter den andra gällde hur vederbörande svarade på en följdfråga beroende på hur tidigare frågor i skrivelsen besvarades. Det är en avart när det gäller myndigheters kontakter med de enskilda – även om de råkar vara företagare.

”Bosse” hade för övrigt redan hunnit gå vidare till en karriär inom universitetsvärlden och var på 1980-talet engagerad hos en högprofilerad professor och näringslivskonsult med kursgård på ett slott i Skåne.

Jag var van vid att skriva en ingress till mina frågor till en deklarat, där jag beskrev temat med de frågor som följde och också förklarade litet om vad gällande rätt innebar i sammanhanget.

Det var något som momsenshetens folk inte hade sett tidigare.

Nisse Lundström, som hette något annat i verkligheten, arbetade på en annan sektion än min, och han tyckte att jag var en jäkla idiot, när han hade sett min metod med att kommunicera med deklaranterna.

- Om Du förklarar reglerna för dom, ljuger dom ju bara för Dig, sade Nisse till mig – högröd i ansiktet, Nisse alltså.
- Jamen, då upptäcks det vid kontroll, försökte jag. Och tills motsatsen kan påvisas ska väl vi på myndigheten, försökte jag igen. Men Nisse lufsade iväg – uppenbart besviken över sin nya kollega.

Nisses inställning till medmänniskorna är dock inte ovanlig – har jag fått lära mig också senare i livet. Samma resonemang fick jag lov att föra många år senare med en professor i Lund, Michael Bogdan. Jag skulle doktorera på Juridicum vid Lunds universitet, och presenterades där under höstterminen 2002 av juris doktor Lars Pelin för bland annat professor Bogdan. Då hade jag sedan länge startat eget och sedermera blivit ledamot av Sveriges advokatsamfund. Professor Bogdan uttryckte, när han hörde om min bakgrund: ”Då skriver Du väl bara till företagarnas fördel?” Ämnet var mervärdesskatt och EU-rätten på området och bestämningen av skattesubjektet i det sammanhanget, varför det var naturligt för denne att ta upp just företagare.

- Ja, det kan Du väl tycka, svarade jag. Men har Du tänkt på att jag också i min roll som advokat måste vara akademiskt hederlig beträffande min uppfattning om gällande rätt?
- Nej, hurdå? Undrade professor Bogdan.
- Jo, om jag gör som Du tror riskerar jag ju min klients rättssak, svarade jag.
- Hurdå? Undrade ånyo professor Bogdan.
- Jamen, om jag försöker hitta på något om gällande rätt som inte stämmer med vad som uttrycks i lagen eller i rättspraxis kan ju den påläste domaren, skattetjänstemannen eller åklagaren, eller om någon sådan aktör i aktuellt mål läser på, avslöja just det – att jag i så fall har fel i rättsfrågan. Och då förlorar min klient processen. Jag riskerar med andra ord min klients rättssak – på samma sätt som om jag skulle skriva en avhandling ensidigt till företagarnas fördel.
- Professor Bogdan tultade iväg med sin kaffekopp utan ett ord till adjö ens. Jag tittade på Lars Pelin, som senare på

torr akademikerskånska menade att det där skulle Du nog inte ha gjort. Nu har Du en fiende i Michael Bogdan här på Juridicum. Men det är en helt annan historia i sig. Jag blev ändå med tiden först juris licentiat och sedan juris doktor.

Men – just det – vid ett annat lärosäte, nämligen Örebro.

Jag kan dock inte låta bli att kommentera den nyss beskrivna okunnigheten med att det är lika illa för klienter till advokater som anser att ledamöter av den kåren aldrig ska vara undervisande i en process. Ja, då säger jag att de därmed kan riskera de sin klients rättssak.

Om gällande rätt inte har iakttagits från början i ett mål mot Skatteverket, och advokaten kommer med skattejuridiska invändningar först sent under en process i förvaltningsdomstolarna, kontrar verket givetvis med att det är fråga om efterhandskonstruktioner.

Samma fenomen kan uppstå även i ett skattebrottmål, och jag anser att redan åklagarens gärningsbeskrivning alltid ska brytas av mot skattereglerna.

Den som hör sådant från sin försvarare som att ”vi tar det i domstolen och säger inget just nu”, och inte diskuterar taktiken med sitt ombud, kan missa möjligheten att just skattejuridiska invändningar kunde ha inneburit att förundersökningen lades ned av åklagaren, i stället för att vederbörande ska ”svettas igenom” en rättegång.

För den som blir kallad till förhör som misstänkt för skattebrott är mitt tips att denne bör diskutera med sin försvarare, om vederbörande själv anser att något är felaktigt beträffande juridiken från Ekobrottsmyndighetens sida – det gäller både bevis- och rättsfrågor.

26

”Kinakrogen”

Jag hade förresten ätit lunch med Nisse Lundström, innan denne förstod att jag inte var någon kraft att räkna med.

Alldeles i början av min tid på momsensheten följde jag och en annan kollega med Nisse på lunchen till en Kinakrog – dit Nisse gick för det mesta för att inta sin lunch.

Vanans makt är stor, heter det. Servitören bugade artigt för Nisse, och denne hann bara sätta sig, så stod en stor starköl framför honom på bordet. Ännu en sådan förbrukade Nisse med nöjd min under själva måltiden.

Efteråt sade kollegan: ”Sådär kör han varje dag” – två stora starköl per lunch var helt normalt för Nisse. Men jag undrade vad Socialstyrelsen – vars annonskampanj om att folk borde äta 6-8 skivor bröd om dagen pågick skoningslöst i den offentliga miljön och i press och teve – tyckte om två starköl per dag. Nej, det skulle nog motverka nykterhetsrörelsens framgångar, vilken i dåtidens politiska klimat också applåderades av Systembolaget självt.

Nisses oförblommerade sätt att inkompetensförklara kollegor som – likt jag själv – hyste en annan åsikt om hur deklaranterna borde bemötas kan sannolikt förklaras till viss del av dennes rutiner på luncherna.

Däremot ursäktar det inte att Nisse tillhörde den obehagliga kader av män som är otrevliga mot kvinnor. På arbetsplatsen fanns det

dom som kunde säga till en assistent att hon kunde lägga akten som hon kom med ”på sängen” – med flera liknande insinuanta grodor.

Det var inte heller bättre inom domstolsvärlden på den tiden, när det gäller vissa mäns kvinnosyn. En i det hänseendet legendarisk story var den om domaren som brukade lägga sig ned med huvudet ut i korridoren, för att kunna se under kjolarna på förbipasserande kvinnor.

Det är sådant som vidmakthåller ett strukturellt kvinnoförtryck – politikern Mona Sahlin har fullständigt rätt i det. Att ”#metoo” uppstod hösten 2017 var inte en dag för sent. Jag försökte att ta upp frågan på ett möte i Liberalerna i Stockholm den 2 september 2017, där vi i så kallade bikupor skulle diskutera och ta fram frågor att driva politiskt.

Jag blev fråntagen mikrofonen – av en kvinnlig (!) politiker, och lämnade det partiet i första hand på grund av hur det behandlade Birgitta Ohlsson, som med sin starka socialliberala framtoning var en av anledningarna till att jag gick med en stund i Liberalerna under 2017. Jag råkade begära utträde en dag före Birgitta Ohlsson. Hon hade uppenbart också tröttnat.

Enligt vad jag råkade höra vid ett tillfälle fick jag i alla fall höga rankingpoäng av kvinnorna på momsensheten, när de – som kvinnor plägar göra – diskuterade vad de tyckte om sina manliga kollegors fördelar och nackdelar beträffande hur justa de var mot kvinnor. Det uppskattade jag. Och ”Kinakrogen” undvek jag att luncha på igen.

”Omvänd ’#metoo’ – visst finns det också”

Det tog inte lång tid på momsensheten innan jag upptäckte att det fanns – med dagens språkbruk – omvänd ”#metoo” också.

Två damer på närmare de 40 hade båda fått för sig att jag skulle bli vederbörandes moatjé. *I begged to differ*, vilket dock båtade föga i båda fallen.

Den ena brukade komma in på mitt kontorsrum, när jag väl hade fått ett sådant, efter klockan fem på eftermiddagen, om jag jobbade över. Hon lutade sig över skrivbordet, och hade säkerligen ingen aning om att dekolletaget var mycket avslöjande. Jag fick dock en mindre chock när hon frågade om jag skulle komma ut en helg till stugan på en av de större öarna i Bohusskärgården, och förväntade sig att jag skulle presenteras som hennes fästman och umgås med hela hennes familj. Jag valde ut mig själv från det örådet, så att säga.

Snart hade hon också tröttnat på att jag rymde genom en sidoutgång på Ekelundsgatan, för att undgå att fångas upp av damen i fråga på väg ut genom huvudentrén. Det höll på så där ett tag, men hon flyttade till slut sitt intresse till en annan kandidat, och jag blev faktiskt inte så värst svartsjuk över det – snarare tvärtom.

Den andra var litet diskretare med att bevaka mig på min väg till och från arbetet. Innan jag uppfattade att det fanns en sådan intensitet i uppvaktningen, dejtade jag faktiskt henne i ett svagt ögonblick. Man är ju – trots allt – inte mer än man.

Vi åt en middag en sommarkväll på hotell Rubinens restaurang på Avenyn. Vi hade tagit plats i uteserveringen, vid ett bord framför en av de öppna fönsterdörrarna, med en pianist strax

innanför som klinkade fram en repertoar med schlagerlåtar av äldre snitt. Jag blev så trött på det hela att jag till slut gav pianisten 100 kronor för att göra åtminstone ett kortare uppehåll i musicerandet eller spela lägre.

Det fanns också andra exempel på att det motsatta könet kan vara väl så framfusigt – till exempel överföll en dam mig med amorösa åtbörder av det närgångna slaget, när jag råkade bli ensam med henne i rökrummet. Hennes make fanns inom Skatteförvaltningen, så det var en extra pinsam ingrediens. Om han hade blivit åsyna vittne till sin hustrus utåtagerande, hade han kunnat korrigera mig, när jag nyss använde ordet dam – ”det var inte någon dam, det var min fru”, kunde han ha yttrat som ett karaktärsomdöme om hulda makan. Det är ju ändå Göteborg med omnejd som jag i första hand nämner i den här boken, och då ska väl läsarna bibringas åtminstone någon liten putslustighet. Med åren slutade jag i alla fall att röka. Men det hade faktiskt inget samband med rökrumsincidenten.

På temat kärlek i arbetet – på sina håll inte så ofta till arbetet – var julfesterna en klassiker på de olika sakenheter som jag arbetade på under tiden på Skatteförvaltningen i Göteborg. Där släppte folk loss, och höll sig inte enbart till dansgolvet i den meningen – ungefär som på en så kallad eftersits i samband med ett seminarium i den ”akademiska” världen. Men jag talar tyst om det: *mom's the word*, för att nu göra en liten svengelsk ordvits på moms. Jag är ju inne på mina hågkomster från just den sakenheten nu.

Avslutningsvis på temat ”omvänd '#metoo’” får jag understryka att förekomsten av en sådan givetvis inte ska överdrivas, och jag stannar därför vid konstaterandet att visst finns också det fenomenet.

28

”Effe” – ständigt på väg hos momsensheten

Någon gång under mina första dagar på momsensheten fick jag förresten besök av Efraim, en slags alltiallo bördig från Eritrea. Han kallades aldrig för något annat än ”Effe”.

”Effe” kom helt sonika in på rummet och satte sig i en besöksstol, och började prata – med den som åtminstone en stund orkade arbeta samtidigt som vederbörande förväntades lyssna på något som ”Effe” hade på hjärtat – i vilken samhällelig fråga som helst.

Vissa på enheten som sedan länge hade tröttnat körde ut honom per omgående. Men jag hade ganska god tålighet med ”Effes” utläggningar i diverse ämnen som för tillfället roade eller oroade honom.

När även jag hade fått nog för dagen, försökte jag med att intonera i mina svar. Jag inbillade mig att den signalen – vilken normalt sett indikerar för en samtalspartner att nu börjar pågående samtal nå en viss mättnadsgrad och det är läge att avsluta exempelvis ett telefonsamtal med ett artigt adjö och tack för samtalet – skulle förmå den talträngde ”Effe” att gå vidare till nästa offer.

Till slut var det dock bara att peka med hela armen, och ”Effe” tog det som tokrolighet, men fann då för gått att fortsätta sin dagliga rundtur på enheten.

”Effes” tjatighet avhöll mig i alla inte från att bidra till en klädinsamling för ett fritt Eritrea. Jag har ännu idag ett tackbrev från Effe, där jag inbjuds att besöka hans land, när det blir fritt från Etiopien – vilket det ju med tiden också blev.

29

”Fredriksson & Bengtsson’ slår till” – Volvo häpnar

Chefen för den sektion där min grupp ingick, som jag i denna bok kallar Fredriksson, och en handläggare på en annan grupp än min, som jag i denna bok kallar Bengtsson, hade utvecklat sig till ett så kallat radarpar i arbetet – ingen av de båda kunde fatta beslut utan att den andre var med på det.

Detta fenomen var faktiskt ganska vanligt på skattekontor över hela landet. Det utvecklades något slags hegemoni i utförande av arbetet på samma sätt som människor sitter ihop i klassrum och i liknande situationer, där många människor ska samsas dagligen i ett visst sammanhang. Alla kan så att säga inte tolerera alla hela arbetsdagen, och sålunda söker till slut kaka maka.

Det visar sig för övrigt snart vem man samarbetar bäst med – och det gjorde de båda som ”the dynamic duo”, i vart fall enligt vad de själva hade förstånd till.

Jag hade inte, från min början på momsensheten, blivit *properly introduced to Mr. Fredriksson*. Jag blev dock varse att han likt Fantomen faktiskt existerade – en kväll då jag satt och arbetade över.

Jag hör då ett tassande ljud ute i korridoren, och går för att titta, och ser två skuggfigurer materialisera sig framför mig. Jag trodde att det var inkräktare som slunkit in på myndigheten i något oövervakat ögonblick.

Du får förstå att min misstanke beträffande de båda var högeligen befogad, eftersom det på den här tiden kunde vandra omkring folk i huset vilka kom utifrån utan att ha något ärende, och som alltså inte hade där att göra. I vissa fall hade de bara gått in på Ekelundsgatan 1 för att låna en toalett – kunde det heta.

Vaktis var inte heller någon gårdvar säkerhetsmässigt sett, och han var för tillfället strängeligen upptagen under dagarna med att springa runt och propagera för att handläggarna fortsatt kunde använda länsstyrelsens brevpapper, som inte hade skeppats över till Södra Hamngatan vid den nyss genomförda omorganisationen. ”Bara ni stryker över och skriver Länsstatemyndigheten, så sparar vi pengar”, försökte han övertyga.

Men min rumskamrat och jag tyckte att det var viktigare att det framstod så officiellt som möjligt att nu gällde en ny myndighet. Karlen fick visst också order uppifrån att sluta med dumheterna – sin i och för sig beundransvärda idoghet till trots.

De båda gestalter som jag möter i korridoren börjar i alla fall till slut att prata med mig, och jag förstår att det är min sektionschef, Fredriksson, och dennes kumpan Bengtsson.

Duon ”Fredriksson & Bengtsson” var legendarisk. Bengtsson var en långvägare som hade fått prova ett tag som gruppchef. Men det ledde bara till att han – enligt min gruppchef – hade fyllt tre rum förutom sitt eget med utredningsmaterial. När det egna rummet inte räckte till, passade Bengtsson på att stapla räkenskaps pärmar i för tillfället tomma landskanslistrum.

De intet ont anande företagarna trodde säkert att deras företag undergick något slags supergranskning, när pärmarna aldrig kom tillbaka.

De skulle bara ha vetat att de granskades av petimätrar – i det ordets verkliga bemärkelse. I ett fall – berättade Lars-Olof Svensson – höll Bengtsson på med ett företag i fem år, och det blev en momshöjning på 1 500 kronor. Det ni, ni som tror att allt var bättre förr.

En av mina uppgifter i början av tiden hos momsensheten var också mycket riktigt att hjälpa den hårt prövade enhetschefen med att författa ursäktsbrev till företag som hade utsatts för longörens i handläggningen.

Vid mitt första möte med duon visade det sig att ”Fredriksson & Bengtsson” hade gått på bio under dagen, och kom nu tillbaka för att ägna kvällen åt en redigt stor ”potäta” – nämligen en momsdeklaration från ett volvobolag. De skulle förbereda sig för att göra ett så kallat momsbesök.

Jag önskade de båda lycka till, men fick sedan reda på att det inte hade avlöp så bra med duons insats ute på Torslanda. Volvos företrädare i ärendet ringde till enhetschefen – Ingemar – och undrade om de båda verkligen var från Skatteförvaltningen. De betedde sig nämligen så underligt, förklarade den häpne volvorepresentanten.

Jag fick senare tala mycket med bestämt med Bengtsson, när jag till min fasa erfor att akter som jag arbetade med försvann plötsligt – mitt under arbetsdagen.

Det visade sig att Bengtsson varit framme: ”Jodå, jag var inne på Ditt rum och läste i ett par av akterna och såg att de innehöll ärenden med momsfrågor som jag själv har varit i kontakt med i

egna ärenden. Då tänkte jag att jag kan lika gärna ta över sådana ärenden från Dig”.

Det tyckte Bengtsson bara var omtänksamt av honom – som en gest mot en yngre oprövad kollega. Jag kunde liksom inte riktigt se Bengtssons poäng med resonemanget, och efter att förklarat det med all den mildhet jag kunde uppamma vid tillfället – och det var inte mycket – gjorde faktiskt Bengtsson inte om tilltaget, inte mot mig i alla fall.

30

”Fredriksson och Bengtsson’ slår till igen” – polisen häpnar

I ett ärende hos bedrägeriroteln i Göteborg agerade duon Fredriksson och Bengtsson så märkligt i samband med förhör att polisen fick lov att släppa den misstänkte manspersonen.

Ärendet gällde misstanke om dubbelavdrag för moms på import av en grävmaskin. ”Fredriksson & Bengtsson” skulle bara biträda bedrägeriroteln under förhöret.

Polisen som höll i förhöret på bedrägeriroteln ångade på med sina frågor till den misstänkte företagaren om dennes momsdeklarationer, och tyckte att nu hade han nog fått in bra poänger som skulle kunna leda till åtal för momsbedrägeri.

Då ingrep Bengtsson i handlingen, och började själv ställa frågor till den misstänkte. Det spårade ur fullständigt. Här kunde Nisse Lundströms tes ha passat in, det vill säga led inte mottagaren av Dina frågor så att denne anpassar svaren till vad han eller hon inser

att Du förväntar Dig att vederbörande ska svara. Den tesen är giltig i förhör, när en person har deklarerat, men inte i samband med kontakter med Dig som handläggare hos Skatteförvaltningen, innan så skett.

Genom sina – som han trodde – försåtliga frågor till den misstänkte, som var anhållen i avvaktan på om åklagaren skulle begära beslut om häktning från tingsrätten, gav i stället Bengtsson företagaren i fråga en väg ut redan innan matchen hade börjat.

Den advokat som närvarade behövde inte säga mycket till sin klients försvar, utan en häpen polis fann för gott att ringa åklagaren, som svarade att han hävde beslutet om anhållan, och det var bara för polisen att släppa ut den hörde på Skånegatan som en fri man.

När jag fick händelsen återberättad för mig kom jag osökt att tänka på kriminalkommisarien med bultsaxen. Den borde kanske ha använts som pedagogiskt verktyg – på Bengtsson.

31

”Anyone for tea?”

Bengtsson fick ansvara för att koka te till fiket på momsensheten – en enda gång. Han hade nämligen använt samma dosering av teblad till tekannorna som används till bryggkaffe.

Det var före min tid, men återberättades med oförställd förskräckelse av de som hade varit med på ”The Gothenburg Tea Party”.

Damerna på enheten hade föreslagit vad man borde göra med Bengtsson – med eller utan bultsax.

Bengtsson fick i alla fall aldrig mer befattas sig med vare sig te eller kaffe till arbetskamraterna.

Även om kaffe och te var hyfsat på momsensheten normalt sett, längtade jag ibland tillbaka till besvärshetenens kaffepauser – till Ragnar Engströms kaffe och te. Han var fena på te också.

32

”Leffe” vände på skrivbordet när han blev sektionschef

Chefen för en av momsenshetens tre sektioner var en man som hade varit purser på en färja. Han hette något annat i verkligheten och i denna bok kallar jag honom för ”Leffe”.

Man såg ”Leffe” i korridoren på dagarna, när han kom trippande framåt lutad, sugande på underläppen med kaffemuggen i stadigt grepp. Sedan ägnade han dagen åt G-P.

”Leffe” blev sektionschef ungefär samtidigt som jag kom till momsensheten. Jag och min rumskamrat gick in och hälsade på hos honom, och möttes av dennes ryggtavla. Han hade nämligen ändrat på skrivbordets placering, så att han inte vände ansiktet mot dörren till rummet. På så vis kan man också använda kroppsspråket. Ingen störde ”Leffe” i onödan – i vart fall inte innan han kunde förväntas vara klar med dagens morgontidning – förlåt, med dagens G-P.

Nisse Lundström var för övrigt en av gruppcheferna på ”Leffes” sektion.

En grupp som så att säga låg mellan sektionerna på enheten var registreringsgruppen, där chefen var en man som kallades för ”Stålis”, eftersom metallen i fråga ingick i hans efternamn.

”Stålis” frågade mig en gång om någon skulle invända om han hängde sin kavaj på en krok i proppskåpet utanför expeditionen. Jag var därför litet förberedd på att vad som helst kunde hända, när ”Stålis” vid ett tillfälle fått för sig att han skulle lämna högarna med ansökningar från de som ville momsregistrera sina företag, för att i stället hänga med mig på ett momsbesök som jag skulle genomföra hos Christer Ericssons företag JCE (tidigare ”Consafe”), vilket hade tagit över krogen Henriksberg och med en hänsynsfull interiör anpassning gjort om den till sitt kontor.

Besöket avlöpte väl i alla fall – ”Stålis” sade inget mera än goddag och adjö när vi besökte den legendariska byggnaden, vilken en gång under krogtiden lär ha haft Fritiof Nilsson Piraten som gäst – han ska ha suttit där när han skrev Bombi Bitt och jag.

Christer Ericsson själv träffade vi inte vid besöket hos JCE, utan ”Stålis” och jag träffade vid besöket en ekonom som arbetade där.

Christer Ericsson hade arbetat på rederiet Stena Line, och göteborgshumorn gjorde gällande att han förvärvade Henriksberg, som låg höglänt med utsikt över hamnen och Stena Lines färjeterminal, för att från sitt kontor kunna ”se nedåt” på sin förre arbetsgivare Sten A. Olsson, ”Stena” som han kort och gott kallades av göteborgarna.

Jag har skrivit mycket om cheferna på de sakenheter som jag arbetade på vid Skatteförvaltningen i Göteborg, men assistenterna bör också nämnas.

Assistenterna var alltid mycket tillmötesgående, och om Du behövde ta reda på hur man assurerade ett brev och dylikt fanns det

inte en chef på någon som helst nivå som visst ett jota därom. Då ställde assistenterna ALLTID upp och förklarade för den som behövde få sådant praktiskt förklarat för sig.

På momsensheten var det också så att assistenterna var mycket kunniga i materiella och förfarandemässiga frågor också. Det har sin förklaring i att enheten inte hade så många handläggare med den skolbakgrund som annars normalt sett krävs i dessa hänseenden.

De rutinerade assistenterna på expeditionen var så att säga första linjen gentemot den rättssökande allmänheten. De fick telefonfrågor och slog i momshandledningen och gav svar – i vart fall i sådana fall som den aktuella frågan bara krävde en knuff i rätt riktning.

Därutöver lämnade de en Post-It-lapp till en ledig handläggare, som tog vid där en assistent uppfattade att nu blev det fråga om att lämna ett mera avancerat svar – givetvis svarade aldrig en assistent själv på en tolknings- eller tillämpningsfråga – de höll sig till renodlad information så långt de kunde utifrån Riksskatteverkets handledning.

På besvärsheten var det en okänd företeelse att assistenterna fick ett sådant förtroende av enhetschefen. Där – och på andra enheter inom Skatteförvaltningen – satt i stället handläggare och intendenten i den så kallade telefonpanelen enligt en rotationsordning, för att besvara allmänhetens frågor. Om det kom en fråga om moms dit från allmänheten, åkte den undantagslöst ändå ned till expeditionen hos momsensheten eller till någon handläggare där.

Min uppfattning är att momsensheterna i hela landet var speciella när det gällde att effektivt använda enhetens samtliga medarbetare

för att ge allmänheten och deklaranter en så god service som möjligt. Där har med tiden en oerhört viktig resurs gått förlorad inom Skatteverket.

Allt var – återigen – inte bättre förr. Men så var faktiskt fallet beträffande momsensheterna i förevarande hänseende.

33

”Styrman kvittot”

Momsensheten i Göteborg hade en överrepresentation av exportföretag, och det speciella med dessa är att de inte redovisar utgående moms på exporten, med den följd att de vanligen hade utgifter för ingående moms som debiterats på deras förvärv i verksamheten att kräva tillbaka hos momsensheten.

I sjöfartssammanhang var ett så kallat styrman kvitto ett centralt bevis på att en leverans hade skett till utlandet – det vill säga på att en export skett.

En okänd figur som ständigt dribblade med momsensheten kom upp till enhetschefen och skulle skynda på en återbetalning av överskjutande ingående moms till sitt företag. Ur portföljen drog han fram ett styrman kvitto och lade fram på Ingemars skrivbord.

Ingemar tyckte att det här var något för ”Lefte” att ta tag i och utreda närmare, eftersom denne som före detta purser på färja borde vara som klippt och skuren för ärendet.

När personen i fråga träffade ”Lefte” blev det en ganska kort utredning. ”Lefte” lade ifrån sig G-P och tittade på dokumentet

som skulle visa att fråga var om en exportaffär, och sade lakoniskt: ”Jag har sett styrmanskvitton och det är asflotta dokument. Det där är inget styrmanskvitto”.

Företagaren gick hem med oförrättat ärende, men samlade mot till sig och ringde upp enheten igen, och fick då tag på Nisse Lundström, som den dagen förmodligen hade intagit en extra starköl på kinakrogen. Han slängde nämligen på luren så bakeliten yrde efter att ha skrikit, så att det hördes av mig med flera: ”Det spelar ingen roll vilka djävla bolag och dokument Du kommer med – här får Du inte en krona tillbaka i moms”. Så kan man också handlägga ett ärende, tänkte jag.

Men det här var på den tiden som Skatteförvaltningen kunde hålla sig med tumregler om hur de skulle hantera ärenden, såsom att innehålla en viss del av en återbetalning tills det visat sig om företaget var lönsamt och redovisade mer utgående moms än ingående moms.

Det fanns inget lagstöd för sådana förbehåll från myndighetens sida, och idag skulle ett sådant tillvägagångssätt från Skatteverkets sida stå i direkt strid mot EU-rätten. Jag tror att företagaren i fråga skulle ha bemötts på ett annat sätt än det som vederfors honom av ”Leffe” och Nisse Lundström, om utredningen skulle ha skötts av deras nutida kollegor inom Skatteverket. Med tiden har det nämligen skett en väsentlig uppstyrning inom Skatteförvaltningen i Sverige i sådana hänseenden, och väl är ju det – för den rättssökande allmänheten och – givetvis – också för arbetsklimatet på myndigheten.

”Bombhot – ta hissen!”

Jag har nämnt ovan att säkerheten i huset på Ekelundsgatan 1 inte var vad man borde kunna önska sig – med folk utifrån som utan ärende sprang runt i korridorerna vid ett flertal tillfällen.

Bombhot hanterades oftast lika illa. Vid ett sådant tillfälle stod tre av momsenshetens ledare, Ingemar, ”Leffe” och ”Ebba”, och talade med poliser från en radiobil utanför entrén och försökte få kläm på vad att göra i en situation med pågående bombhot mot myndigheten. Jag såg inte till min sektionschef, Fredriksson.

Sökhundarna visade sig vara mera intresserade av att försöka bita folk som samlats vid platsen än att följa med hundförarna in och söka efter bomber.

”Ebba” hade förresten fått lov att så att säga ta ett steg nedåt på karriärstegen, genom att övergå från enhetschef på arbetsgivarenheten till sektionschef på momsensheten, vilket i tiden i stort sett sammanföll med att jag gick över från besvärsheten till momsensheten.

Bombhoten blev aldrig hanterade på något adekvat sätt, utan folk sprang vid sådana tillfällen in och ut i huset utan att bry sig om poliser som stod och pratade i så kallade walkie-talkier med varandra, medans chefsgarnityret uppgivet stod och tittade på.

Till slut kom det från chefsnivå något slags policydokument angående vad att göra vid utrymning på grund av bombhot. Det tog jag i vart fall inte jag som riktat till mig i alla fall, eftersom vi uppmanades att ta hissen när vi skulle utrymma. Jag ville inte fastna i en hiss under ett bombhot som kunde ske med samtidigt

strömavbrott i huset, och bestämde mig för att vid ett sådant tillfälle skulle jag ta apostlahästarna och utrymma mig själv via trapporna. I stället borde framför allt dom som var rörelsehindrade, såsom Åke i sin rullstol på åttonde våningen hos besvärsheten, få företräde till hissen vid ett bombhot – tyckte jag. Hur ”Morots- och lingonmannen” hade det med incidentberedskapen visste nog bara han själv. Vaktis hade – från sitt väl tilltagna vaktmästeri innanför entrén på bottenplanet – i alla fall raka spåret ut på Ekelundsgatan, så han var *most likely to succeed* vid en utrymning, om huset plötsligt skulle börja att rasa ihop på grund av en bombexplosion.

35

”Arkiv är makt”

”Arkiv är makt” är något som jag brukar yttra när jag föreläser om bland annat förvaltningsrätt.

Den degraderade ”Ebba” visade sig från den allra sämsta sida som en chef i en sådan position kan uppvisa. Hon försökte revanschera sig genom att – i överförd mening – hänga underställda.

En Post-It-lapp från mig till en gruppchef på hennes sektion, Gustav Abrahamsson, om att en deklarat som sökte honom var upprörd hade fångats upp av ”Ebba”. Hon menade på att jag uttryckte mig felaktigt med min förvarning till Gustav, och undrade insinuant hur hon skulle göra om Post-It-lappen lästes av den som ringt och sökt Gustav. Gustav hade förklarat för ”Ebba” att så här

arbetar vi på momsensheten: det är alltså bra om jag vet i förväg när jag ringer upp den som sökt mig, att jag ska vara lyhörd för att personen vill klaga sin nöd.

När "Ebba" ändå kom till mig med akten och Post-It-lappen till mig undrade jag bara om hon ansåg att ett meddelande att någon skulle ringa tillbaka över huvud taget borde läggas i akten, när Gustav hade gjort en tjänsteanteckning om sin återuppringning till företagaren i fråga. "Ja, förlåt – jag visste inte, jag visste inte" hulkade hon, när jag kört hårt med henne ett tag om vad som var viktigt eller inte i handläggningen, och hon sålunda dröp av utan att ha lyckats göra något slags formalianummer av min förvarning till Gustav.

Ingemar höll med mig och Gustav, och försökte släta över det hela. Han hade ett visst underläge gentemot sin befattningsmässigt underställda sektionschef, eftersom "Ebba" till skillnad från honom hade en akademisk utbildning. Däremot var Ingemar inte ovan vid att skriva beslut, och gjorde det väl, när han satte den sidan till.

För övrigt hade Skatteförvaltningen i Göteborg ett utbyte med Lunds universitet, så att tjänstemän kunde gå högre universitetskurser. Det gav bland annat möjligheter att öva upp förmågan att skriva så att säga med en mera juridisk stil, vilket passar väl för beslut med mera i en myndigheters verksamheter.

Exempelvis hade ovan nämnde Gjöran Strömqvist, som var ekonom, skrivit en så kallad rättsutredning i högre universitetskurs i skatte- och bolagsrätt vid Lunds universitet. Jag ännu idag kvar ett par kopior på sådana rättsutredningar, bland annat just Gjörans rättsutredning av 1989-03-03 på 13 sidor, vilken gällde så kallat fiktivt momsavdrag. En rätt till sådant avdrag för den som var momsregistrerad förutsatte att denne gjorde ett förvärv av en vara

från en privatperson eller någon annan som inte heller var momsregistrerad. Fiktivt momsavdrag var, tills reglerna därom upphörde den 1 november 1995, en jättefråga på momsområdet. Att den frågan var viktig att lyfta på den tiden framgår bland annat av att Länsrätten i Göteborgs och Bohus län i en dom av 1989-09-08 (målnummer S 6554-87; Rotel 21) om fiktivt momsavdrag för förvärv av en travhäst konsekvent genom hela domen stavar ordet fiktivt fel – länsrätten skrev fiktivt, dvs. med ett märkligt i-inskott så att ordet innehöll tre i stället för korrekta två ”i”.

Gjöran representerade staten i målet som allmänt ombud. Jag fick domen tillsänd mig för mitt arbete på Riksskatteverket, när jag hade gått vidare dit vid halvårsskiftet 1989, men det var inte han som skickade mig en kopia. Det var i stället Birgit Christensson, skatterevisorn som gjorde utredningen i Hjortberg-ärendet på arbetsgivarenheten, som skickade en kopia på domen till mig. Hon hade gått vidare till moms-enheten redan under min tid där, och hon var alltså lika skärpt i momsfrågor som hon hade varit som revisor på arbetsgivarenheten, och uppmärksammade Riksskatteverket via mig på att det fanns ett behov av att samordna frågor om fiktivt momsavdrag med Generaltullstyrelsen (numera Tullverket) och deras beslut om så kallad temporär tullfrihet av varor – i det här fallet alltså en travhäst. Problemet var att fiktivt momsavdrag medgavs vid förvärv av hästen när den fanns i Sverige, trots att införselmoms inte togs ut av tullen – och sedan återexporterades hästen utan att moms påfördes. Finansdepartementet uppmärksammades på problemställningen och skulle utreda den.

I det här sammanhanget tänkte jag ge Dig som tänker göra karriär inom en stor organisation, såsom Skatteverket, ett tips på temat ”arkiv är makt”. Gör alltid tjänsteanteckningar på samtal och

möten, och be Din närmaste chef att kontrasignera ett ställningstagande som Du har gjort i ett ärende.

Det borde Du som undervisar i offentlig rätt nämna direkt efter det att Du har nämnt portalgrafen i regeringsformen.

Otrygga tjänstemän är dåliga tjänstemän, och utan den åtgärd som jag förordar kan ingen känna sig säker. Jag kan som ett exempel från momsensheten nämna att jag till min rumskamrat på momsensheten gav just det rådet. Det tog bara ett par veckor innan han fick anledning att peka på att vår gruppchef hade kontrasignerat hans ställningstagande i en utredning, när det tultade in en skatterevisor från revisionsensheten som skulle kritisera det. Även om vår närmaste chef, Lars-Olof Svensson, var en snäll västgöte var det inte säkert att han sade ifrån när det förekom dylik intern kritik, om han inte var tvungen att försvara sig själv också.

Ett skräckexempel på vådan av att inte göra tjänsteanteckningar var ett fall från duon Fredriksson och Bengtsson, där jag skulle skriva ett beslut baserat på deras utredning. Utredningen var det nog inte något fel på siffermässigt sett. Problemet var i stället att de hade suttit i flera timmar långa möten med företagaren och dennes ombud utan att det fanns ens ett kommatecken noterat om det i momsakten för företaget.

En av mina första åtgärder på Momsensheten blev därför att lägga ned den utredningen, när min närmaste chef, Lars-Olof Svensson, kom och ville att jag skulle fatta beslut ändå. Jovisst, men det Skatteförvaltningen kan ju inte med framgång processa ärendet i länsrätten, om vi till beslutet inte har en någorlunda hyfsad skriftlig dokumentation av vad myndigheten baserar sitt ställningstagande på. Det är ju i första hand ett skriftligt förfarande i förvaltningsdomstolarna. Motpartsombudet kommer att mosa

allmänna ombudets bevisning i en process. Lars-Olof Svensson fann sig i det, och avslutade vår konversation med att säga något tokroligt om rutinerna på momsensheten.

I ytterligare ett annat av de inledande ärendena under min tid på momsensheten föreslog jag att vissa dokument i ett aktiebolags momsakt skulle makuleras. Det handlade om att en svägerska till en ägare av ett momsregistrerat aktiebolag hade skrivit ett brev till momsensheten, vilket innehöll ett antal sidor där hon bara ville tala om i största allmänhet vilken vedervärdig människa hon ansåg att svågern var. Eftersom uppgifterna inte hade ett uns med bolagets verksamhet och momsdeklarationer att göra, höll ledningen för momsensheten med mig om att brevet i fråga skulle makuleras. En sådan fråga avgjorde således inte en gruppchef själv, eftersom det handlade om ett policyställningstagande. Min poäng, som hade avgjort ställningstagandet om makulering av brevet, var att om bolaget överläts, skulle en ny ägare kunna ta del av de för bolagets momsstatus helt irrelevanta brevet från tidigare bolagsägarens svägerska om mycket känsliga familjeangelägenheter. Lars-Olof Svensson var som gruppchef tacksam för att överhuvudtaget bli av med det känsliga brevet.

Idag är det sannolikt besvärligare att så att säga rensa i rabatten på en myndighet, eftersom saker och ting skannas och arkiveras centralt. Det finns inte en fysisk momsakt på handläggande enhet hos Skatteverket att ta fram vid ett exempelvis ett möte.

Myndigheter och andra har stor nytta av examensarbeten

Jag nämner ovan att mitt specialregister över cirka 300 domar i underinstanserna om arbetsgivaravgifter, som jag upprättade under den allra första tiden på arbetsgivarenheten 1985, rönt stor uppskattning på den enheten och hos Riksskatteverket.

Jag hade faktiskt också med mig något som blev tillika uppskattat inom Skatteförvaltningen redan inför att jag började min fasta anställning där den 26 augusti 1985.

Det var mitt examensarbete om företrädaransvar som var det sista jag gjorde vid Handels på Göteborgs universitet, innan jag examinerades där – på Företags- och förvaltningsjuridisk linje – den 12 augusti 1985. Företrädaransvar för en företrädare för ett aktiebolag avsåg på den tiden enbart bolagets källskatt (skatteavdrag), och har sedan successivt utvecklats i omfattning till att det numera kan gälla alla skatter och avgifter som redovisas på bolagets skattekonto samt tull.

Jag hade varit så kallad sommarnotarie på uppördens åtals- och besvärsgroup 1984 och 1985. Det ledde till att jag i slutet av mina studier vid Handels i Göteborg skrev mitt examensarbete om företrädaransvar – ett ämne som jag arbetade med som sommarnotarie. I min tjänstgöring som sommarnotarie ingick bland annat att lägga upp företrädaransvarsakter och spökskriva – så långt jag hade förstånd till – åt handläggarna på åtals- och besvärsguppen.

Examinator på det examensarbete som jag påbörjade under våren 1985, och avslutade den 12 augusti det året, var universitetets Erik Haglund.

De som gav mig god handledning i arbetet var i första hand chefen på åtals- och besvärgruppen, Owe Dafgård och Raynar Persson, skattejurist på den gruppen. Mitt examensarbete var det första sammanhållna verket i Sverige om företrädaransvar och användes som förlaga till Riksskatteverkets första handledning i ämnet 1989. Jag kan inte nog poängtera att det pågår en sådan inskolning till yrkeslivet som jag fick, genom att jag fick något konkret att arbeta med som examensarbete, genom att jag intresserades för ett visst ämne – i mitt fall företrädaransvar – under de båda somrarna hos åtals- och besvärgruppen.

Under senare år har jag arbetat då och då inom universitets- och högskolevärlden, och reagerat på att lärarna där inte alltid är angelägna att hjälpa studenterna med att välja ämne för examensarbete – för den uppsats som ofta avslutar studierna. Dessutom har jag hjälpt till när studenter som vill skriva om frågor inom skatterätten inte får något stöd från Skatteverket, trots att en students handledare särskilt kan ha utbett sig om det.

Här ser jag sålunda att det är angeläget att universitets- och högskolevärlden ser till att upprätta goda kontakter med exempelvis Skatteverket, så att – i det fallet – ämnet skatterätt får en levande utveckling i ett samarbete om studenters uppsatsskrivande. Det utvecklar både myndighet och skola, och jag är glad över att jag fick en så fin väg in i yrkeslivet som jag nyss har beskrivit. Jag visste som 24-åring inte vad jag skulle skriva om, och det är faktiskt skolans ansvar att se till att det inte går omkring akademiker i yrkeslivet som har kvar uppsatsarbetet, bara för att de – till skillnad från mig – inte fick en knuff i baken för att börja att skriva på sin uppsats. De kan bli utnyttjade många gånger, så att de

får stanna i karriären och jobba på ändå, bara för att uppsatsen inte är klar och examen kan tas ut.

Examinatorn ville för övrigt att jag skulle börja i hans privata konsultbyrå, Haglund Bolinder-Haglund, vilket jag – med tanke på arbetsförhållandena i sådana fall – tack och lov inte gjorde. På besvärsheten fanns det jurister med erfarenhet från den konsultbyrån, och det var inga villkor som LO skulle ha godtagit där – om jag säger så. Tyvärr skulle jag senare efter min flytt till Stockholm komma att lämna Skatteförvaltningen, för att gå över till en advokatbyrå. Men det är en annan historia.

Även andra än myndigheter har givetvis också stor nytta av att studenter som examineras från en universitets- eller högskoleutbildning kommer till sin första anställning med en uppsats i bagaget.

För mig var i alla fall den naturliga övergång från skola till yrkesliv som jag fick genom att arbetet på åtals- och besvärgruppen följdes upp med ett examensarbete i ämnet företrädaransvar viktig, för att jag skulle vinna någon grad av säkerhet i tjänsten, när jag fastanställdes på Skatteförvaltningen. Strebrarna bland de yngre karriärister på arbetsplatsen hade fått en menlig inverkan på mitt självförtroende utan min mjuka övergång från skolan till anställningen som landskanslist. I stället stärktes mitt självförtroende såsom jag beskriver ovan av att jag steg för steg kunde ta mig an de uppgifter som ålades mig och klara av landskanslistutbildningen på ett sådant sätt att jag uppmärksammades som utvecklingsbar. Dessutom hade jag knappast stått emot återrekryteringsförsöken till besvärsheten, om jag inte hade fått en säkerhet genom nämnda övergång från skola till yrkesliv.

Från mitt arbete på uppördens åtals- och besvärgruppen somrarna 1984 och 1985 får jag också passa på att berätta en liten anekdot, som faktiskt involverar en enmansorkester.

Ett företrädaransvarsärende på 1980-talet fördes aldrig mot levande bolag. Assistenterna lade upp akten i ett sådant ärende när de konstaterade att ett visst aktiebolag försatts i konkurs, vilket publicerades under konkurser i Post- och inrikes tidningar (POIT). Sedan inhämtades till akten kopior från Kronofogdemyndigheten (KFM) på dokumentationen av det arbete som en konkursförvaltare – en advokat – hade utfört med att avveckla bolaget i konkurs, vilken bestod i konkursförvaltarens bouppteckning och dennes förvaltaruppgift (förvaltarberättelsen).

Sommaren 1984 fick jag som en av mina första uppgifter på åtals- och besvärgruppen gå över till Kronofogdemyndigheten, som hade sina lokaler i köpcentret Östra Nordstan, för att inhämta kopior på konkursbouppteckningar och förvaltarberättelser på ett antal aktiebolag som hade gått i konkurs och för vilka den dokumentationen nu var klar.

Jag passerade en lustig enmansorkester när jag hade kommit en bit in på Östra Nordstan och till Kronofogdemyndighetens dörr. Jag tog hissen upp till det våningsplan på myndigheten, där jag skulle möta kronokommissarie Ebbe Möller, som skulle lotsa mig till arkivet och en kopian.

Ebbe Möller kände igen mig, och inledde med ”jasså, Du hamnade på Skatteförvaltningen till slut”. Jag hade träffat Ebbe Möller när jag och två av mina kursare på Handels i Göteborg gjorde ett uppsatsarbete i kursen Rätt och samhälle. Vi intervjuade Ebbe den 15 december 1982 i samband med det arbetet. Jag svarade att jag bara var sommarnotarie på myndigheten ännu, men

kanske skulle komma söka dit efter min examen – vilket alltså också blev fallet.

Ebbe Möllers kontorsrum vätte ut mot inomhusgatan, där jag nyss passerade enmansorkestern. Ebbe Möller suckade och sade:

- Det där är Don Partridge, som står och spelar samtliga nödvändiga instrument för att bibringa allmänheten hans version av melodin El Condor Pasa.
- Man har precis tagit en ny lag uppkallad efter honom, *lex Partridge*, som ger gatumusiker rätt att spela på gator och torg i Sverige, fortsatte Ebbe Möller.
- Du hör ju själv hur han står där och ylar El Condor Pasa av Simon & Garfunkel, det senaste slagnumret på karlens repertoar – han står där nere med glasväggarna upp hit till oss som jätteförstärkare.
- Jag blir till slut ett nervvrak, om det här ska fortsätta, sade Möller, men nu mera som ett konstaterande av sin egen belägenhet än som en upplysning till mig.

Tänk Dig själv att under hela arbetsdagar om och om igen höra samma melodi spelas på Din arbetsplats. Idag talar man ju om så kallad musak som ett arbetsmiljöproblem. Spela El Condor Pasa med Don Partridge en gång, och försök föreställa Dig den ”japanska tortyr” som Ebbe Möller och hans kollegor utsattes för på det glada 1980-talet.

Men Ebbe Möller var en man med en stor portion humor, och han kunde också skratta åt eländet.

Ett exempel på Möllers sinne för humor var också den vykortssamling som han hade satt upp på en anslagstavla ovanför sitt skrivbord.

Jag minns särskilt ett vykort som kom från Schweiz och en svensk som hade ett och annat otalt med olika borgenärer, såsom Skatteförvaltningen, och som Möller hade jagat i årtal. Det löd ungefär ”Hejsan svejsan Ebbe, Här sitter jag på en alptopp och äter banan. Jag hoppas att allt är väl med Dig också”. Ebbe och jag skrattade hjärtligt åt oförskämdheten – tokroligt men ändå en oförskämdhet mot oss andra i samhället.

Jag tog kopiorna på dokumentationen av konkurserna i fråga, och jag brukar tänka på kronokommissarie Ebbe Möller och Don Partridge, när jag någon gång hör El Condor Pasa – det är liksom ofrånkomligt.

37

Tillslag på spelhallen – ägaren med flera springer ut på stan

En spelhall som faktiskt låg i stadsdelen Majorna skulle revideras beträffande moms, eftersom det inte bara bedrevs spel i lokalen, utan också restaurangverksamhet.

Ett tillslag med kassarevision, som måste beslutas särskilt utöver själva revisionsbeslutet, skulle ske på spelhallen.

Jag och en kollega skulle sköta förrättningen, och vi ringde på hos spelhallen en eftermiddag, och går in.

Det står en kvinna bakom en bardisk, och som spärrar upp ögonen när vi presenterar oss och vårt uppdrag och ber att få tala med innehavaren av etablissemang. Hon ropar inåt i lokalen att ”Skatteförvaltningen är här!”

Vi blir nästan nedtrampade av ägaren och ett antal andra personer i lokalen som helt sonika springer ut på stan. Vi går ut ur lokalen som plötsligt är tom – även damen bakom bardisken har förpassat sig någon annanstans. Vi tittar efter sällskapet, som syns i full galopp i riktning mot Järntorget. Där springer – huller om buller – spelare, knarkare och horor som följt spelhallsägaren exempel och flytt fältet. Några av nattfjärilarna hade till och med sprungit av klackarna på sina stilettskor, och spelkort – med ett övermått av ess och kungar – låg också spridda på gatan, vilket indikerade att illegalt spel – inte bara automatspel – också förekom på stället i fråga.

Innehavaren av spelhallen återfanns senare av representanter för ordningsmakten som fick ta över oredan. Då gick det att genomföra revisionen av momsens som på grund av skattereglerna därom enbart omfattade själva restaurangen och baren. Det blev en mindre höjning av momsens, men andra frågor ledde sannolikt till diverse annan lagföring. Ett exempel på en sådan konsekvens av utredningen för restaurangen var att alkoholtillståndet drogs in, eftersom vandeln bedömdes tveksam på grund av vad som försiggick i lokalen i övrigt.

38

”Where is that damned illusive ’Mr. Adams’?”

Det var svårare i en annan revision att få tag på företrädaren för ett utländskt bolag, som fanns i Storbritannien och skulle ha

förvärvat en blodanalysmaskin från ett svenskt bolag, som momsensheten i Göteborg reviderade.

Maskinen skulle användas av det brittiska bolaget i länder i Afrika för att göra analyser av AIDS-sjukas blod, och leveransen skulle ske från Sverige till ett land i Afrika, där analysverksamheten skulle inledas. Säljaren, det svenska bolaget, skulle fakturera det brittiska bolaget på en adress i London, och eftersom det var en exportaffär skulle ingen svensk moms påföras i fakturan. Men bolaget skulle erhålla återbetalning av överskjutande ingående moms, eftersom maskinen påstods ha förvärvats från ett sjukhus i Sverige och därför berättigade till fiktivt avdrag för ingående moms – återigen denna för sin tid så vanliga problematik angående så kallat fiktivt momsavdrag.

Sjukhuset som angavs i dokumentationen av bolagets förvärv av maskinen var Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg, så det såg ut att vara i sin ordning. Nu gällde det bara att få bekräftat av någon seriös mottagare att maskinen hade kommit fram och användes för det påstådda ändamålet – till exempel kunde det ha varit för något FN-projekt i ett afrikanskt land.

Jag sökte företrädaren för det brittiska företaget på uppgiven adress utan resultat. Företrädaren för säljaren påstod att han kände till en adress i London där motpartens representant – en Mr. Adams – skulle ha sin bostad. Jag fick en lapp med ett telefonnummer i London – yttre delarna av staden – och ringde dit. En *landlady* svarade, men hon hade aldrig hört talas om ”Mr. Adams”.

Eftersom uppgifterna från det svenska bolagets företrädare var allmänt sett dubiösa, tog jag och en kollega kontakt med Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg, för att därigenom få veta mera om blodanalysmaskinen.

Det visade sig att maskinen var mycket avancerad och användes i Sverige endast hos Sahlgrenska självt och på Uddevalla sjukhus. Men Sahlgrenska hade inte sålt sin maskin. Vid kontakt med Uddevalla sjukhus visade det sig att dom nyligen hade bytt ut sin maskin. Den begagnade hade i och för sig sålts, men som skrot – inte som en för sitt ändamål fungerande maskin.

Bolagets företrädare uppgav då att sjukhusets uppgift om maskinens status inte stämde, och det kunde kontrolleras av Skatteförvaltningen, eftersom den skulle finnas i en container, som skulle skeppas ut från Sverige via Skandiahamnen i Göteborg – som ligger utanför Älvsborgsbron.

Bolagets företrädare hade kallt räknat med att kontrollen inte skulle hinnas med, eftersom fartyget skulle avlöpa närsomhelst. Det visade sig dock ligga kvar i hamnen på grund av att lastningen fördröjts något.

Det gällde alltså att agera i stunden, och med assistans av Kronofogdemyndigheten – som hade tillgång till folk med brytverktyg och svets – tog sig sedan Skatteförvaltningen in i containern. Inuti den fanns mycket riktigt maskinen – i lösa bitar. Det visade sig stämma att den sålts som skrot av sjukhuset, och kunde aldrig mera användas för blodanalyser, vare sig i Afrika eller någon annanstans.

Beslutet var enkelt: inget momsavdrag för bolaget – det fanns ingen köpare av en blodanalysmaskin i Afrika, och dokumentationen av förvärvet var oriktig inte bara beträffande vem som sålt maskinen till bolaget, utan också beträffande priset, som givetvis angavs till ett avsevärt högre belopp än de skrotvärde som förvärvet betingat för bolaget.

Sådär pågår det ännu idag – Skatteverket måste ofta gå ut i verkligheten för att få reda på om ett ärende innehåller överdrifter eller rena falskriker angående vad som finns bakom dokumentationen avseende de i ärendet aktuella affärerna. Sådant kräver även av en akademiskt skolad handläggare att denne inte är – som man brukar säga – rädd för att få skit under naglarna. Man måste ibland brottas med containrar.

Behöver jag nämna att ”Mr. Adams” förmodligen aldrig fanns i sinnevärlden? Så allt som allt blev det till att också göra en anmälan till bedrägeriroteln hos Polisen, men först skulle den gå via åtals- och besvärgruppen, så att de kunde göra ett uppsamlings-heat – i sådana här fall finns det ofta mycket mer att lagföra än bara det som avser moms.

Jag funderade för övrigt på att jag också kunde vara i behov av en bultsax i tjänsten – likt ovan nämnde kriminalkommissarien på bedrägeriroteln.

39

”Flygande mattor’ och ’karuseller”

Annars var redan på 1980-talet ett ofta förekommande momsbedrägeri så kallad karusellhandel. Det förekommer även i andra EU-länder, såsom Danmark, där det danska uttrycket för fenomenet är moms-karuselsvig.

Fenomenet i fråga förekom alltså redan före Sveriges anslutning till EU 1995, och på 1980-talet utredde Skatteförvaltningen i Göteborg bland annat karusellhandel med mattor.

Mattor exporterades till utlandet, och momsavdrag yrkades för inköp av dessa, eftersom de var inköpta här i Sverige av exportören. Alltså: noll moms på försäljningen, medan avdrag och sålunda återbetalning av ingående moms yrkades av exportören för inköpen i Sverige.

Det var bara det att samma mattor ursprungligen hade kommit hit från ett centrallager i Västtyskland. Dom snurrade på så vis runt, runt och för varje varv skulle Skatteförvaltningen betala tillbaka tullmomsen till företaget som återexporterade mattorna.

Detta är förödande för staten och utgör ännu idag ett problem. Det har flyttat över mer och mer till varor som är lättare att flytta, såsom mobiltelefoner och annat – det förekom också guldhandel på det beskrivna sättet, men det har stävjats av att så kallad omvänd skattskyldighet (förvärvsbeskattning av kunden) infördes i det hänseendet den 1 januari 2000 för handel med investeringsguld inom landet. Då uppkommer inget likvidflöde mellan staten och de svenska företag som är inblandade i karusellen.

Det stora problemet idag – och det är mycket stort – är att karusellhandeln har flyttat över från varuhandeln till handeln med tjänster i form av olika rättigheter. För några år sedan uppmärksammades det av SVT angående utredningar i olika EU-länder, däribland Sverige, avseende momsbedrägerier i samband med sådan handel.

Jag gjorde en föreläsning om karusellhandelsfenomenet på Svensk Jurisstämman 2001-11-14 (vid Stockholmsmässan i Älvsjö – arrangör VJS). Den applåderades av åhörarna, vilka kom från

Skatteförvaltningen, Tullverket, banker, allmänna förvaltningsdomstolar, allmänna domstolar, Svenska Kommunförbundet (numera Sveriges Kommuner och Regioner), Försvarsmakten, revisionsbyråer, advokatbyråer, Domstolsverket etcetera.

I början på 2010-talet – i samband med att jag hade påbörjat mina doktorandstudier – föreslog jag under en lunch med min huvudhandledare vid Örebro universitet att hon kunde intressera någon för att skriva om fenomenet karusellhandel, och ta upp att det i vissa EU-länder förekom mycket omfattande momsbedrägerier vid handel med utsläppsrätter. Men det togs inte upp av universitetet. Jag hörde i alla fall inget mer i frågan därifrån.

När det gällde ”de flygande mattorna” på 1980-talet var utredningarna inte så svåra att genomföra ibland bevismässigt sett – det förekom nämligen att samma mattor åkte in och ut i Sverige i princip på samma lastpallar. Emballaget var då inte ens brutet, så för kontroll räckte det att titta på märkningen av det, för att tullen och Skatteförvaltningen skulle ha anledning att kontakta åklagare.

Tjänster däremot är betydligt marigare, och här skulle det passa bra med ett samarbete mellan skolans värld och Skatteförvaltningen när det gäller att använda datorer och så kallad AI (*artificial intelligence*). Det går också bra att göra ett momsbesök i samband med ett registreringsärende – finns det överhuvudtaget ett riktigt företag på adressen till exempelvis ett aktiebolag för vilket en ansökan om momsregistrering lämnats till Skatteverket? Handeln med exempelvis olika rättigheter sker typiskt sett digitalt, men det ska ändå finnas någon företrädare för ett bolag, och denne bör alltid kontaktas vid själva registreringstillfället – inte först när åtskilliga

momsdeklarationer har lämnats och det så att säga inte längre är en bäck, utan en flod som ska utredas.

40

Datoriseringen inom Skatteförvaltningen gick länge trögt

På tal om datorer och terminaler och andra sådana hjälpmedel i arbetet får jag nämna att datoriseringen inom Skatteförvaltningen länge verkligen var en historia för sig. Redan när jag började på Skatteförvaltningen skedde hanteringen av momsdeklarationer med datorstöd, vilket hade varit fallet sedan början på 1980-talet. Det var dock ingenting som hade slagit igenom på alla enheter inom Skatteförvaltningen i Sverige.

Jag tyckte det var mycket intressant att använda terminalerna för att kartlägga olika flöden i registren. Jag satt exempelvis i en utredning i tre dagar och körde utprintningar på en fastighetskoncern som var omfattande, så att jag fick en fullständig bild av ägandeförhållanden och annat med hjälp av utskrifterna från företagsregistret och redovisnings- och exekutionsregistret – det så kallade REX-systemet.

Genom att på ett A3-ark rita upp dessa förhållanden utifrån den kombination – inte samkörning – av registren som jag gjorde kunde ett mycket komplext kommanditbolagsupplägg utredas knäckas.

Min schematiska överblick på upplägget med underliggande utskrifter systematisk ordnade därunder ledde till följdutredningar. Dessa ansåg nytillträdde skattechefen Bert Lindberg – som

efterträdde länsrådet Bengt Enslöw på den posten – skulle få en budgetpåverkande effekt. Det blev också fallet när en av dåtidens superrevisorer på Skatteförvaltningen i Göteborg, Gunne Erlandsson (avliden), använde schemat för sina revisioner av bolagen i upplägget samt som modell för revision av andra liknande upplägg. Skattehöjningarna kom att avse inte bara inkomstskatt utan också den dåför tiden gällande gåvoskatten.

Idag används många gånger bolagsstrukturer à la mönstret i en Perstorpsplatta, så numera krävs säkert både samkörningar av register och AI för att få någorlunda på så kallade upplägg. En proportionalitet mellan individens integritetsskydd och det allmännas intresse av att göra skatteutredningar bör givetvis iakttas, men dessa frågor diskuteras inte på ett för den avvägningen rättssäkert sätt idag – det är för mycket känslor med i bilden.

Den som var mest entusiastisk beträffande användningen av datorer på momsensheten i Göteborg var en av handläggarna som då hade varit med ända sedan 1960-talet – Kent Hagström.

Det var Kent som själv drog ledningar till terminaler och annan datoriserad utrustning på enheten – han till och med köpte material till det arbetet för egna pengar.

I övrigt var det främst på assistentsidan som intresset fanns för att gå in på riktigt i dataåldern. Tills för helt nyligen på den tiden hade skrivmaskinerna gjorts till något slags halva datorer, men inte alls som en PC. I stället var mellansteget mellan den traditionella vanliga skrivmaskinen – ”harven” – och PC-världen en skrivmaskin med en display i vilken den som skrev kunde se de senaste tecken som skrivits. Med en fördröjning tills den texten kom ned på pappret kunde rättelser ske av texten i displayen, så att

man inte behövde göra rättelser med tipp-ex på själva pappret i skrivmaskinen.

Folk inom myndighetsvärlden höll dock på med vanliga skrivmaskiner också när PC:n hade gjort sitt verkliga intåg sisådär i skiftet mellan 1980- och 90-talen. Det innebar en mycket hög förbrukning av tipp-ex, som faktiskt finns i en modernare tappning ännu idag. Ibland kan det ju vara bra att ha ”harven” om man vill skriva namn och adress på ett kuvert till exempel.

En av assistenterna på momsensheten fick i alla fall gehör för intresset av att utveckla sig och prova på *WordPerfect* med mera som var på frammarsch under senare delen av 1980-talet. Hon fick faktiskt gå en kurs under åtta veckor hos Hogia i Stockholm, och var eld och lågor med att försöka få med Ingemar, ”Leffe” och ”Ebba” på att implementera de nyvunna ADB-kunskaperna på arbetsplatsen.

”Leffe” försökte farbroderligt lugna ned henne med att ”jamen, vad klagar Du på? Du har jag fått vara iväg på en kurs!” ”Leffe” tyckte uppenbarligen att det hade varit fråga om något slags semesterförmån, och inte organisationsutveckling att en av assistenterna inhämtat kunskaper som andra på arbetsplatsen också kunde ha nytta av. Vad säger man om sådant ledarskap? Om inte ”Leffe” var med på noterna, kunde ju Ingemar eller ”Ebba” ha varit litet mera proaktiva när det gällde synen på utvecklingen av it och dess användning i arbetet.

Skrivbordslådan – också ett arkiv, för (?) goda idéer

Den nye skattechefen för Skatteförvaltningen i Göteborg, Bert Lindberg, var av samma uppfattning som många på arbetsplatsen angående att utveckla arbetsrutinerna, vilket var och är superviktigt i ett masshanteringssystem som registrering och handläggning av deklARATIONER innebär.

Bert Lindberg satte ihop en inofficiell specialgrupp med mig och två gruppchefer på momsensheten, Gustav Abrahamsson och Björn Mattsson. Vi skulle göra en utredning som i princip innebar en kvalitetssäkring av masshanteringssystemet. Grundtanken var att flödet i hanteringen av ett ärende inte skulle stoppa bara för att handläggaren av ärendet inte var på plats. Alla – assistenter, handläggare och chefer – skulle alltid kunna veta på vilken ”station” i proceduren som ett visst ärende befann sig, det vill säga om det inte var arkiverat redan.

På så vis skulle momsensheten, som alltså var långt framme på tekniksidan med användning av framför allt ADB i arbetet, bli ett pilotprojekt beträffande kvalitetssäkring av flödet i hanteringen av ett ärende. Frågan var ärendet ”är” just nu skulle kunna besvaras, också när momsakten inte fanns i arkivet.

Allt gick mycket bra, och både Björn Mattsson och Gustav Abrahamsson var suveräna att arbeta med i ett sådant projekt. Gustav kände jag ju redan som mycket kompetent, och Björn Mattsson, som hade arbetat tidigare med punktskatter och energibeskattningen, vilket liksom moms tillhör området indirekta skatter, sades vara handplockad av Bert Lindberg till Skatteförvaltningen i Göteborg. Båda kom från förvaltningen i Stockholm. På så vis hade specialgruppen en viss tillgång till allra

högsta chefen på Länsskattemyndigheten i Göteborgs och Bohus län.

Vi gjorde enkäter bland samtlig personal på enheten, och skapade ett dokument med en strukturell analys av utvecklingsbehoven för att ett ärende skulle vara identifierbart och sökbart i vilket skede som helst under det att det behandlades på enheten. Det var givetvis av intresse också för att utveckla internrevisionen på myndigheten totalt sett.

Vad hände då med denna utredning som verkligen uppfattades av de flesta på momsmyndigheten som en nytändning för arbetsklimatet? Jo, den skulle lämnas till ”Ebba”, men hon lade vårt genom seriöst arbete framtagna dokument i en av sina skrivbordslådor. Någon feedback nådde aldrig skattechefen Bert Lindberg. Jag hörde aldrig något mera om saken och den av skattechefen tillsatta inofficiella lilla gruppen upplöstes av sig självt.

Såhär i efterhand tycker jag att Bert Lindberg var tämligen svag som inte bara begärde in en kopia direkt från oss. Men så skulle det inte gå till. Inom myndighetsvärlden är det nämligen en specialitet bland höga chefer att se till att de egna idéerna ser ut att komma från personalen. Det gick ju inte när ”Ebba” hade dokumentationen av vårt arbete i sin skrivbordslåda. Där var det stopp för utvecklingen den gången.

Jag antar att det inte är på det nyss beskrivna sättet i dagens ”HR-värld” på myndigheter såsom Skatteverket. Den lär ju vara på en väsentligt högre utvecklingsnivå än PAOU på 1980-talet.

Myten om självkontrollerande stora företag

En myt inom Skatteförvaltningen i Sverige på 1980-talet var att stora företag var självkontrollerande. Jag har ovan nämnt problemen med exportaffärer och moms samt problemen med att trimma masshanteringsystemet av momsdeklarationer. I dessa hänseenden kan följande vara intressant också för dagens byråkrater, när det gäller kontrollfrågor.

På 1980-talet var just på grund av den omfattande exportindustrin i Göteborgs och Bohus län momsen så att säga en förlustaffär för staten också utan att bedrägerier på området beaktades.

Momsåterbetalningarna från momsensheten i Göteborg låg på cirka 7 miljarder kronor per år. En momsdeklaration på ett antal hundra miljoner kronor att återfå för en redovisningsperiod avseende ett visst exportföretag var ingenting unikt. En sådan deklaration klarmarkerades normalt på chefsnivå, men det behövde inte innebära att en momsrevision förordnades avseende företaget.

Inom Skatteförvaltningen i Sverige var antagandet att stora företag hade kadrar av ekonomer och jurister som såg till att skatteredovisningen blev korrekt. Det var inte någon prioriterad sak att göra momsrevisioner på stora exportföretag. Jag nämner ovan att duon Fredriksson & Bengtsson gjorde en utredning av ett volvobolag, men det skedde alltså enbart genom så kallat momsbesök. Det är en mera formlös utredningsform, och inte alls lika ingripande som en momsrevision.

Under senare delen av 1980-talet började det i alla fall att visa sig att skatterevisjoner på stora bolag avslöjade att fel beträffande skatteredovisningen förekom också i den kategorin av företag.

Utan någon särskild reflektion på nyss nämnda bolag upptäckte momsensheten i Göteborg att stora exportbolag ibland gjorde mycket stora rättelser i sina lämnade momsdeklarationer. Särskilt bestickande var de fall där ett exportföretag hade redovisat en överskjutande ingående moms på ett visst antal miljoner kronor att återfå från staten för att sedan – inom ett halvår eller så – lämna en rättelse som utvisade att ingående momsen var redovisad med ett visst antal miljoner kronor för mycket. På den tiden påfördes så kallad restavgift på rättelser av moms, men endast på moms att betala, inte på en skattechöjning som enbart innebar att överskjutande ingående moms minskade. Skatteförvaltningen började sedermera att ta ut kostnadsränta i sistnämnda fall. Men dessförinnan kunde alltså ett bolag, med hänsyn till dåtidens höga inlåningsräntor hos bankerna, tjäna åtskilligt i ränta under den tid som det i sin kassa hade ”extrapengarna” från staten. Men det gällde ju för dessa att inte vänta så länge att Skatteförvaltningen hann påbörja en utredning. Då föranledde den oriktiga uppgiften påföljden skattetillägg och eventuellt också straffansvar för skattebedrägeri (numera skattebrott), om det inte fanns något ursäktande i beteendet. Men någon kostnadsränta föranledde detta som sagt överhuvudtaget inte på den tiden.

Överhuvudtaget är det ett stort problem för staten, när kontrollen av likvidflödet mellan Skatteförvaltningen och företagen inte är tillräckligt effektiv. Jag har nämnt karuseller med mattor och annat som om och omigen snurrar runt till och från utlandet, med momsförluster för staten för varje varv så att säga.

Det blev bättre i nämnda hänseende beträffande varuhandeln när Sverige gick med i EU 1995, och så kallad omvänd skattskyldighet infördes. Jag nämner ovan också att omvänd skattskyldighet

infördes även beträffande omsättningar av investeringsguld inom landet, vilket skedde den 1 januari 2000.

Detsamma skedde också inom byggsektorn den 1 juli 2007. Syftet med den reformen var precis som med de särskilda reglerna för investeringsguld från år 2000, nämligen att råda bot på missbruk med avdragsrätten för debiterad ingående moms. De nya reglerna inom byggsektorn baserades däremot på artikel 27 i EG:s sjätte momsdirektiv – vilket idag motsvaras av artikel 395 i EU:s mervärdesskattedirektiv. De infördes enligt förarbetena på grund av att Riksskatteverkets kontrollprojekt visat på avsevärda svårigheter att genom kontroll komma till rätta med momsundandragande inom byggsektorn. Regeringen hade därvidlag tagit till sig att företrädare för byggsektorn hade framfört att det var svårt att kontrollera mer än ett led ned i en entreprenadkedja (se Regeringens proposition 2005/06:130, ”Omvänd skattskyldighet för mervärdesskatt inom byggsektor”, s. 31).

Regeringen använde alltså stora företags omdömen om de mindre företagen i byggbranschen, för att utbe sig hos EU om tillstånd att få lov att införa regler som avviker från de allmänna direktivbestämmelserna om moms – i stället för att fundera över om kontrollarbetet inom Skatteförvaltningen var effektivt organiserat, vilket förutsätter att registreringskontroll också bedrivs av förvaltningen.

Alltså, snacka om att Skatteverket och lagstiftaren håller liv i myten om stora företag som självkontrollerande. I stället för att skärpa kontrollarbetet över hela linjen inom Skatteförvaltningen bad Konungariket Sverige om att särskilt för byggsektorn få införa undantagsregler från de allmänna EG-reglerna på området. Och fick det! Med de stora företagen som något slags sanningsvittnen.

Det går dock inte att lösa alla momsproblem – eller skatteproblem i övrigt för den delen – enbart genom lagstiftningsåtgärder. Till slut måste någon skattetjänsteman gå ut i verkligheten och göra en kontroll.

I det hänseendet pekar jag igen på vikten av en kontroll på plats hos företag redan vid själva registreringstillfället. När Skatteförvaltningen omvandlades till Skatteverket den 1 januari 2004, och organisationen blev en enda rikstäckande myndighet var tanken att skatterevisorer skulle kunna agera utan hänsyn till länsgränserna som då försvann för förvaltningens arbete. Men den utredning som ledde till den reformen berörde övertaget inte registreringsfrågan, och därmed ska superrevisorer utreda floder i stället för att dessa eller andra handläggare hade kunnat lösa mycket med ett enkelt momsbesök i samband med en registreringskontroll. Det är också kontrollverksamhet värd namnet – kära regeringar av olika kulörer, om den bara bedrivs av Skatteverket.

Med tiden – i början på 2010-talet – införde Skatteverket på eget bevåg en alternativ ordning för kontrollen av stora företag, vilken innebär att verket ingår en avsiktsförklaring med sådana företag – företrädesvis de största koncernerna – om så kallad fördjupad dialog. Det är dock från demokratisk och rättssäkerhetsmässig synpunkt en tveksam ordning, och Högsta förvaltningsdomstolen ser den också som en form av kontinuerlig rådgivning från Skatteverkets sida, vilken inte regleras i skatteförfarandelagen eller någon annan författning med anknytning till skatteförfarandet (HFD 2013 ref. 48). I sin riktlinje för fördjupad dialog av 2014-03-10 (dnr 131 409414-13/111) kallar också Skatteverket självt sin dialog med storföretagen för rådgivning.

Jag anser att Skatteverket inte ska ägna sig åt rådgivning. Skatteverket ska som vilken myndighet som helst lämna allmänna råd och upplysningar, eftersom förvaltningslagen innebär att förvaltningsmyndigheter inte bara ska bedriva kontroll, utan också ge service till allmänheten – vilket för övrigt skrevs in redan i 1986 års förvaltningslag. Men Skatteverket ska inte ”bädda in sig självt” med en person, genom att ge råd åt denne, oavsett om det är fråga om ett stort bolag eller någon annan person. I sådant fall överskrids nämligen skiljelinjen mellan stat och enskild, så att Skatteverket gör sig självt till en del av problemet, om den enskilde, här det stora företaget, deklarerar i strid mot gällande rätt och ett kontrollärende sålunda aktualiseras hos Skatteverket avseende samma företag. Varför skulle inte företag som Skatteverket inte definieras som stora få samma gräddfil? Det är en fråga som med rätta kan ställas från demokratisk och rättssäkerhetsmässig synpunkt.

Sådana nödlösningar borde ersättas med att Skatteverkets kontrollarbete överhuvudtaget organiseras så att det som kan stävjas redan när problemen är en liten bäck åtgärdas, och därför borde Skatteverket även satsa på registreringskontroller, såsom skedde en gång när Skatteförvaltningen hade en omfattande besöksverksamhet vid sidan av så kallad skrivbordskontroll och revisioner.

Jag fortsätter med några fler fall från min tid på momsensheten, vilka kanske kan vara intressanta, underhålla litet eller fungera – som man fordom plögade uttrycka det – sedelärande.

”Miss Europa’ har bilnycklarna”

Jag nämnde den illusoriske ”Mr. Adams” ovan. I ett momsärende om export som jag utredde med min rumskamrat på momsensheten förekom en Miss Europa, men hon existerade faktiskt i sinnevärlden.

Momsärendet gällde ett företag vars kontor var beläget utanför Göteborg. Kontoret visade sig vara en barack på hjul – en sådan som finns på byggarbetsplatser och i liknande sammanhang. Sonen till företagsledaren mötte upp vid en bensinmack i närheten av det industriområde där kontoret fanns. Han kom åkandes i en Porsche Carrera, medan vi färdades i rumskamratens Volvo.

Lotsad av Porschen kom vi fram till baracken, där företagsledaren – efter en stunds väntan – kom ut och undrade hur han kunde hjälpa Skatteförvaltningen. Exporten skulle gälla duschkabiner, och vi frågade om vi kunde se på lagret. Mannen gjorde en svepande gest med armen över ett antal tjugofots-containerar, och sade ”där har ni lagret”. Dom är olåsta, sade han och vände på klacken för att under resten av vårt momsbesök hålla sig inne i kontorsbaracken. Han menade att vi fick sköta oss själva.

Sagt och gjort, rumskamraten och jag lyckades med stora ansträngningar tvinga upp dörren till en av de av rost starkt anfrätta containrarna. Jag höll på att bryta av mig armen i de försök att öppna dörren som alltså till slut lyckades. Och mycket riktigt, där låg ”duschkabinerna”, men som ett plockepinn i en enda hög. Det gick hjälpligt att uppskatta ungefär det antal duschkabiner per

container som – möjligen – skulle kunna sättas ihop till säljbara enheter.

Vi gick in till mannen i baracken – som nu hade sällskap av sin fånigt flinande son, vilken bar solglasögon också inomhus. Sonen flinade om möjligt ännu mera när fadern förklarade att varorna skulle skickas till arabvärlden. Där är dom skitiga och behöver duschkaniner – tyckte han.

Dokumentationen var dock milt uttryckt bristfällig, och deras revisionsbyrå i Göteborg hade tagit sin hand ifrån dem. Revisionsbyråns företrädare, som vi hade kontakt inför momsbesöket, hade uttryckt till oss att dom var bara glada om de slapp se företaget och dess företrädare igen.

Vi förklarade – efter en del parlanderande med företagsledaren – att han hade tjänsteanteckningar att vänta från Skatteförvaltningen angående det för dagen genomförda momsbesöket, och han hade vid besöket förstått att vi – i likhet med företagets revisorer – inte trodde på uppgifterna om exportaffärer.

Det skrevs sålunda beslut om höjningar av utgående momsen och skattetillägg med mera påfördes.

Företaget – ett aktiebolag – betalade inte det krav som momsenshetens beslut innebar. Kravärendet hamnade hos Kronofogdemyndigheten och en kronofogde som återberättade vad som hände i samband med utmätningen.

Eftersom bolaget ägde Porschen, skulle den utmätas för kravbeloppet. Duschkabinerna befanns osäljbara som sådana, och kunde möjligen betinga en lägre försäljningssumma som skrot.

Kronofogdemyndigheten fann bilen utanför bostaden till företagsledarens son, men denne hade gjort sig oanträffbar. Han bodde i alla fall med en kvinna som påstods ha varit *Miss Europa*,

och skulle ha nycklar till bilen – enligt företagsledaren som kontaktades i egenskap av bolagets ägare. Hon var hemma, men vågade inte öppna dörren för myndighetspersoner, utan kastade ut nycklarna till verkställande kronofogde genom brevinkastet. Så kunde det gå till på ”vilda Västkusten” på 1980-talet.

44

Bostäder byggs om till butik och vice versa – ”dubbla problem”

Exportfrågor var alltså en stor sak inom momsensheten vid Länskattemyndigheten i Göteborgs och Bohus län under min tid på enheten 1987-89. Ett annat vanligt förekommande problemområde gällde exempelvis fastigheter och moms.

Överlåtelser och upplåtelser av rättigheter till fastigheter var på den tiden – i likhet med vad som gäller idag – som en huvudregel undantagna från skatteplikt. Huvudregeln var alltså – då som nu – att fastighetsområdet är momsfritt.

Förutom beträffande ett par obligatoriska ”undantag från undantaget” på fastighetsområdet, såsom rumsuthyrning i hotell och uthyrning av parkeringsplatser, vilket alltså utgjorde exempel på momspliktig uthyrning på fastighetsområdet, fanns det ett frivilligt ”undantag från undantaget” – så kallad frivillig momsskyldighet.

Frivillig momsskyldighet hade införts den 1 juli 1979, och innebar att en fastighetsägare, som hyrde ut verksamhetslokaler till en person som i lokalerna bedrev verksamhet som medförde

momsskyldighet enligt de allmänna momsbestämmelserna, kunde komma överens med hyresgästen om att gå in till momsmyndigheten med en ansökan om frivillig momsskyldighet för uthyrningen. På så vis kunde fastighetsägaren göra avdrag för ingående moms på förvärv hänförliga till sin fastighet, såsom för reparationer, el och vatten, och hyresgästen kunde göra avdrag för den moms som fastighetsägaren debiterade i hyresavierna till denne. En kommersiell hyresgäst som drev sin verksamhet i förhyrda lokaler kunde sålunda, genom fastighetsägarens tillämpning av systemet med frivillig momsskyldighet, försättas i samma momsmässiga situation som konkurrenter som ägde fastigheterna i vilka de bedrev sina verksamheter. Fastighetsmomsen blev inte kostnad och intäkt hos vare sig som fastighetsägare eller hyresgästen om fastighetsägaren ansökte hos momsmyndigheten och fick ett beslut om frivillig momsskyldighet för uthyrning av verksamhetslokalerna till momsskyldig verksamhet.

Systemet med frivillig momsskyldighet har varit föremål för regeländringar genom åren, men den grundläggande idén med det gäller ännu idag.

Nu var det i alla fall 1980-tal och jag och rumskamraten skulle åka iväg på ett momsbesök i en ort utanför Göteborg, för att bedöma en ombyggnation av bottenplanet på ett bostadshus till livsmedelsaffär. Fastighetsägaren skulle, om inkommen ansökan om frivillig momsskyldighet för uthyrning av de ombyggda lokalerna till innehavaren av livsmedelsaffären ledde till beslut om sådan momsskyldighet, få avdrag för ingående moms på bland annat ombyggnadskostnaderna. Eftersom dessa var höga och uthyrningen inte hade kommit igång ännu, var det en ansevärd summa i överskjutande ingående moms som fastighetsägaren hade

att kräva från staten i den första momsdeklaration som denne skulle komma att lämna till momsmyndigheten, bara beslutet om frivillig momsansvarighet fattades av oss på momsmyndigheten.

Det var bara en liten detalj som hade dykt upp sedan ansökan lämnades av fastighetsägaren. Livsmedelshandlaren hade hoppat av på grund av att en stor livsmedelskedja hade öppnat butik i orten i fråga och till råga på allt mitt emot på andra sidan gatan, varför hyresgästen bedömde att han snabbt skulle bli utkonkurrerad på grund av att livsmedelskedjan med sina stordriftsfördelar kunde hålla lägre priser på varorna. Den tilltänkte hyresgästen hade redan lämnat orten och var i färd med att etablera sig på annan plats.

Fastighetsägaren hade därför anlitat byggfirman igen – nu för att återställa bottenplanet i huset till bostäder igen. Han undrade om den frivilliga momsansvarigheten gjorde att han kunde få tillbaka också ombyggnadskostnaderna på dessa återställningsarbeten.

Vi förklarade att det inte blir någon återbetalning alls av ingående moms, eftersom fastighetsägaren inte skulle komma att hyra ut lokalerna till en kommersiell hyresgäst. Precis som för uthyrningen till bostadshyresgäster i övrigt uppkom ingen avdragsrätt, när något beslut om frivillig momsansvarighet inte kunde fattas på grund av avsaknad av momsansvarig hyresgäst i bottenplanet.

Problemet var så att säga dubbelt, eftersom avdragsrätt inte uppkom vare sig för den första eller andra omgången av ombyggnationerna av bottenplanet i fastighetsägarens hus.

Efter att ha givit fastighetsägaren det beskedet åkte vi tillbaka till Göteborg och momsmyndigheten.

Någon dag senare ringer fastighetsägaren upp. Han hade talat med banken som inte var villig att lämna ytterligare lån till den kostnadsökning som plötsligt uppstått för ombyggnationerna, när

fastighetsägaren inte skulle återfå ingående moms från staten för dessa. Mannen grät och hulkade hejdlöst, när vi sade att avslagsbeslutet från momsmyndigheten redan var på väg. Den normalt muntra stämningen ville sedan inte riktigt infinna sig i postrummet den dagen.

Händelsen var alltså inte särskilt lustig, men den kan vara intressant för den som är på väg in i myndighetsvärlden. Var alltså beredd på att ett till synes odramatiskt ärende plötsligt kan visa sig vara mycket obehagligt att hantera, om reglerna innebär att en godtroende människa plötsligt inser att han eller hon har haft mycket tveksamma rådgivare och bankfolk att luta sig emot.

Kristerapi borde vara gratis också utan försäkringar i ett fall som det jag nyss har beskrivit – både för människan som berörs av myndighetsbeslutet och för de som måste företräda staten och fatta beslutet. Ta alltså detta exempel som något som kan vara bra att vara beredd på – något underhållningsvärde är absolut inte avsett med det.

Såhär kan det faktiskt ändå se ut i verkligheten ibland. Den mannen, vars dilemma jag beskriver här, kunde exempelvis ha haft nytta av dagens system med fördjupad dialog och rådgivning från Skatteverket, som jag nämner ovan, men han var trots allt inte någon storföretagare och hade alltså inte kommit i fråga för det. Han hade förmodligen också idag fått nöja sig med samma kompetensmässiga typ av rådgivare och bankfolk som dåför tiden. Kunskapsnivån är nämligen tyvärr inte bättre bland sådana idag i förevarande hänseende, och det har dessutom skett en avsevärd nedgång i kompetens de senaste åren hos Skatteverket och förvaltningsdomstolarna när det gäller fastighetsområdet och moms.

45

Inte ens minister Birgitta Dahl kunde rädda situationen

På den tiden det begav sig kunde det också hända att Skatteförvaltningen gick emot både andra myndigheter, svenska och utländska, samt Regeringen – bara besluten hade täckning av gällande rätt, det vill säga bara principen om *rule of law* iaktogs i beslutsfattandet. I så fall rörde det sig om att hävda både statens fiskala intresse och individens rättssäkerhet mot en omvärld av makthavare okunniga om skatterätten.

Jag tänker i detta hänseende på en far och son vilka bedrev en fiskodling i norra Bohuslän, där bland annat odlad lax ingick i sortimentet.

Pappan var pensionerad och meningen var att sonen skulle satsa på det nya företaget med tiden, och innan det bar frukt arbetade han annars som banarbetare på SJ. Det här var alltså ett exempel på vad jag ovan benämner att vara månskensboende.

Det var vanligt på landsbygden i länet att folk drygade ut sin inkomst med litet jordbruk och liknande om kvällarna och på helgerna, medan de hade ett ordinarie arbete dagtid på vardagarna.

Men nu hade pappan och sonen satsat ordentligt på fiskodlingsanläggningen och meningen var att den snart skulle bli sonens syssla på heltid.

Problemet för det lilla familjeföretaget var att ingen myndighetsperson i Sverige verkade tro på dess lönsamhet när en

norsk inspektör, från motsvarigheten i Norge till vår svenska veterinärmedicinska anstalt i Uppsala, hade dömt ut fiskodlingsanläggningen.

Anläggningen var mycket sofistikerad och innehöll hela produktionskedjan från odling till fileande och konservering av fisken.

Det var bara det att i Norge gällde att fiskodlingar skulle vara helt inneslutna anläggningar av miljöskäl. Den norske inspektören tilläts att komma hit till Sverige och döma ut svensk industri utan att veterinärmedicinska i Uppsala ens pep till stöd för det svenska initiativet till familjeföretag, trots att ”Uppsala” hade godkänt företagets fiskodlingsanläggning.

Pappan och sonen hade skrivit brev till Birgitta Dahl, Sveriges dåvarande energiminister som 1986 också hade tillagts den nya posten som miljöminister. Inte ens hon kunde rädda situationen. Hon såg på utan att ifrågasätta den norska interventionen i svensk statlig förvaltning.

I stället lät hon Vattenfall sätta riktigt med käppar i hjulet för den svenska marknadsekonomin på området, när Vattenfall tilläts sabotera fiskodlingsmarknaden, genom att sälja sitt återplanteringsöverskott till slumppriser. Vattenfall och andra producenter av vattenburen elkraft var tvungna att återinplantera fisk motsvarande en antagen kvot av fisk som förstördes när den sköljdes igenom skovlarna som drev turbinerna i vattenkraftsanläggningarna i Sverige.

Momsenheten ställde dock upp för familjeföretaget. Jag och en handläggare på min grupp som hette Göte Lyréus (avliden) gjorde ett momsbesök på anläggningen i norra Bohuslän. Pappan och sonen bjöd på kaffe med tigerkaka som tilltugg, och lade fram all

dokumentationen och vi besiktigade fiskodlingsanläggningen. Det var tveklöst en yrkesmässig verksamhet och försäljningen definitivt momspliktig.

Saken var klar: familjeföretaget uppfyllde samtliga kriterier för momsskyldighet och var därmed berättigat till momsavdrag för sina investeringar för uppförandet och driften av anläggningen. Sålunda beslutade vi också, och sedan fick andra myndigheter – svenska och norska – säga vad de ville. Likaså Birgitta Dahl, om hon nu hade någon vidare åsikt i saken. Hade man frågat, skulle hon sannolikt ha hänvisat till det konstitutionella hindret mot ministerstyre. Och *rule of law* räckte ju faktiskt för oss båda på momsensheten, för att fatta ett gynnande beslut för familjeföretaget i fråga. Men jag anser ännu idag att hon borde ha agerat på ministernivå mot norsk intervention i svenska myndigheters beslutsfattande. Då hade den norske inspektören redan från början fått lov att återvända till Tigerstaden – som Oslo ibland kallas – med oförrättat ärende.

Idag skulle sannolikt EU-kommissionen ha reagerat på norsk intervention i myndighetsutövande i Sverige, eftersom EFTA-staten Norge, genom EES-avtalet, måste iaktta EU-reglerna mer eller mindre, och konkurrensnedvridande åtgärder inte godtas sådär rakt upp och ned ens mellan Norge och Sverige längre.

”Får ponnyn plats i Din Suzuki Samurai?”

Ibland åkte gruppchefen Lars-Olof Svensson med ut på uppdrag. Han och jag skulle göra momsbesök hos två olika tandläkare. Tandläkarpraktiker är normalt sett inte momsregistrerade, eftersom vården är en sektor där momsfrihet i huvudsak råder, vilket också är fallet idag.

Men det förekom ibland att vissa företagare som bedrev momsfria verksamheter också hade någon sidoverksamhet som kunde omfattas av momssystemet.

Nu skulle jag och gruppchefen först besöka en speditiionsfirma i Västra Frölunda, som är beläget i Göteborgs västra delar, och sedan en gård på en ort mellan Göteborg och Alingsås, vilken alltså låg österut i förhållande till Göteborg. Det skulle lätt hinnas med under arbetsdagen.

På speditiionsfirmans adress skulle det finnas en konsthandel, som tandläkare 1 påstod sig bedriva där. Men det visade sig att på adressen fanns endast speditiionsfirmans förråd, där tandläkaren hade virat in ett antal tavlor av en västkustkonstnär tillhörande kategorin naivister.

Vi förklarade för tandläkaren, som mött upp på adressen, att någon momsregistrering och åtföljande momsavdrag för förvärv av tavlorna från ett galleri inne i stan skulle det inte bli fråga om, eftersom tavlorna förvärvats på ren spekulation utan att det fanns tillstymmelse till objektiva omständigheter som tydde på att här skulle ligga en konsthandel med öppettider och så vidare.

I bilen på väg till nästa tandläkare sade Lars-Olof Svensson ”ja, vårt första besök idag var ju enkelt avklarat – han trodde nog med sin registreringsanmälan att vi också var något slags naivister”.

Gruppchefen hade – som ofta är fallet med västgötar – en underfundig humor, och åsyftade med sin kommentar naivitet som karaktärsdrag – inte som konstnärlig inriktning. Lagg märke till att jag skriver ”västgötar” – humorn på landsbygden runt om Göteborg liknar mera den kluriga, begrundande värmlandshumorn än stadens raka göteborgshumor med de för den så karakteristiska ordvitsarna.

Hos tandläkare 2 var det fråga om att vi skulle bedöma om denne också bedrev yrkesmässig travverksamhet. Det handlade med andra ord om att tillämpa en sådan tumregel som jag nämner ovan förekom på den tiden, för att bedöma om rörelsekriterierna uppfylldes. Här var tumregeln att en häst innebar hobby och ingen momsregistrering, utan det krävdes normalt sett innehav av minst två hästar för att en travverksamhet skulle momsregistreras.

Vår bedömning blev per ganska omgående när vi träffade tandläkaren på dennes gård, vilken inte utgjorde något jord- eller skogsbruk heller, att momsregistrering och momsavdrag för inköp av den enda hästen som tandläkaren ägde blev det inte fråga om. Omständigheterna innebar enbart att familjen hade en hyfsat stor tomt, och på den fick tandläkaren plats med ett ministall åt den ponny som var den hästtokiga dotterns ögonsten. Hon ställde upp med ponnyn i ungdomstävlingar i trav. Saken var klar: det var fråga om en hobbyaktivitet, och ingen rörelse som skulle kunna momsregistreras och berättiga till momsavdrag för ponnyn med mera som hörde därtill.

När jag gjorde de vid momsbesök obligatoriska tjänsteanteckningarna kom dock byråkraten i mig fram på ett tokroligt sätt. Tandläkaren hade nämligen i skatte- och avgiftsanmälan noterat att han behövde en litet oömmare bil till gården nu när han skulle bedriva travverksamhet. Mercedesen

kunde inte nötas på i sådana sammanhang, utan för den förmenta travverksamheten hade tandläkaren införskaffat en Suzuki Samurai – en slags jeepliknande bil. På den tiden godkändes momsmässigt sett en sådan bil som lastbil på grund av att karossens bakre del var ett enkelt lastutrymme som upptill täcktes av ett plastöverdrag i stället för metall. Principiellt skulle tandläkaren således kunna ha rätt till momsavdrag för inköp av Samuraien – till skillnad från vad som annars gällde för vanliga personbilar, såsom Mercedesen. När jag var uppe i varv med mina noteringar undslapp jag mig idiotfrågan nummer 1: ”Får ponnyn plats i Din Suzuki Samurai?” ”Eller glöm det” – hann jag snabbt yttra pliktskyldigast. Inte ens om häststackaren sövdes ned skulle den kunna knökas ihop i lastutrymmet på Suzuki Samuraien.

På väg tillbaka till Göteborg skrattade både Lars-Olof Svensson och jag våldsamt åt min groda om ponnyn i Suzuki Samuraien. Gruppchefen, som körde, slog med båda händerna på ratten och skrattade ännu mera, när jag imiterade hästen som skulle titta fram mellan sätena på bilen på väg till tävlingar och liknande. Häststackaren skulle efter en dylik transport förmodligen behöva stretcha en hel del, innan hindren kunde attackeras med ett ”Banzai!” av dottern i tandläkarfamiljen, och någon liten förhoppning hos familjemedlemmarna om tävlingsframgångar för henne.

Har ni på Skatteverket förresten så roligt å tjänstens vägnar numera? Mot bakgrund av nämnda historia är i alla fall mitt stalltips eller sensmoralen: ”Tänk inte alltid högt”.

”Vart har akterna tagit vägen?”

Under 1988 blev jag färdig med landskanslistutbildningen. Jag hade skrivit in mig vid juridiska institutionen vid Lunds universitet året innan, och läste på distans de ämnen som saknades för att jag utöver min examen från Handels i Göteborg också skulle erhålla en juris kandidatexamen. Dom som studerade på företags- och förvaltningsjuridiska linjen kunde skriva in sig vid Lunds universitet och komplettera sin examen med en jur. kand. därutöver. Det innebar ytterligare ett och ett halvt års akademiska studier utöver de fyra år jag redan hade i min examen från Handels. Redan under min tid som sommarnotarie på uppördens åtals- och besvärsgupp 1984 och 1985 hade jag insett att det kunde vara bra med en jur. kand.-examen också. Jag ville framför allt läsa processrätten, straffrätten och förvaltningsrätten i Lund, eftersom dessa ämnen inte gavs som särskilda kurser på Handels. Där förekom straffrätt i och för sig men i samband med obeståndsrätt. Förvaltningsrätten hade jag kunnat undervisa i själv, så det mesta av kompletteringen gjorde jag som deltidsstudier under 1987-89, men processrätten och straffrätten krävde ett heltidsengagemang i studierna. Därför sökte jag och beviljades tjänstledigt från momsensheten en tid under hösten 1988.

När jag senare samma höst kom tillbaka till momsensheten, möttes jag av Lars-Olof Svensson, som sade att det har varit huggsexa om Dig bland cheferna och Ingemar Carlsson har bestämt att det viktigaste är att Du arbetar över hela enheten med att få bukt med balanserna i ärendehantering. Jag anade i Lars-Olof Svenssons

utläggning i saken att det låg mycket avundsjuka i det inträffade riktat mot honom från olika håll på enheten. Vid en *kick-off* för hela momsensheten på en kursgård vid Aspenäs utanför Alingsås hade han, på en öppen fråga från de från administrativa enheten som frågade runt bland cheferna på momsensheten om hur de bedömde sitt behov av nya resurser i antal anställda, svarat ”jag behöver inga nya resurser på min grupp, eftersom jag har två superhandläggare i postrummet”. Kan Du i andanom höra hur knivarna slipades?

Alltnog, vid min återkomst från tjänstledigheten kom jag att tillhöra den grupp som leddes av Gustav Abrahamsson, som jag visste att jag också samarbetade mycket väl med – efter ovan nämnda specialuppdrag från självaste skattechefen.

Gustav Abrahamssons grupp sorterade under den sektion som hade ”Ebba” som chef. Med det var inget problem för mig, eftersom jag skulle arbeta som en *free agent*, så att Gustav och jag skulle rapportera resultatet av min genomgång av balanser på hela enheten direkt till enhetschefen Ingemar Carlsson den här gången.

Jag gick in i första hand på kontorsrummen där handläggarna var tjänstlediga, sjuklediga och överhuvudtaget inte hade varit på arbetsplatsen på ett tag. I det första rummet låg det ett par akter på skrivbordet, och när jag öppnade jalousiskåpet i rummet började jag att inse var balanserna i ärendehanteringens fanns. I arkivet sinade akterna, men här fanns plötsligt en stor del av förklaringen. På rum efter rum rasade det ut akter, när jag öppnade jalousiskåpen.

Det var helt enkelt fråga om att många inte var vuxna situationen att fatta beslut på en myndighet. Akterna var översållade med Post-It-lappar med noteringar som ”vad gör besvär?” och liknande. I stället för att gå upp till besvärsenheten och fråga klistrade handläggaren en sådan lapp på akten och lät den sedan ligga. På

samma sätt var det med den övervägande andelen av återfunna akter. Beslutshämmade handläggare samlade akter i skåpen som ekorrar samlar på nötter.

Det blev till att skriva ursäktsbrev till företagare igen – nu i en avsevärt större omfattning än när det bara var fråga om balanserna på en grupp, genererade av en handläggare som jag nämner ovan. Frågan ”vart har akterna tagit vägen” skulle i alla fall vara ett minne blott rapporterade Gustav och jag efter ett tag till enhetschefen Ingemar Carlsson, som log hjärtligt över vårt besked om resultatet av min genomgång av ärendebalanserna.

Idag kanske Skatteverket har bättre kontroll på ärendebalanser? Jag menar på grund av den digitala ärendehantering. Men faktum lär kvarstå: det går inte att lösa allt genom digitala nätverk, utan ibland måste kontakter tas i realtid för att koordinera med andra enheter inom samma myndighet.

48

”Stoppa hästarna!”

Under tiden på Gustav Abrahamssons grupp gjorde jag även annat än att jaga balanser. Exempelvis skulle jag och en av mina kursare från landskanslistutbildningen, Kent Johansson, göra en momsrevision hos en mångsysslare på en ort ute i länet.

Mångsysslaren, hette något annat i verkligheten och jag kallar honom i denna bok kort och gott för ”Bergsten”.

”Bergsten” hade en gård med ett inte så stort jord- och skogsbruk och mycket annat. Den stora grejen för tillfället var att han hade byggt en så kallad paddock för träning av hästar, där de skulle springa runt och på så vis få ett fint och jämnt underlag för sina motionsrundor.

Revisionen var dock svår att genomföra, eftersom ”Bergsten” under revisionen inte bara kunde ange namn på respektive häst och några enkla data, så att jag kunde lista hästinnehavet. Han skulle nödvändigtvis berätta varje hästs hela historik. Det kunde låta ungefär såhär: ”Ja, här förstår Du står ’Labbe’ och han hostar och är krubbitare”. Jag insåg till slut att jag fick nöja mig med att räkna hästarna och lista dessa med angivande av de identifikationsdata som ändå gick att iakta, såsom ungefärlig mankhöjd och teckning.

Det återstod sedan bara att kontrollera att de hästar som inte stod i stallet också fanns i sinnevärlden.

”Bergsten” gick ut ur stallet och bad oss följa med. Han skyndade på sina steg och hann före mig och Kent Johansson, så att han försvann för en stund bakom hörnet på stallet. När vi båda rundar hörnet på stallet, kommer ett antal hästar, som jag senare räknade till sex stycken, i full galopp mot mig och Kent. Vi vände på klacken och kastade oss runt hörnet på stallet igen, för att se hästarna springa ut från gården – det var bara med någon meter till godo som vi kunde sätta oss i någorlunda säkerhet. Då kommer ”Bergsten” själv springande efter hästarna och ropar åt oss ”stoppa hästarna pojkar, så att dom inte springer ned på E6:an”. Kent Johansson och jag hade fullt upp med att hålla oss undan, om vi höll våra liv kära.

Ja, vad säger man? Även om jag propagerar för att byråkrater ska gå ut i verkligheten, så är man också helt utlämnad i många

situationer. Ibland tänker jag på den beskrivna incidenten från 1980-talet, och kommer då att tänka på de båda kronofogdarna som jag nämner ovan sköts ihjäl under sin tjänsteförrättning i Småland på 1990-talet. Den jämförande betraktelsen är inte helt långsökt i det fall som jag och Kent Johansson skulle hantera. Någon ursäkt fick vi alla fall inte. Och om någon av oss hade trampats ihjäl av hästarna, hade det väl hetat ”jamen dom är ju bara djur som inte kan hållas ansvariga”. Det viktiga var uppenbart att dom inte blev påkörda av bilarna på E6:an.

Till Dig som är på väg in i myndighetsvärlden ger jag i alla fall följande som ett komihåg och grundtips: var aldrig naiv – var beredd på att vad som helst (!) kan hända i kontakten människor emellan. Utgå aldrig ifrån att till synes harmlösa människor alltid har de bästa avsikter här i livet. Det säger erfarenheten mig i alla fall. För det är väl ingen som på fullt allvar menar att två man skulle kunna ställa sig framför skenande hästar och stoppa dom? Om det nu skulle ingå i en skattetjänstemans yrkesutövning.

49

”Trivseldagen”

En trevligare sak att återberätta än nyss nämnda är den så kallade trivseldagen som alla enheter fick ha för personalen under sommartid, vanligen inför sommarsemestern. Jag nämner ovan att jag inte särskilt berör julfesterna på myndigheten, och även om de

var vinterhalvårets begivenhet så var de inget att jämföra med trivseldagarna, varför jag nämner något litet om dessa.

En så kallad trivseldag innebar alltid en utflykt med den egna enheten, och var alltid mycket uppskattade bland personalen. Så också givetvis av mig själv. En sådan utflykt kunde bestå i en båttur i skärgården med strandhugg. Vid ett annat tillfälle innebar trivseldagen en båttur på Dalslands kanal och ut i Vänern, varvid färden på kanalen bland annat gick genom Akvedukten i Håverud. Åter en annan trivseldag innebar ett besök med föreläsning på Kristinebergs marinbiologiska station vid Gullmarsfjordens mynning, nära Fiskebäckskil i mellersta Bohuslän.

Picknickkorgarna var alltid välfyllda vid utflykterna på trivseldagarna, och de var en höjdpunkt under somrarna som personalen såg fram emot långt i förväg. Jag minns trivseldagarna som något som skapade en gemenskap bland alla i personalen – mera så än vad en julfest någonsin kan göra.

50

Epilog

Sedan starten på min bana inom Skatteförvaltningen 1985 hade jag gått från landskanslist via tf byråsekreterare och byråsekreterare till tf förste byråsekreterare. Det var min titel när jag under våren 1989 läste i publikationen RSV-NYTT om en tjänst på Riksskatteverket (RSV) i Solna som byrådirektör på företagsbeskattningsenheten. Min bana dittills inom

Skatteförvaltningen i Göteborg var som utstakad till den fortsättningen, eftersom fokus i mina befattningar i första hand hade legat på företagsbeskattningsfrågor.

Jag sökte tjänsten och jodå, Riksskatteverket var intresserade. Jag skulle efterträda en jurist, Torbjörn Boström, som skulle gå över till en tjänst på Finansdepartementet. De som jag närmast skulle arbeta med på företagsbeskattningsenheten vid Riksskatteverket hette Hans Gunnar Lundin (avliden) och Göran Olofsson (avliden), och chefen för enheten hette Sune E. Jansson (avliden).

Hans Gunnar Lundin, som hade varit chef för momsensheten i Göteborg – och för övrigt även för momsensheten i Stockholm – kom en dag under våren 1989 till Göteborg, och passade på att träffa mig och samtala en god stund. Han reste sig efter att ha ställt en hel del frågor, tog i hand och hälsade mig välkommen till centralt ämbetsverk och gratulerade till min nya titel – byrådirektör.

Jag började sedan på Riksskatteverket i Solna den 1 juli 1989 och första arbetsdagen var måndagen den 3 juli. På Riksskatteverket skulle jag framför allt arbeta med momsfrågor i samband med den dåförtiden pågående skattereformen, vilken bland annat innebar en reformering av momsen – med EG-förtecken oavsett om Sverige skulle komma att bli medlem i EG eller inte.

På Riksskatteverket skulle jag, som jag nämner ovan, komma att bli utskälld – via ombud – av finansminister Kjell-Olof Feldt på grund av den intervju med mig som publicerades i VLT den 20 december 1989, och som handlade om nya momsregler med ikraftträdande den 1 januari och 1 mars 1990. Utskällningen av mig utförde alltså inte Feldt personligen, utan via ett ombud – nämligen min företrädare på Riksskatteverket, Torbjörn Boström. Problemet – om det nu fanns ett sådant – bestod i att jag hade svarat

journalisten utifrån gällande lag, det vill säga med iakttagande av principen om *rule of law*. Jag återkommer till det och min tid på Riksskatteverket 1989-90 i del 2.

Det som jag har berättat om i denna bok tilldrog sig i alla fall mestadels under åren 1985-89, det vill säga under en liten bit på vägen av min karriär.

Det finns givetvis mycket mer att berätta om från min vidare karriär, och då tänker jag inte bara på tiden vid Riksskatteverket 1989-90, utan också på vad som hände därefter, när jag startade egen juristfirma och sedermera blev ledamot av Sveriges advokatsamfund den 10 maj 1996, med mera.

Innehåll del 2

- 1 Prolog, s. 146
- 2 Första arbetsdagen på Riksskatteverket (RSV), s. 151
- 3 Andra dagen – Bengtsson ringer, s. 157
- 4 ”Lunch – ’sotare på tisdag och ärtsoppa på torsdag””, s. 160
- 5 Nils surar – ”nyanställda tjejen tog inte mitt frieri på allvar”, s. 162
- 6 JUSEK:s företrädare undrar om jag inte är riktigt klok, s. 163
- 7 Uttagsbeskattning av överviktiga bilägare, s. 164
- 8 Fredagar – Expressens deadline bör passas vid pressreleaser, s. 165
- 9 Måndagsmöten – Sune stoltserar över möten med ”Ludde”, s. 167
- 10 Mats och Yvonne tar tag i en ”göteborgsfråga”, s. 170
- 11 Kostym på och frågan är given – ”ska Du träffa Gd?”, s. 173
- 12 ”Ska Du skriva på engelska? Har Du en sådan befattning?”, s. 175
- 13 Skillnaden på skattejurister som stirrat en deklarat i vitögat och rena skolprodukter, s. 176
- 14 Klockorna kunde ha ställts efter vissa, s. 178
- 15 En tur till Uppsala och besök vid Dag Hammarskjölds grav, s. 179
- 16 Momshandledningen och datorkraften, s. 180
- 17 ÖB avfärdar skattereformen som ”onödig”, s. 186
- 18 Miljöpartiet ringer och undrar vad ”det allmänna betyder”, s. 188
- 19 Carlsson tidigarelägger inkomstskattereformen – ”sätt ett papper i skrivmaskinen”, s. 189
- 20 Karelia – inte mitt blivande stamloкус, s. 191
- 21 Bruno introducerar mig till ett sällskap för singlar, s. 194

- 22 Långfärdsskridskofärd längs sjön Uttran, s. 197
- 23 Publicistklubben – mötena med branschorganisationerna, s. 198
- 24 Bert Lindberg dyker upp i momschefsgruppen, s. 203
- 25 Tyskarna och raketerna utanför Kiruna, s. 205
- 26 Kommunala momsfrågor – ”ring Ronnie”, s. 208
- 27 Göran hade sin egen momschefsgrupp – med Hästsportens skattegrupp, s. 209
- 28 Göran och jag såg mer än Lundin till substansen i frågorna, s. 210
- 29 Göran avfärdade Tobinskatten, s. 211
- 30 Jag blir presenterad för momsensheten i Stockholm, s. 214
- 31 Befrielse från mervärdesskatt – ”nådeärendena”, s. 215
- 32 Görans plötsliga död, s. 217
- 33 Skattedagarna – välregisserade arrangemang, s. 219
- 34 Bodil ville få en överblick av interna remisser på reformen, s. 223
- 35 Utskälld per ombud av finansministern, s. 225
- 36 RSV-restauratören trodde inte heller på förskottsreglerna, s. 227
- 37 Definitionen av basmat – frågan som försvann, s. 229
- 38 Konferensresa till Helsingfors, s. 230
- 39 Sune frågar om än det ena än det andra, s. 232
- 40 En advokatfirmas annons i SvD lockar, s. 235
- 41 Epilog, s. 237

1

Prolog

I del 1 av *Skatt i skrattspegeln* berättade jag om min tid vid Skatteförvaltningen i Göteborg 1985-89. Under våren 1989 kände jag att det var dags att gå vidare i karriären. Jag hade byggt på min examen från Handels vid Göteborgs universitet och landskanslistutbildningen inom Skatteförvaltningen med en juris kandidatexamen vid Lunds universitet. Jag hade läst i publikationen RSV-NYTT om en tjänst på Riksskatteverket (RSV) i Solna som byrådirektör på företagsbeskattningsenheten. Även om mina tankar också gick i andra riktningar, jag var exempelvis intresserad av försäkringsbranschen, så låg det så att säga i rätt riktning att fortsätta på den inslagna vägen med företagsbeskattningsfrågor. Det lockade givetvis särskilt med tjänsten vid RSV, vilken innebar att jag bland annat skulle arbeta med frågor kring regelverket och då i första hand angående mervärdesskatt och den pågående reformeringen av momsens i samband med den stora skattereform som skulle innebära ett i långa stycken förändrat skattesystem överhuvudtaget. Momsen skulle reformeras med EG-förtecken, oavsett om Sverige skulle komma att bli medlem i EG eller inte.

När jag började på RSV i mitten av år 1989 var det långt ifrån alla som trodde att Sverige skulle ansluta sig till EG. I ett debattprogram om EG i teve 1989 ställdes frågan till panelen om när de trodde att Sverige skulle bli EU-medlem. Då lutade sig Electrolux styrelseordförande, Hans Werthén, fram, plirade med ögonen och svarade: "Fem år efter Sovjetunionen". Där har Du tidsandan i ett nötskal 1989 i frågan om svenskt EG-medlemskap.

En av dem som jag skulle arbeta med på RSV i Solna, Hans Gunnar Lundin, hade redan träffat mig i Göteborg i samband med att han besökte momsensheten, där han hade varit enhetschef. Det var i princip klart med min anställning som byrådirektör vid RSV i och med det mötet, och jag skulle börja där den 1 juli 1989. Det passade bra eftersom jag skulle få tid att dessförinnan göra min sista tentamen vid Lunds universitet, så att jag kompletterade min akademiska utbildning vid Handels i Göteborg med en jur.kand. också.

Jag skulle arbeta med Hans Gunnar Lundin och Göran Olofsson, vilka var legendarer inom mervärdesskatterätten i Sverige. Jag hade nyligen fyllt 29, Hans Gunnar var 64 och Göran 67. Vi kom att kallas för "momsgubbarna". Min närmaste chef på företagsbeskattningsenheten, som vi tillhörde, var Sune E. Jansson, som en kort tid innan jag kom till RSV hade lämnat den akademiska världen och Högskolan i Örebro (från och med 1999 Örebro universitet), för att tillträda som chef för företagsbeskattningsenheten. Vi båda var alltså lika nya på RSV, medan Hans Gunnar hade varit med redan på 1950-talet vid Kungl. kontrollstyrelsen och när RSV bildades 1971 samt gjort chefskarriär inom Skatteförvaltningen med bland annat FN-uppdrag i Tanzania angående upprättande av ett skattesystem där. Göran Olofsson hade börjat inom Skatteförvaltningen 1941 och även varit på Finansdepartementet, där han ledde mervärdesskatteutredningen 1976-86. Göran var en så pass viktig person för RSV att han arbetade på konsultbasis åt RSV också efter sin pensionering. Erfarenhetsmässigt sett tyngre gubbar än Hans Gunnar och Göran kunde man inte arbeta med inom ämnet mervärdesskatt på den tiden. Min företrädare, Torbjörn Boström,

hade samarbetat med de båda och gått vidare till Finansdepartementet, och han blev så att säga ett bollplank i momsfrågor mellan RSV och Finansdepartementet.

Länsstyrelsernas skatteavdelningar hade brutits ut från länsstyrelserna år 1987, och bildade länskattemyndigheterna, vilka 1991 kom att benämnas skattemyndigheterna i länen. Fögderierna gick dessutom upp i skattemyndigheterna i länen 1991.

Från och med 1987 fanns det alltså länskattemyndigheter och lokala skattemyndigheter – fögderier – och på riksnivå fanns RSV, och samtliga sorterade under Finansdepartementet. RSV:s organisation hade förändrats under 1988, så att RSV inte längre hade någon egen revisionsverksamhet. RSV:s fyra så kallade distriktskontor hade i stället infogats i länskattemyndigheterna där de låg (Stockholm, Göteborg, Malmö och Sundsvall). RSV:s beskattningsavdelning för bland annat punktskatter hade utlokaliserats till Ludvika den 1 juli 1988. Sjömansskattekontoret – för hela riket – låg kvar i Göteborg. RSV i Solna hade därmed i princip ingen operativ verksamhet. RSV i Solna fungerade 1989 i första hand som koncernledare över länskattemyndigheterna och fögderierna, bland annat genom att publicera rekommendationer som skattehandläggarna hade att följa så länge de inte stod i strid mot själva skattelagstiftningen.

Den 1 januari 1992 överflyttades arbetsuppgifterna från RSV:s Sjömansskattekontor i Göteborg till Skattemyndigheten i Göteborgs och Bohus län.

Den 1 juli 1993 överfördes RSV:s beskattningsavdelning i Ludvika, som bland annat hanterade punktskatterna, till dåvarande Skattemyndigheten i Kopparbergs län – Särskilda skattekontoret i Ludvika. Den 1 juli 2000 blev RSV åter beslutande myndighet på

bland annat punktskatteområdet, men handläggningen av punktskattefrågorna var fortsatt utlokaliserad till Ludvika, där ”Skatteverket punktskatter” också finns idag. Sedan det rikstäckande Skatteverket (SKV) bildades den 1 januari 2004 kan man säga att kontoret i Ludvika är vad som idag återstår av Kungl. kontrollstyrelsen, som, med sina fyra distriktskontor, slogs ihop 1971 med bland annat Riksskattenämnden och Centrala folkbokförings- och uppboränsnämnden, varigenom RSV bildades.

För övrigt var det så 1989 att RSV:s processavdelning gav stöd åt Skatteförvaltningen vid hanteringen av skattemål. Om målen inte var av så principiell karaktär att de skulle hänskjutas till generaldirektören för RSV, fick chefen för skatterättsliga huvudavdelningen, varunder processavdelningen sorterade, fatta beslut i dessa.

Innan jag går vidare med att berätta om min tid på RSV i Solna, kan det vara intressant att få en bild av hur den organisation med nästan 1 000 anställda såg ut 1989, där företagsbeskattningenheten – ”min” enhet – befann sig.

RSV var central förvaltningsmyndighet – centralt ämbetsverk – för bland annat Skatteförvaltningen. RSV leddes av en generaldirektör (Gd), Lennart Nilsson. Under Gd fanns en överdirektör (Öd), Lennart Grufberg.

RSV:s organisation under Gd och Öd såg ut på följande sätt.

Inom RSV fanns elva avdelningar.

- Den skatterättsliga huvudavdelningen bestod i processavdelningen, skatterättsavdelningen och beskattningsavdelningen (i Ludvika).

- Den skatteadministrativa huvudavdelningen bestod i uppördsavdelningen, taxerings- och revisionsavdelningen och utvecklingsavdelningen.
- De övriga fem avdelningarna utgjordes av exekutionsavdelningen, avdelningen för folkbokföring och val, ekonomiavdelningen, personalavdelningen och den tekniska avdelningen.

Varje huvudavdelning leddes av en skattechef.

Exekutionsavdelningen leddes av en kronodirektör. Avdelningen för folkbokföring och val leddes av en folkbokföringsdirektör, ekonomiavdelningen av en ekonomidirektör, personalavdelningen av en personaldirektör, den tekniska avdelningen av en teknisk direktör samt var och en av de övriga avdelningarna av en skattedirektör.

Inom RSV fanns en nämnd för rättsärenden och en sjömansskattenämnd (belägen i Göteborg – vartill Sjömansskattekontoret där var knutet). Till verket var en forskarskattenämnd knuten.

Till nämnden för rättsärenden och forskarskattenämnden fanns ett gemensamt kansli som leddes av en kanslichef.

Jag kommenterar inte RSV:s organisation mera än enligt ovan, men får särskilt ange att RSV:s nämnd för rättsärenden sedan den 1 juli 1991 motsvaras av Skatterättsnämnden (SRN). SRN är en självständig statlig förvaltningsmyndighet, och sorterar under Finansdepartementet. SRN är alltså självständig i förhållande till Skatteverket och hanterar ansökningar om förhandsbesked i skattefrågor, men 1989 låg alltså den dåtida motsvarigheten – nämnden för rättsärenden – inom RSV:s organisation.

Företagsbeskattningsenheten låg under Skatterättsavdelningen som i sin tur alltså låg under Den skatterättsliga huvudavdelningen. Min närmaste chef, Sune E. Jansson, var alltså chef över företagsbeskattningsenheten. Hans närmaste chef var chefen för Skatterättsavdelningen, Mats Henricsson, som i sin tur hade som chef skattechefen Bodil Hulgaard, som ledde hela den Skatterättsliga huvudavdelningen. Över henne fanns sedan bara överdirektören (Öd) Lennart Grufberg och över honom – högst upp i hierarkin – satt alltså Generaldirektören (Gd) Lennart Nilsson.

Beroende på placeringen i denna hierarki förkortades ”min” enhet – företagsbeskattningsenheten på RSV – RSV SR/F.

Den 1 januari 2004 slogs de 10 regionala Skattemyndigheterna i landet (tidigare skattemyndigheterna i länen) ihop med RSV, och därmed bildades en enda rikstäckande Skatteförvaltning i Sverige, SKV. Numera motsvaras RSV i Solna av SKV:s huvudkontor i Solna, som alltså finns i samma hus i Solna.

Hans Gunnar Lundin, Göran Olofsson och Sune E. Jansson är samtliga avlidna, och de är alltså några av dem som jag berättar om i denna bok.

2

Första arbetsdagen på Riksskatteverket (RSV)

Från och med den 1 januari 1989 var jag alltså anställd på RSV i Solna, med första arbetsdag två dagar senare, måndagen den 3 januari 1989. Huset där RSV låg på den tiden är detsamma som

numera innehåller bland annat SKV:s huvudkontor, dagens motsvarighet till RSV. Skillnaden är bland annat att det inte längre är en lika stor arbetsplats, och att entrén till RSV låg på Tritonvägen 21, medan SKV:s huvudkontor har sin entré på Solna strandväg 22, där det 1989 endast fanns en oansenlig sidoingång till RSV.

Jag bodde tillfälligt i Husby, i Stockholms nordvästra förorter. Det innebar att jag skulle åka tunnelbanans – T-banans – blå linje i riktning mot Stockholms city, men byta redan vid T-banestationen Västra skogen, för att åka blå linjen i andra riktningen mot Hjulsta, en annan förort nordväst om stan. På den vägen låg närmaste T-banestation till RSV, vilket var Vreten, som idag heter Solna strand. Från T-banestationen Vreten var det bara ett par hundra meters promenad till RSV.

När jag står på Västra skogens T-banestation och väntar på T-banetåget, ser jag ett par figurer komma ut från ett rum längst bort på perrongen med städgrejor, bland annat en stor städmaskin. Dom båda pladdrar intensivt på finska, uppenbarligen om maskinen, som de startar.

Städmaskinen hoppar iväg och skuttar framåt på perrongen, och den yngre av de båda finländarna som fått uppdraget att köra maskinen ska gå bakom och styra den. Men det lyckas han inte med, och det tar inte lång stund förrän städmaskinen får för sig att hoppa ned på T-banespåren.

Den äldre mannen skriker med kända finska svärord på sin yngre kollega, och de försöker inte ens att bärga maskinen, väl medvetna om att den har en stor vattenfylld cistern för att de med maskinen ska kunna spola perrongen med åtföljande maskinborstning av densamma.

De måste ha hjälp för att få upp maskinen från spåren, och de springer och ringer. Hjälp kommer och med diverse verktyg och mänsklig kraft får de till slut upp maskinen, och det T-banetåg som jag skulle åka med släpps äntligen fram till perrongen.

Incidenten på perrongen vid Västra skogen gör att jag måste springa allt vad jag orkar från Vretens T-banestation till Tritonvägen 21. Jag lyckas anmäla mig i tid i vakten.

Jag tänker, när jag står och väntar på att någon ska komma och lotsa mig upp till företagsbeskattningsenheten, att här är det ordning och reda. Passerkort och identifiering i vakten för att komma in. En himmelsvid skillnad mot vad jag var van vid i Göteborg och Skatteförvaltningens hus på Ekelundsgatan 1, där folk kunde vandra in och ut utan att någon krävde att de uppgav vare sig ärende eller om de tillhörde personalen. Det visade sig att på RSV gick det runt vakter på våningsplanen också och avkrävde personalen legitimation om de arbetade över sent eller befann sig på jobbet under helgtid. Det märktes direkt att det här var något helt annat än vad jag var van vid. Och inte mig emot – tvärtom.

Efter en stunds väntan i vakten uppenbarar sig Renate Holmenström med kaffemuggar till mig och sig själv. Hon presenterar sig som Mats Henricssons sekreterare, det vill säga sekreteraren till min chefs chef. Renate var en mycket omtänksam människa, vilket märktes redan från början.

På Mats Henricssons kontor dricker jag mitt kaffe med Mats och Renate, och nu har också min närmaste chef, Sune, anslutit.

Därefter följer jag med Sune för att träffa de båda som jag ska arbeta med, Hans Gunnar Lundin och Göran Olofsson.

Vi går in till Hans Gunnars kontorsrum, och han hälsar på mig och säger: ”Så är Du äntligen här då”. Han ropar på Göran, som

sitter tvärs över korridoren. Det visade sig att mitt rum låg i samma korridor. Mitt eget kontorsrum – inga delade rum här inte tänkte jag med Skatteförvaltningen i Göteborg i färskt minne beträffande den ständigt osäkra rumsfrågan där. Hans Gunnar, Göran och jag har våra kontorsrum på nära håll i samma korridor, och eftersom det nu hade anslutit ännu en rökare till momsfolket kallades den delen av korridoren för gaskammaren.

Sune verkar måttligt intresserad av moms – ”moms är en djungel, det är allt jag vet” var hans standardfloskel i den frågan. Han lämnade oss tre tämligen omgående och försvann till sitt hörnrum. Hans Gunnar sade att ”ja, ska Du fråga Sune Jansson om mervärdesskatt kan Du lika gärna fråga katten”. Göran skrockade och tog ett bloss på cigaretten som han strax fimpade. Han hade en egenhet när det gällde rökning, och det var att han fimpade redan efter det att han förbrukat knappt halva cigaretten.

”Det är vi tre som ÄR momsens här på RSV”, fortsatte Hans Gunnar. ”Glöm allt det där med chefer som styr och ställer. Så är det ute på enheterna i landet, men här är det ämnet som styr vardagen för oss”, sade han.

- Just nu är vi – som Du vet – mitt uppe i reformeringen av mervärdesskatten, och vi arbetar med det som lagstiftaren ger oss, så att säga. Henricsson och Jansson öppnar i stort sett bara posten och ger till oss det som kommer från finansens eller utifrån Skatteförvaltningen om moms. Det var en enkel men förklarande bild av arbetssituationen som Hans Gunnar gav.

Den så kallade stora skattereformen som pågick bestod i första hand i följande utredningar: Utredningen om reformerad inkomstbeskattning, RINK (SOU 1989:33); Utredningen om

reformerad företagsbeskattning, URF (SOU 1989:34); och Kommittén för indirekta skatter, KIS (SOU 1989:35). Det var sistnämnda utredning som nu skulle kommuniceras av oss tre till Skatteförvaltningen ute i landet, och vi skulle ta emot remissvar internt från förvaltningen och lämna yttrande till Finansdepartementet, innan proposition skulle skrivas där. Den fick vi sedan på så kallad delning, för att kontrollera att det inte fanns felaktigheter däri, innan sidbrytning av propositionen skedde på finansens, så att skatteutskottet kunde säga sitt också, innan lagförslaget lades på riksdagens bord.

Hans Gunnar och Göran drog några lustiga anekdoter, och klargjorde för mig något mycket viktigt. Den största kompetensen i ämnet mervärdesskatt fanns på toppen i Skatteförvaltningen i Sverige, och den toppen satt i det rum där jag befann mig just då. ”Du måste ha en god utbildning och erfarenhet för att klara av svåra tolknings- och tillämpningsfrågor om mervärdesskatt. Det går inte att enbart vara långvägare eller dansa in från en akademisk utbildning och göra en piruett i manegen”, förklarade Hans Gunnar.

Göran drog en anekdot om sin tid med momsutredningen som han ledde på Finansdepartementet 1976-86. Han blev förbannad ibland, tog sin hatt och rock och gick ut på stan för att lugna ner sig, när han försökte ”skola in någon ’rödvinsvänster’” som departementet nödvändigtvis hade fått för sig att anställa. ”Fråga Bodil Hulgaard. Hon trodde att det gick att läsa in ämnet mervärdesskatt och behärska det. Det tror hon inte längre”, förklarade Göran. Han fortsatte: ”Hon är i alla fall intresserad när man förklarar för henne, till skillnad från Sune Jansson och Mats Henricsson”. Hans Gunnar flikade in: ”Ja, men nu när vi ska anpassa mervärdesskattelagstiftningen till EG:s sjätte direktiv om

mervärdesskatt blir de i alla fall tvungna att lyssna mer än vad Gunnar Sträng gjorde”, sade Hans Gunnar. Han brukade alltid klucka gott åt dumheten i finansminister Strängs uttalande om att momsens är en mycket enkel skatt att tillämpa, det är bara ”pengar in och ut – en självkontrollerande skatt”. Så hade alltså Sveriges finansminister 1955-76 uttalat sig i ämnet mervärdesskatt, när den första svenska mervärdesskattelagstiftningen infördes 1969. Han tyckte dessutom att mervärdesskatt kunde stavas med ett ”s”, och i titeln till den lagen stod det också mervärdeskatt, något som korrigerades först i – den ännu idag gällande – mervärdesskattelagen, som den 1 juli 1994 ersatte den ursprungliga lagen. ”Ja, ’mervärdes’ ’katt’, vad för slag av katt är det? Det frågade jag redan från början”, skrockade Hans Gunnar.

Så nu vet alla – som brukar ge sig ut för att vara mera initierade i ämnet moms än de egentligen är – ursprunget till kattanekdoten.

Jag visste i alla fall efter genomgången med Hans Gunnar och Göran att vi skötte oss i stort sett själva under arbetsdagarna. Det skulle visa sig att den som jag hade mest att göra med av cheferna var faktiskt skattechefen själv, Bodil Hulgaard. Mats Henricsson var en klok karl, men han gick sällan in i något ämne själv och Sune var mest intresserad av inkomstskattefrågorna kring företagsbeskattningen.

Vi tre nyfunna vänner gick på lunch och fikade med de andra på eftermiddagen under min första arbetsdag, och det gav ett naturligt tillfälle att hälsa på de andra på enheten och Skatterättsavdelningens övriga enheter. Jag hälsade bland annat på redaktören för publikationen RSV-NYTT, Christer Åstrand. Den distribuerades inom förvaltningen över hela landet, så det var verkligen en känsla av att ha kommit till den centrala

förvaltningsmyndigheten, när jag hade hälsat på redaktören för Skatteförvaltningens egen tidning. Resten av den första arbetsdagen gick åt till att gå igenom en del formalia, och att fotografera mig för personalregistret med mera.

3

Andra dagen – Bengtsson ringer

Min andra dag på RSV börjar med att telefonen ringer. Jag blir litet förvånad, eftersom samtalet kommer utifrån och jag antar att det är väldigt få som vet att jag finns på RSV. Kanske en felringning?

Det visar sig att det är ett mycket stort fel, och ett fel som skulle komma att upprepa sig med jämna mellanrum under min tid på RSV. I andra ändan av tråden hörs en västkustsk stämma. Det är Bengtsson på Skatteförvaltningen i Göteborg.

I del 1 berättade jag bland annat om radarparet Fredriksson & Bengtsson, duon som hette något annat i verkligheten och som gjorde utredningar ihop, och fick både volvoföreträdare och representanter för bedrägeriroteln i Göteborg att häpna. Denna dynamiska duo var tokroliga, men det var många gånger också allt.

- Jag väntade en dag med att ringa Dig, så att Du skulle hinna bli varm i kläderna där uppe på RSV, sade Bengtsson glatt. Vi ser Dig som vår filial på RSV, fortsatte han och jag fick höra en litania om hur allt höll på att rasa ihop på Länskattemyndigheten i Göteborgs och Bohus län.

Ledningen visste inte vad den gjorde, och nu tyckte Bengtsson att det var dags för mig att ingripa. Jag tände cigarett på cigarett under det att jag på vissa lämpliga ställen, det vill säga när Bengtsson drog andan för nya friska tag, hummade förstående. Det gäller att inte bli citerad i sådana lägen, så det är onomatopoetiska svar som passar bäst. Annars blir Du snart indragen i en palatsrevolution som åsiktsgisslan. Jag lyckades till slut intonera tillräckligt i mitt hummande för att Bengtsson skulle ge upp. Han fick inget stöd från mig.

Nu är det så med personer som Bengtsson att de har en förmåga att aldrig ge sig. *Stalkers* är ju ett numera ofta använt begrepp i andra sammanhang, men det fanns ju ett inslag av yrkesmässighet i Bengtssons ofta återkommande propåer om att det var något fel i organisationen, varför det begreppet inte riktigt hade passat. En enveten jäkel passar bättre. En annan sådan palatsrevoltör fanns för övrigt på Länskattemyndigheten i Södermanlands län, och denne, som hette något annat i verkligheten, kallar jag här för Ulfsson. Om det ringde sisådär halvfem på eftermiddagen, och Bengtsson eller Ulfsson var på tråden, visste jag att den kvällen blev det till att hoppa över Rapport och försöka komma hem lagom till Aktuellt, för att få en audiovisuell redogörelse för vad som timat ute i världen. Jag hade själv kunnat fylla på teve-nyheterna med regionala inslag under rubriken ”Palatsrevolutioner pågår på skattemyndigheterna i Göteborg och Nyköping”.

Lundin, som Hans Gunnar Lundin ofta kort och gott kallades, skrockade när jag nästa dag nämnde att det blir mycket övertid, om man ska roa de som egentligen inte har så mycket mera att ta upp än att det är fel på ledningen på den egna arbetsplatsen. ”Det ingår

också i tjänsten att hålla därprocenten i organisationen någorlunda lugn”, svarade han.

Lundin passade på att berätta en anekdot från sin tid som enhetschef för momsensheten i Göteborg, vilken innehöll en typisk ”Bengtssonare”. Det hela utspelade sig under en trivseldag, där enheten skulle göra en exkursion i Bohuslän, varvid bussarna de åkte med stannade till vid en vägre Restaurang. Där spelade två personer schack utanför restaurangen, och rutorna var målade på marken – på ett betongunderlag där de gick runt och flyttade meterhöga plastpjäser. Intill detta schackspel satt en grupp från något sjukhem eller liknande och beskådade schackspelandet. Några av dessa var rullstolsbundna och en skiljde ut sig genom att han hade luftslangar hängande runt rullstolen med ett aggregat bredvid, så att han fick luft genom slangarna och kunde andas genom en ansiktsmask. Bengtsson, som var en empatisk människa, tyckte särskilt synd om den mannen, och försökte muntra upp honom med frågor som ”hur mår Du?”, ”kan jag hjälpa Dig med något, hämta något från fiket eller så?”. Det där pågår en god stund, och någon i personalen från sjukhemmet reagerar till slut på att mannen i rullstolen blir blåare och blåare i ansiktet. Det visade sig inte bero på Bengtssons tjugatiga frågor, utan på det enkla faktum att han hade ställt sig med båda sina 45:or på luftslangarna.

Jag skrattade hjärtligt, när Lundin gick runt i sitt kontorsrum och återberättade incidenten med gester och härmade Bengtssons fåvitska frågor och de nästintill dödsrosslande väsningar som mannen i rullstolen utstötte tills personalen från sjukhemmet ingrep, och den prekära situationen ändå fick ett lyckligt slut.

4

”Lunch – ’sotare på tisdag och ärtsoppa på torsdag”

Området kring RSV i Solna 1989 ser mycket annorlunda ut jämfört med samma område idag. De som numera arbetar på SKV:s huvudkontor och skattebrottsenheten i samma byggnad, och besökare, har ett stort urval på lunchrestauranger i husets omedelbara närhet, och det finns en hel andra verksamheter i området som inte fanns där på min tid.

Det fanns en lunchrestaurang i bottenplan på Tritonvägen 21, och den var det inget fel på. Det fanns något enstaka alternativ i närheten att luncha på, men mestadels intogs luncherna hos den restauratör som fanns i huset.

En ny bekantskap, som hade sitt kontorsrum intill mitt, hette något annat i verkligheten och jag kallar honom i denna bok för Ralf. Han gick aldrig med på lunch, om ”gubbarna” skulle med. De var passé tyckte han – på alla sätt.

- Hur kan Du gå på lunch med dom där två? Vad pratar Du med dom om? Ralf var fem år äldre än jag, men kunde alltså inte tänka sig att äta lunch med en 64-åring och en 67-åring. Ännu mindre kunde han tänka sig att arbeta med så gamla människor. Hur gör han idag, om han har fortsatt att arbeta efter 60?

Ralf var 1 och 90, och således en bit längre än jag, och han var omvittnat stöddig. Jag följde i alla fall med honom vid ett tillfälle efter jobbet, och lyfte skrot på Solna Atletklubb. Jag tittade på en tavla upphängd på väggen i träningslokalen, och konstaterade att

jag på den tiden skulle ha slagit den som var klubbmästare i bänkpress i min viktklass med sisådär 13 kilo. Min gymnastiklärare under gymnasietiden kan bekräfta att jag redan som tonåring lyfte 100 kilo i bänkpress. När jag tränade tillsammans med Ralf gjorde jag ett bänkpresslyft på 90 kilo med elegant lätthet. Har ni sett det där fåniga flinet på någon som blir tagen ur sina förutfattade meningar, men ändå vill hålla fast vid dom? Så såg Ralf ut. Det är samma uttryck som Du ser hos dom som plötsligt fattar att Du är bättre påläst i ett ämne, men som ändå fortsätter att pladdra sitt nonsens – som om det Du säger inte gills om ingen annan ser och hör att Du har gjort bort dom. Även om Du ställer Dig och skriker in i öronen på dom att Du vet vad dom kommer att säga, fortsätter dom fåvitskt med sin pladderrepertoar eller piper iväg utan någon konstruktiv avslutning på konversationen. Jämför i del 1, där jag beskriver att professor Bogdan i Lund gjorde just sistnämnda, när jag presenterades bland annat för honom den 26 september 2002 vid fiket på Juridicum i Lund som en ny fritidsdoktorand. Han kunde inte ta till sig att jag hade mage att beslå honom med bristande insikter i att jag till och med skulle riskera min klients rättssak, om jag som advokat försökte tubba på den akademiska hederligheten, när jag företräder en företagare. Det var uppenbarligen hans förutfattade mening att jag skulle göra så i egenskap av en advokat som doktorerar i ämnet skatterätt.

Efter min demonstration i bänkpress frågade aldrig Ralf igen om vi skulle lyfta skrot. Jag fortsatte i alla fall gärna att äta lunch med Lundin och Göran. En nyhet för mig blev därmed sotare, en fiskrätt – hårdstekt, halstrad (”sotad”) saltad strömming med ryggbenet kvar. Den blev ingen direkt favorit för mig, så i det hänseendet fanns en liten generationsklyfta mellan mig – 29-åringen – och

”gubbarna”. Dock valde jag sotare vissa tisdagar och något annat på menyn andra tisdagar. För att det inte skulle se alltför uppenbart ut att jag åt sotare på ren vilja gjorde jag likadant med ärtsoppan, ungefär varannan torsdag soppan och andra torsdagar något annat. ”Gubbarna” åt dock stadigt sotare på tisdagarna och ärtsoppa på torsdagarna. Annars hade dom förmodligen ramlat baklänges totalt förvirrade.

5

Nils surar – ”nyanställda tjejen tog inte mitt frieri på allvar”

Två andra nya bekantskaper var en medelålders man, som jag kallar Nils i denna bok, och en tjej, som jag kallar Lisa.

Nils var gammal i gården på RSV och jag vet ännu idag inte riktigt vad han gjorde om dagarna, om han nu gjorde någonting. Han var dock ordentligt utbildad, och hade både civilekonomexamen och teologie examen.

Lisa var en jur.kand. i min ålder, det vill säga 29, och hon hade precis kommit tillbaka från utlandet med sin sambo, en musiker. Hon hade fått sitt första juristjobb på RSV, och började efter semestrarna 1989.

Nu hade Lisa träffat Nils, och kom inte till mig och frågade om jag visste om det bara fanns dårar på RSV.

Jag undrade givetvis vad hon menade.

- Jo, den där Nils kom in på mitt rum tidigare idag och friade till mig. Han krävde att jag skulle ta hans frieri på allvar,

avslutade Lisa och lånade några böcker av mig och pep iväg.

Någon dag senare kom Nils in på mitt rum, och frågade om jag hade sett den där nya tjejen, Lisa.

- Hon är min idealkvinna, sade Nils och fortsatte med alla de förtjänster han på en gång hade insett att Lisa hade.
- Ja, hon verkar okey, svarade jag litet svävande.
- Jamen, hon tar inte mitt frieri till henne på allvar, sade Nils.
- Jaså, säger Du det, svarade jag beklagande.
- Ja, så oförskämt, tyckte Nils och tultade iväg och surade över att Lisa hade gett honom den så kallade korgen.

Jag menar, vad ska man säga när märkliga människor stiger ut ur brädfodringen i väggarna på ens arbetsplats? Jag betraktade dock Nils som harmlös, men nog var han en märklig sort. Jag hoppas att han är unik, tänkte jag. Och det visade det sig att han var.

Lisa blev inte långvarig på RSV, utan fortsatte sin karriär på Svea hovrätt. En vanlig fortsättning på kortare engagemang inom RSV. Det var populärt att skaffa sig litet erfarenhet från centralt ämbetsverk att stoppa under näsan på personalmänniskor inom exempelvis domstolsvärlden.

6

JUSEK:s företrädare undrar om jag inte är riktigt klok

En dag klev en facklig företrädare på arbetsplatsen in på mitt rum. Det var Inga Eliasson Myrhed, som representerade

fackföreningen JUSEK (numera AKAVIA) på RSV. Hon ville tala med mig om min lönesituation. Tungorna hade vrickats om dåren från Göteborg som inte fattade vad en byrådirektör på RSV bör ha i månadslön. Är Du inte riktigt klok, undrade hon.

Frågan togs upp med min närmaste chef, Sune, som kom med den ena ursäkten efter den andra, när Inga klargjorde för honom att min lönegrad enligt löneplan N var på tok för låg, och att jag riskerade att släpa efter i lönesättningen framgent.

Jag kom att bli god vän med Inga, och så även efter min tid på RSV. Hon var mycket kunnig i yrket också. Hon arbetade med att fastställa tabellerna för bilförmånsvärden. I termer av makt stod hon vida över alla ”sunar” på RSV. Volvo och SAAB var mycket angelägna om att se till att Inga blev inbjuden till presentationen av en ny bilmodell. Det var viktigare än att Kungen själv kom och klippte band, om jag säger så.

Utländska bilmärken kan tacka sådana som Inga för att det fungerar med delegeringen av normgivningsmakten. Ingen svensk mannamån där inte. Dock kan man ana en viss glidning åt det svenska hållet till.

7

Uttagsbeskattning av överviktiga bilägare

En journalist från Expressen ringde en dag och undrade om det var något intressant på gång i samband med skattereformen. Jag sade att det kan bli uttagsbeskattning av överviktiga bilägare.

- Hur då undrade hon?
- Jo, när man bestämmer de olika skatteklasserna för bilförmåner är utgångspunkten för en bils totalvikt att personerna i den väger i genomsnitt 75 kilo. Då bör den väger 100 kilo uttagsbeskattas för övervikten.

Journalisten skrattade, och sade att jag kunde kanske ringa henne, om jag hade något tips som hade verklighetsanknytning.

Jag lovade att göra så, men det löftet blev bara ett så kallat läpparnas bekännelse.

8

Fredagar – Expressens deadline bör passas vid pressreleaser

Hans Gunnar gick igenom med mig angående hur att göra vid kontakter från pressen.

Bland annat sade han att ”Du ska alltid säga till journalisten att Du vill läsa vad som han eller hon tänker publicera”, och förklara ”det är för bådass säkerhet”. Går dom inte med på det, bör Du inte ge intervjun.

Hans Gunnar och Göran höll tätt och tog inte några inofficiella kontakter med pressen, utan initiativet fick komma från pressen.

Annars läckte RSV – och finanssen – som ett såll. Mats Henricsson sade att pressreleaser alltid gjordes på fredagar efter det att Expressens deadline passerats. På så vis kom en nyhet in först på måndagen och folk kunde gå hem och få en lugn helg.

Det finns exempel på hur kvällspressen jagade nyheter på skatteområdet även på andra håll än hos RSV. Ett sådant exempel på sin tid gällde att en professor väcktes mitt i natten, och fick frågan hur hen kunde ställa sig bakom att delägaren i ett handelsbolag eller kommanditbolag fick lov att göra förlustavdrag vid försäljning av bolagsandelen beträffande ett underskott avseende kostnader som redan dragits i rörelsen. Frågeställningen handlade om att det fanns en lag om förlustavdrag från 1960 som gällde parallellt med kommunalskattelagen. Professorn hade blivit så till sig att hen inte längre stod vid det som skattekon.sulter på den tiden hade framfört under åberopande av hen.

I sammanhanget kan också nämnas att exempelvis Curt-Steffan Giesecke, VD på Trygg-Hansa, på 1980-talet tyckte att det inte var mera annorlunda att köpa en sådan bolagsandel i ett förlustföretag än att investera i en pensionsförsäkring med avdragsrätt. Finansminister Kjell-Olof Feldt blev så perplex över fenomenet att han tyckte att kommanditbolag skulle förbjudas, om ”vanligt folk” kunde göra sådan skatteplanering.

Fenomenet med de dubbla avdragen avseende handels- och kommanditbolag som gick med förlust åtgärdades sedan genom skattereformen 1990. Lagen om förlustavdrag från 1960 upphävdes och underskott i näringsverksamhet ett beskattningsår ”rullas” till nästa och kan utnyttjas för avdrag mot intäkter i verksamheten det året och så vidare. Ett system som gäller ännu idag.

Måndagsmöten – Sune stoltserar över möten med ”Ludde”

En viss professor stod högt i kurs under Sune E. Janssons chefskap över företagsbeskattningsenheten. Det var professor Sven-Olof Lodin. Det berodde sannolikt på att Sune kom från högskolans värld och att han aspirerade själv på en akademisk karriär. Han pratade ofta om avhandlingen som han hade i sin byrålåda hemma. Han avslöjade dock aldrig vad han hade valt för ämne, men man kan ju tänka sig att det handlade om skatterätt i alla fall.

Alltnog, varje måndagsmöte som jag var med på under min tid på RSV SR/F inleddes i alla fall med de senaste bulletinerna från Sunes möten med ”Ludde”, det vill säga med Lodin.

”Och då sade jag till ’Ludde’ att om det blir K-SURV får jag bjuda på K-SURV tårta och om det blir L-SURV så får jag bjuda på L-SURV-tårta”. Vad det handlade om var att det i företagsbeskattningen på inkomstskattesidan var en stor grej i skattereformen om avdrag avseende så kallad skatteutjämningsreserv (SURV) skulle införas, och om den skulle vara baserad på ett löneunderlag (L) eller ett vara kapitalbaserad (K).

Lagen om avsättning till skatteutjämningsreserv 1990 kom sedan att innebära att sådan avsättning beräknades både på kapitalunderlag och löneunderlag samt på ett inkomstunderlag. Lagen upphävdes sedan den 1 januari 1994, men så länge den gällde – vilket var vid taxeringarna 1992-94 – förorsakade den framför allt redovisningskonsulter och revisorer en hel del huvudbry.

Så kan alltså en skattelagstiftning komma till. Två figurer som käbblar med varandra om vems idé som är den bästa, och lagstiftaren kommer fram till att båda ska få igenom sin vilja. Var fanns folkviljan – demokratin – i den lagstiftningsprocessen? Jag kommer inte ens ihåg längre vem av de båda som ville ha L-SURV-tårta och vem som ville ha K-SURV-tårta. Kanske någon från tiden i de slutna rummen minns?

Moms tog aldrig Sune upp självmant och ”gubbarna” visade sig sällan på måndagsmötena. Min närvaro var dock förväntad. Jag trodde med min ungdomliga entusiasm att det skulle gå att väcka ett intresse för momsens hos Sune. Emellertid märkte jag ganska snart att ”gubbarna” hade direktkontakt med skattechefen, Bodil Hulgaard. Och jag fick på så vis också hänga med på det tåget. Men jag försökte i alla fall att få den före detta högskolelektorn intresserad av vad vi höll på med.

När Göran Persson blev finansminister 1994 lär han ha inskräpt på Finansdepartementet att ”Lodin arbetar inte här” – med tanke givetvis på professors influens genom positionen som Näringslivets skattesakkunnige. ”Bra gjort Göran”, tänkte jag, när jag hörde att finansens folk fått veta hur de skulle förhålla sig till professorn i fråga.

Min förebild inom skatterätten i den akademiska världen har annars alltid varit professor Leif Mutén (avliden). Läser man en artikel av honom ser man direkt hans erfarenhet från praktiskt arbete med uppbördsfrågorna. Han drog sig inte för att kalla mervärdesskatten för en uppfinning, vilket den är också. Den som saknar den insikten ska inte arbeta med momsfrågor, vare sig som akademiker eller praktiker. Det behöver dock knappast påpekas för praktikerna.

I min licentiatavhandling från 2011, vilken följdes upp med min doktorsavhandling 2013, nämner jag för övrigt också fransmannen Maurice Lauré och tysken Wilhelm von Siemens som just mervärdesskattens uppfinnare. Innan jag berörde momsproblemen med enkla bolag (och partrederier) i min doktorsavhandling, var det som fanns om den teoretiskt och praktiskt mycket viktiga frågeställningen, om mervärdesbeskattningen av verksamheter som bedrivs av rättsliga figurer som inte utgör rättssubjekt, bara en not på sidan 137 i professor Nils Mattssons doktorsavhandling från 1974, "Bolagskonstruktioner och beskattningseffekter. En inkomstskatterättslig studie av handelsbolag och enkla bolag."

Min insats i form av doktorsavhandlingen 2013 har inte tagits upp av den utredning om en strukturell översyn av mervärdesskattelagen som resulterat i slutbetänkandet SOU 2020:31. Jag lämnat i alla fall 2020-06-17 ett remissyttrande till Finansdepartementet, där jag bland annat upprepar från min avhandling att Sverige i samråd med Finland, som jag använde för en komparativ analys av frågeställningen i min avhandling, borde ta upp på EU-nivå just frågan om icke-rättssubjekt kan utgöra skattesubjekt enligt huvudregeln om beskattningsbara personer i artikel 9.1 första stycket i EU:s mervärdesskattedirektiv (2006/112/EG). Det borde inte ta lika lång tid som Hans Werthén förutspådde 1989 om när Sverige skulle bli EG-medlem, men tyvärr är traditionens makt stor, och svårare momsfrågor vill man inte ta tag i vare sig i den akademiska världen eller från lagstiftarens sida.

Vad säger förresten dagens SKV:s huvudkontor om den här saken?

10

Mats och Yvonne tar tag i en ”göteborgsfråga”

En intressant iakttagelse beträffande fördelningen av kompetens inom Skatteförvaltningen gjorde jag ganska tidigt på RSV. Den innebar i korthet att Du som är påläst och engagerad i skatterätten är på samma linje som toppen i organisationen – även om Du inte har erfarenheten och kan anses vara på samma nivå dom. Det är mellancheferna som filtrerar och omstöper intentionerna från toppen och lagstiftaren, så att Du som nyanställd blir alldeles konfys, när det Du lärt Dig i Din utbildning plötsligt avfärdas som något typiskt för teoretiker som inte förstår ”hur det går till praktiken”.

Jag tog upp en sådan fråga från Göteborg med Mats Henricsson vid fiket en dag. Den gällde att arbetsgivarenheten vid Göteborgs fögderi skickade krav på källskattehöjningar för indrivning till Kronofogdemyndigheten, trots att överklagbara beslut om höjningarna inte fattats ännu av Skatteförvaltningen. I stället baserades kraven som lämnades till Kronofogdemyndigheten på granskningsrapporterna som upprättats avseende delägarnas i ett bolag lönehöjningar efter det att källskattehöjningarna mot deras bolag behandlats i revisionspromemorian. Granskningsrapporterna innehöll icke överklagbara överväganden om höjningar, vilka sedan fastställdes i överklagbara beslut, om inte erinringar lämnats på revisionspromemorian och granskningsrapporterna som föranledde arbetsgivarenheten att frångå övervägandena i promemorian och

rapporterna. Ett övervägande om en skattehöjning är inte något som är verkställbart och kan lämnas för indrivningsåtgärder till Kronofogdemyndigheten. Varför skulle det vara möjligt just för källskattehöjningar? Jag hade frågat om detta på arbetsgivarenheten, och fått svaret att det var i sin ordning att inte avvakta beslut, innan kraven skickades till Kronofogdemyndigheten, eftersom minoriteten i en dom i högsta instans hade förordat att så skulle ske.

Mats Henricsson, som någon gång tog tag i en fråga om handläggning själv, tyckte att göteborgsmodellen var så bisarr att han direkt under samma fikapaus sade till mig att det här måste vi ju sätta stopp för.

Mats presenterade mig för Yvonne Svenström, som jag dittills bara hade hälsat på. Yvonne var av samma uppfattning som Mats och jag, och hon såg till att informationen gick ut till samtliga skattekontor i landet, så att modellen inte skulle finnas på andra ställen än Göteborg heller. Beskedet RSV var glasklart: Inga kravärenden avseende höjningar av källskatt (skatteavdrag) till Kronofogdemyndigheten, om de inte grundas på överklagbara beslut.

I del 1 nämner jag att jag till Yvonne Svenström gav min kopia på det register över arbetsgivaravgiftsfrågor som jag hade upprättat under min tid på arbetsgivarenheten till Göteborg. Yvonne Svenström (avliden) var förmodligen den som besatt högst kompetens inom Skatteförvaltningen i Sverige avseende arbetsgivaravgiftsfrågorna.

När jag som författare av momsböcker på Norstedts Juridik senare fick frågan om jag hade något namn att rekommendera som

en av medförfattarna på förlagets bok Socialavgifter var det en helt naturlig sak för mig att förorda Yvonne.

- Längre än så behöver ni inte leta, sade jag till förlagschefen Gabriela Grünewald. Och så blev det också, det märktes mycket tydligt att boken Socialavgifter fick ett innehållsmässigt lyft under de år som Yvonne Svenström fanns med som en av författarna på den boken.

I sammanhanget kan också nämnas att efter det att riksdagen hade fattat beslut om att skattekontosystemet skulle införas den 1 november 1997, genom skattebetalningslagen, påpekade lagrådet att det borde införas en särskild regel om att skattemyndigheten har rätt att i beslut fastställa betalningsskyldighet för delägare i handelsbolag avseende handelsbolagets källskatt, arbetsgivaravgifter och mervärdesskatt. Så skedde också genom att 12 kap. 8 a § infördes i skattebetalningslagen den 1 januari 1998, där hänvisning sker till reglerna i lagen om handelsbolag och enkla bolag om att delägare i handelsbolag svarar solidariskt för bolagets förpliktelser.

Därmed formaliserades den ordning som sedan länge hade tillämpats i praktiken, det vill säga den ordning som RSV hade gått ut med 1989 skulle tillämpas av skattekontoren beträffande källskattehöjningar. Motsvarande lagrum återfinns idag i skatteförfarandelagen, närmare bestämt i 59 kap. 11 §. Sålunda har ni en bakgrund till den regeln.

Se där vad som kan bli följderna av ett samtal under en fikapaus.

Kostym på och frågan är given – ”ska Du träffa Gd?”

Dom som inte var så lätta att ha att göra med på RSV var framför allt vänsterfolk på den ena sidan av den politiska skalan och mögig unken skitborgerlighet på den andra sidan av den skalan. Ibland kunde en och samma person till och med hänföras till båda kategorierna – för den som nu vill kategorisera.

Beträffande den förstnämnda kategorin var man påpassad beträffande sin klädsel. Övervintrande från 68-rörelsen gick klädda förment klasslöst klädd i olle, jeans och träskor. Dom tålde liksom inte att jag, som en representant för den yngre kommande generationen, hade kostym på jobbet. ”Ska Du träffa Gd?” Det fick man höra från den kategorin, bara för att man såg ut som en byråkrat bör göra, det vill säga ha litet stil i klädseln. Det hade generaldirektören själv, Lennart Nilsson. Varför skulle inte det vara förebilden?

Värst var kanske ändå de som skulle vara vänster men inte klarade av träskorna. ”Ja, bara man har välputsade svarta skor är det ingen som kan säga något om ens klädsel i övrigt”, löd deras devis. Ni vet dom där som gjorde revolt på 1960- och 70-talen och ockuperade rivningskåkar, men gick hem på julafton och satt under kristallkronorna och åt risgrynsgröt framför Kalle Anka på teve – *fi donc*.

Det var inte bara jag som bar kostym och skor med snörning bland de manliga tjänstemännen, så ”gubbarna” och jag hade givetvis likasinnade på RSV. Sedan fanns det faktiskt en enmanskategori. Det var en man som i och för sig gick i kostym, men han använde därtill konsekvent som skodon joggingskor. Han

får ändå anses ha tillhört avantgardisterna när det gäller klädkoden på RSV.

Kvinnliga 68:or kunde man inte upptäcka utifrån klädseln. De aktade sig för att bära palestinasjalen på RSV. Men de kunde bli förtroliga, och kokettera om när dom gick med barnvagnarna i demonstrationstågen i någon universitetsstad på 1960- och 70-talen. Jag färdades vid ett tillfälle i bil från en skattedag på en annan plats än Stockholm, där jag var en av föreläsarna, och i bilen satt bland annat jag själv och en dam som sedermera skulle bli domare. Hon koketterade med sitt vänsterengagemang – och just det där med barnvagnarna har fastnat i mitt minne. Anders Carlberg, som grundade Fryshuset i Stockholm, var själv en 68:a, och sade i en intervju ett par år innan han dog 2013, att det hade blivit hemskt om vänstern på 1960- och 70-talen hade fått makten. Jag undrar ännu idag: vad gör personalkontrollen? Vad är en snickare på Marinmuseum i Karlskrona vid en jämförelse med en domare? Eller, vad är väl en bal på slottet? Dessa frågor kunde professor Dennis Töllborg i Göteborg göra ett seminarium om.

Jag diskuterade faktiskt personalkontrollfrågan med uppborrdschefen i Göteborg, Arne Buregård, som arbetade tillfälligt på RSV med planeringen av Skatteförvaltningens organisation i kris- och krigstid. Några år senare engagerade jag mig själv i civilförsvaret, och var under sex år hemskyddsombud i ett antal kvarter omkring min bostad på Södermalm i Stockholm – på Söder som stockholmarna säger. Där dök det faktiskt också upp tokvänster, men dom blev inte tilldelade några uppdrag av brandförsvaret. En kvinna frågade kursledarna i hemskyddsombudskursen om hon ”fick bestämma vilka som skulle släppas in i skyddsrummet”. Samma dam tyckte att hon av

rättviseskäl skulle få lov att färdas i tunnelbanan med brandfarliga vätskor i bagaget, eftersom hon inte hade egen bil och inte hade råd att ta en taxi. Den Du, med smör på. Lägg ihop hennes och domarens mentaliteter, så är ståndrätten inte långt borta.

Sverige har aldrig gjort upp med tokvänsterns influens på svensk politisk debatt från 1960-talet och fram tills berlinmuren föll den 9 november 1989. Tystnaden i det hänseendet under drygt tre decennier har lett till att vi idag inte bara har ett ytterkantsparti i Sveriges Riksdag, utan två. Det kanske blir fler – det blir det nya normala så att säga.

12

”Ska Du skriva på engelska? Har Du en sådan befattning?”

En annan vattendelare mellan kollegorna på RSV gällde användningen av engelskan i tjänsten. En av dem, Björn Rohdin, arbetade med internationella skattefrågor, och skulle göra en föredragning inför Gd och behövde i det hänseendet lämna synpunkter på engelska även angående momsens.

Jag skulle skriva momsdelen i dokumentet, som skulle presenteras för Gd, och då skulle alltså språket vara engelska, så att dokumentet kunde kommuniceras av RSV också till engelskspråkiga läsare. Generaldirektören, Lennart Nilsson, hade specifikt utbett sig om att texten skulle vara på engelska. Ändå var det en figur som sysslade med frågor om beskattningen av aktiehandel som lade sig i, och undrade om jag hade en sådan

befattning att det ingick att jag förväntades skriva på något annat språk än svenska.

Jag talade med skrivkollegan om den uppkomna situationen, och han sade helt enkelt att sådant där kan Du bortse från. Den där är bara en petimäter som ska lägga sig i sådant som han inte förstår. Numera förväntas alla som är på den här nivån behärska engelska.

Jag skrev för första gången en officiell text på engelska och det utföll väl, enligt Björn Rohdin och Gd.

När Lundin fick höra om saken, drog han en anekdot om sin tid inom FN, och hur han till och med lärde sig swahili när han var rådgivare åt finansministern i Tanzania. Han avslutade med att säga att om den där petimättern tjafsar med Dig igen, så gör vi en momsanvisning på swahili och cirkulerar med internposten.

13

Skillnaden på skattejurister som stirrat en deklarat i vitögat och rena skolprodukter

Lundin fortsatte angående petimätrarna, och sade att vissa av dom som jobbar här är rena skolprodukter. Dom kommer direkt från skolbänken till ett toppjobb på RSV, och har aldrig stirrat en deklarat i vitögat. ”Löjligt”, sade Lundin om denna tingens ordning och lutade sig bakåt i sin stol – med händerna knäppta bakom nacken och blicken kontemplativt riktad uppåt i innertaket.

Bry Dig inte så mycket om petimätrarna, sade Lundin till slut. I bästa fall försvinner dom till E & Y, KPMG eller PwC som så

kallade experter. Sedan missar något praktiskt som att Skatteförvaltningen har slutat att diarieföra skrivelser i skatteärenden.

- Var det förresten inte ett internationellt skatteärende som Du och Rhodin skulle skriva om till Gd?
- Ja, det var det, svarade jag Lundin.
- Den viktigaste saken med sådana ärenden i praktiken är att deklaranten som vill avräkna erlagd utländsk skatt från den svenska kommer med originalet av det utländska skattekvittot till fögderiet, och ber någon där att kopiera kvittot och ange datum för inlämnandet. Då har deklaranten ett bevis på att fögderiet har sett originalet. Om deklaranten skickar in originalet av kvittot till fögderiet och det kommer bort där, har denne inget bevis kvar och får ingen avräkning av utländsk skatt, eftersom Skatteförvaltningen inte längre diarieför inkomna skrivelser i ett skatteärende. Jag vet om dom som har fått sparken från nämnda drakar inom skattekonsultbranschen.

Jag har senare lärt ut denna viktiga praktiska aspekt på hanteringen av internationella skattefrågor, när jag har undervisat på Södertörns högskola och Örebro universitet i skatterätt under 2010-talet. Ingen av lärarna där har hört talas om den praktiska aspekten angående vikten av att aldrig lämna in själva originalet av ett utländskt skattekvitto eller att bara lämna in det i kopiaform till Skatteförvaltningen, utan att man i stället tar apostlahästarna och besöker skattekontoret för att få en av myndigheten med datum stämplad kopia på att originalet visats upp där. Då slipper ni det där lilla bruna kuvertet på skrivbordet när ni kommer till jobbet hos E

& Y, KPMG eller PwC eller, för den delen, hos någon advokatbyrå som sysslar med skatterätt, brukar jag säga till studenterna.

14

Klockorna kunde ha ställts efter vissa

Göran, som nu hade anslutit till min och Lundins minikonferens, sade att sådana där petimätrar är odugliga hos en konsultbyrå. Dom dansar iväg till privat sektor, och kommer med svansen mellan benen tillbaka hit och sitter i princip av tiden.

På ett planeringsmöte hade Göran gått så långt som till att föreslå att hälften av de som arbetade på RSV borde få sparken.

- Sätt dom för allt i världen inte på att arbeta med momsfrågor. Det vore som att ”sätta atomvapen i händerna på apor” var något som jag själv hörde Göran uttrycka om skolfuxarna.

Den där som tjafsade om engelskan är en av dom som Du kan ställa klockorna efter, sade Göran. Och Lundin skrockade. Ja, dom sitter väl och kontrollerar att statens tidssystem stämmer med deras klockor. Om Du stod och pratade med en sådan som herr petimäter och det började dra emot tiden för att flexa ut, kunde Du se hur vederbörande stod och sträckte sig för att se att klockan för att kunna knalla hem var slagen. Oavsett vem de talade med och alldeles oavsett om de till äventyrs var inbegripna i ett för myndigheten viktigt samtal pep de iväg på sekunden när ”flexen” tillät det. Det var sådana här som jag hade städat efter under tiden

på momsensheten i Göteborg, när jag skulle gå igenom och arbeta bort så kallade ärendebalanser. Nej, det här är ingenting som är unikt för statlig förvaltning – jag skulle med tiden komma att arbeta som biträdande jurist på en advokatbyrå, och jag fick ta mig an det andra inte tyckte sig ha tid att sköta själva där också.

15

En tur till Uppsala och besök vid Dag Hammarskjölds grav

En helt annan karaktär än herr petimäter var Håkan Söderberg. Han var en verklig fyrbåk intellektuellt, och en av de högst betalda experterna på RSV. Han skrev också inom företagsbeskattningen vid sidan av arbetet på RSV. Håkan gav mig några gamla propositioner om mervärdesskatt som jag hade stor nytta av.

Håkan var från Kalmar, och en av de vettiga personer som så att säga tog hand om mig också utanför arbetet, fick mig att känna mig välkommen till östra sidan av Sverige. Han och hustru Alice bjöd hem mig på middag i Uppsala. De visade runt i Uppsala med slottet och kyrkogården, där bland mycket annat intressant familjen Hammarskjölds familjegrav fanns. Jag hade nämnt att i min familj var Dag Hammarskjöld, FN:s berömde svenske generalsekreterare, en förebild. Jag lade en blomma vid Dags grav, knäppte händerna i en stunds kontemplation, och tänkte att Sverige får aldrig mera en sådan politisk och diplomatisk begåvning igen.

Min mamma gav mig 2006 års nyutgåva av Vägmärken, som utgavs i original postumt (1963) efter Hammarskjölds död (1961),

och som sådana som Tage Erlander (före detta statsminister) och Olof Lagercrantz (före detta chefredaktör på DN) helt avfärdade. Jag vill inte ens nedteckna de oförskämdheter som Lagercrantz undslapp sig om Dag, och vilka har framkommit också i Erlanders dagboksanteckningar som statsministerns uppfattning om Dag efter det att Vägmärken publicerades 1963. Heder i stället åt förre ärkebiskopen K.G. Hammar, som – alltjämt – verkligen står upp för de värden som Dag representerade. Sverige kan inte nämna sig självt som en humanitär stormakt utan att ta avstamp i Dag Hammarskjölds insatser för världsfreden.

16

Momshandledningen och datorkraften

Under min tid på RSV arbetade jag bland annat med Författningarna om mervärdeskatt mm 1989, och RSV:s Handledning - mervärdeskatt 1989. Innehållsförteckningen i författningssamlingen som RSV gav ut var den allra första officiella text som jag gjorde på RSV.

Sedan några år ger SKV inte ut någon författningssamling om mervärdesskatt. Jag tog upp det under min tid vid Örebro universitet som något som de som arbetar med skatterätt kunde göra i samråd med SKV. Men sådant skulle en så fin människa som den som arbetar på universitet tydligen inte kunna ta på sin lott. Jag tog också upp i samband med att jag arbetade med mina avhandlingar där i början på 2010-talet att det hade uppkommit ett

visst problem, genom att SKV i och medHandledning för mervärdesskatt 2014 övergick till att enbart ge ut en digital utgåva. Problemet består i att varje kapitel har en egen pdf-fil som uppdateras, men det går inte att se när en uppdatering skett. Jag tog upp problemet både med SKV och universitetet, men det var helt uppenbart som tala inför döva öron. Min handledare på avhandlingarna har senare sagt, när jag tagit upp hur hon gör med det problem som innebär att det inte går att söka på ett visst ord genom hela handledningen, när den är uppbruten i ett antal pdf-filer, att hon söker i stället i 2013 års upplaga, som var den sista versionen som gavs ut som en hel bok både i tryck och digitalt.

- Ja, hur länge Du hålla på med det då? Jag upprepar frågan här igen – nu när det har förflutit över ett halvt decennium sedan SKV införde nämnda nyordning beträffande handledningens utformning. Jag riktar frågan både till SKV och universitetsvärlden, och jag avser med den även andra SKV:s handledningar än den som avser mervärdesskatt.

Beträffande författningssamlingen, som var ett alldeles utmärkt instrument för såväl praktiker som akademiker när det gällde att med full täckning söka bakåt efter ett visst SFS-nummer, har jag faktiskt givit ut ett eget SFS-registers, SFS-register över beskattningsförfarande och förvaltningsprocess. Det sträcker sig tillbaka till 1950-talet och beträffande mervärdesskattereglerna och tullsystemet omfattar mitt SFS-register inte bara SFS-nummer för förfaranderegler, utan även för materiella regler. Om det inte var så att svansföringen är så hög som den är inom universitet och högskola, skulle mitt arbete sannolikt komma till stor nytta. Det är som en man som arbetade på kansliet till Juridicum i Lund, herr Linden, brukade säga om man under studierna där frågade honom

om någon administrativ märklighet: ”Det är bara prestige, bara prestige”. Hade jag vetat det jag vet idag, skulle jag aldrig ha börjat läsa på universitet. Det handlar ju bara om prestige och att maska att man inte kan något. Jag har till exempel aldrig mött en så låg allmänbildning som hos de som befolkar våra universitet och högskolor. Sådär, nu är det skrivet.

Alltnog, nu var det dags att hugga tag i handledningen om moms för 1989. Den lilla godbiten skulle Lundin och jag arbeta med. Det gick till så att vi utgick från 1987 års version om 390 sidor, och kollationerade vad som innehållsmässigt behövde uppdateras på grund av lagändringar och ny rättspraxis samt på grund av nytillkomna av RSV utfärdade anvisningar, vilka för övrigt döptes om till rekommendationer 1989. Lundin ledde det hela genom att säga, när han ögnade handledningen av 1987 och kantorden på sidorna i den, på vilken sida en ändring, strykning eller tillägg skulle göras i texten, och om förändringen skulle göras vid mitten, toppen, botten, nedan mitten eller ovan mitten samt om den låg till vänster eller höger på sidan. Sedan sade han om en text skulle strykas och läste upp den, varvid jag markerade strykning i boken, eller så sade han att det var fråga om en förändrad eller ny text, och så läste han upp sitt förslag, varvid han markerade interpunktionen genom att knacka sin penna i bordet, i stället för att uttala punkt, komma etcetera. Det var supereffektivt.

Meningen var sedan att jag skulle ta mitt exemplar av handledningen av 1987 med noterade justeringar, och skriva in dessa i *WordPerfect*-manuset till RSV:s Handledning – mervärdeskatt 1989.

Problemet var dock tvåfaldigt. Jag hade ingen dator – annars hade jag kunnat skriva in justeringarna direkt i manuset. Dessutom visste

inte Lundin hur disketterna med *WordPerfect*-programmet såg ut. Jag letade en hel dag och blev bland annat bekant med Jörgen Olrog, som förestod RSV:s tryckeri. Han hittade i alla fall inga disketter till momshandledningen. Till slut kom Mats Henricssons sekreterare, Renate Holmenström, och räddade situationen, genom att påminna Lundin om att hon hade lämnat disketterna till honom redan före sommarsemestern.

- Jag lade ju disketterna i Din bokhylla, så att Du lätt skulle hitta dom, sade Renate till Lundin.
- Jaha, är det dom där platta sakerna? Undrade Lundin.

Ja, det var dom platta sakerna, och nu gällde frågan hur jag skulle få datorfrågan, så att jag hade en sådan att sätta disketterna i.

Renate gick iväg, och efter en stund dök det upp en man som hette Rolf Näsberg, och som undrade: varför har Du ingen datorkraft?

- Nej, jag har bara skrivmaskin på rummet, svarade jag.

Då gick Rolf iväg och kom tillbaka med sin chef, som hette Sune Persson och var chef över momsensheten på RSV:s uppbördsavdelning vid skatteadministrativa huvudavdelningen. De talade med min chef en god stund. Därefter kom det i alla fall in en lånedator på mitt rum, och efter att ha fått litet vägledning av Renate började jag att göra justeringarna i bokmanuset.

- Ja, det där gick ju alldeles utmärkt, tyckte Lundin och undrade i förtroende: vad skriker folk för? Jag har infört skattesystem i hela länder, och jag har aldrig behövt skrika. Däremot fick jag malaria i Tanzania, och anser mig berättigad att skrika, om jag inte får min dagliga medicin. Sedan tände Lundin en cigarett och skrockade. Ordningen återställd med andra ord.

Sune E. Jansson och Mats Henricsson hade förstått att de aldrig skulle få Lundin och Göran att sätta sig vid en dator, om ”gamla harven” fanns kvar på rummet. Men de båda tänkte inte på att en ny kraft på momssidan i verksamheten kunde lära sig att arbeta med datorn, och jag var ju redan van vid terminaler och annat från tiden i Göteborg. Det var bara mjukvaran för att skriva text som jag behövde bekanta mig med under viss vägledning. Nu var manus till RSV:s Handledning - mervärdeskatt 1989 om 400 sidor klart att lämnas till tryck. En specialare som jag lade in i sakregistret var att, i de fall som ett sökord hade många sidreferenser, kursivera det sidnummer där sökordet främst fick sin definition. I början av registret angav jag följande: ”När hänvisning finns till flera ställen i texten, har i vissa fall ’markerats kursivt’ var man i första hand bör leta”. Min tanke gick till de ute på momsensheterna som skulle svara på en pockande rättssökande allmänhets frågor per telefon – helst på eviga momangen. Då är en sådan enkel sak som kursiveringen avseende första sida att leta på ett viktigt logistiskt inslag i verksamheten. Handledningen var i första hand avsedd att användas inom Skatteförvaltningen, men kunde även vara av intresse för andra som i sitt arbete behövde information om moms, såsom det angavs i förordet. Dessutom angavs där att handledningen också var tänkt att kunna användas inom utbildningen, det vill säga i första hand i momskursen inom landskanslistutbildningen. En utbildning som inte finns inom SKV idag. Lägg därtill att dagens handledningar är problematiska på grund av den beskrivna digitaliseringen av dessa med olika pdf-filer för olika kapitel. Då är det inte underligt att det sedan lång tid nu har etablerats något slags rutin inom SKV av innebörd att handläggarna utbildar sig på de ärenden de driver, och inte innan de

får lov att göra skatteutredningar. Dagens titlar som ”särskilt kvalificerad beslutsfattare” verkar många gånger ha införts av lagstiftaren som en from förhoppning om att de ska ge innehavaren nödvändig kompetens att hantera ärenden på en viss nivå i beskattningsförfarandet och skatteprocessen.

Jag fick i alla fall ett exemplar av 1989 års momshandledning med dedikation av Sune E. Jansson, som skrev ”Tack för hjälpen med bl.a. den här skriften”. Han såg riktigt lycklig ut över att denna viktiga produkt var klar hos RSV, när han överräckte exemplaret med dedikation till mig. Det var ju faktiskt också Sunes förstlingsverk – i vart fall av någon större dignitet – sedan han hade tillträtt som chef för RSV SR/F. Det märktes att Sune var nöjd med resultatet av arbetet med handledningen, genom att han på måndagsmötena började intressera sig något litet också för momsområdet. Han sade till och med till mig vid ett tillfälle att ”ja, utvecklingen måste ju till slut gå mot användning av indirekta skatter mer än inkomstskatt och andra direkta skatter”.

När vi åkte på konferensresor och långväga skattedagar, skulle jag av någon anledning alltid dela hytt med Sune, vilket jag inte hade något emot, men vänner kan man inte säga att vi blev. Däremot blev resultatet av arbetet med momshandledningen ett fall framåt för kontakterna oss emellan.

Andra böcker som jag arbetade med var sammanställningen av Riksskattenämndens och Riksskatteverkets meddelanden om mervärdesskatt åren 1969-1987 och ett supplement till Handledning för mervärdesskatt 1989. Meddelandena krävde en djupdykning i arkivet för att kunna sammanställa. Jag hade god vägledning av ett register som min företrädare hade sammanställt. Det visade sig att meddelandena var så omfattande, att Jörgen

Olrog och jag bestämde att de skulle publiceras av RSV i två volymer, avseende 1969-1974 respektive 1975-1987. Supplementet föranleddes av att det plötsligt uppkom ett behov av att lämna förslag till en basbreddning av mervärdesskatten, när statsminister Ingvar Carlsson annonserade vid höstriksdagens öppnande 1989, att delar av inkomstskattereformen 1989 skulle tidigareläggas, vilket jag återkommer till. Jag kom till slut att arbeta i stort sett ensam med supplementet, och när jag gick på tjänstledighet 1990-05-02, för att prova annan anställning, vilket jag återkommer till, lämnade jag till Lundin, för vidare befordran till Jörgen Olrog, färdigskrivna promemorior om basbreddningen, vilka skulle ingå i supplementet. Supplementet publicerades sedan av RSV i september 1990, innan min tjänstledighet skulle upphöra 1990-11-02.

Jag har behållit samtliga dessa böcker från RSV, om SKV eller någon från forskarhåll är intresserade.

17

ÖB avfärdar skattereformen som ”onödig”

Nu skulle jag prövas på förmågan att skriva remissvar på statliga utredningar om lagändringar och ny lagstiftning. Lundin kom in med en utredning som hade gjorts inom jordbruksdepartementet, och förklarade att RSV ska lämna synpunkter utifrån mervärdesskattelagstiftningen på utredningen.

Jag skrev och skrev och skrev, och var mycket stolt över mitt PM som slutade på över 10 sidor.

Föga anade att jag skulle komma att gå igenom en eklut av redigeringsarbete.

- Ja, det där var ju intressant från momssynpunkt inledde Lundin varje varv av omskrivning. Men det där förstår dom inte på jordbruksdepartementet, det stryker vi. Dom där fyra sidorna behöver dom inte veta något om för att fortsätta att arbeta med propositionen.

Och så vidare. Sådär kom det tillbaka från Lundin varje gång jag redigerade. Det kunde ha fått den starkaste att gråta.

Men till slut sken Lundin upp, och bjöd på en cigarett. Nu har Du lärt Dig hur man med vän hand får upplysa sin omgivning om vad moms är, och hur den skatten påverkar i olika sammanhang. Precis som i en processituation är det en fråga om den successiva relevansens princip. Vi vet ungefär vad exempelvis jordbruksdepartementet är ute efter, och då gäller det att ge dom det dom möjligen klarar av att hantera. Det finns, precis som i Ditt första utkast, mycket mera att förklara för dom, men då måste vi sätta stackarna på skolbänken. Ge dom alltså vad dom tål, och det är inte mycket. Nu med vårt sista utkast har dom tillräckligt för att inte göra bort sig totalt beträffande de implikationer för jordbruksdepartementets utredning som momsens kan medföra.

Jag hade fått en lektion, och konstaterade att vårt utkast till remissvar stannade på en och en halv sida text.

Jag arbetade också med de remissvar som kom från olika håll i samhället över momsutredningen, KIS. Där visade det sig att ÖB, Bengt Gustafsson, måste ha varit hårdare än Lundin när det gällde strykningar. ÖB:s svar på KIS och övriga utredningar om

skattereformen 1990 omfattade endast ett par meningar, där ÖB kort och gott avfärdade skattereformen som onödig. Vän av ordning kan ju stilla undra vilka insikter han hade, och som vi andra uppenbarligen saknade.

18

Miljöpartiet ringer och undrar vad ”det allmänna betyder”

På tal om insikter i sådant som berör statlig förvaltning ringde en dag företrädare för Miljöpartiet.

Dom hade lagt pannan i djupa veck och undrade vad uttrycket ”det allmänna” i utredningar och andra texter betydde. Jag förklarade att det i första hand syftar på staten, primärkommunerna och landstingskommunerna. Det räckte enligt frågeställaren.

Nu är det faktiskt så att offentlighetens rättsliga ställning är tämligen obekant också för de som borde veta något om den. Exempelvis var jag på en kurs under 2010-talet, där föreläsare och kursdeltagare samtliga kom från olika advokatbyråer, och där jag blev tvungen att försynt påpeka att staten är en juridisk person, det vill säga att staten kan förvärva rättigheter och ikläda sig förpliktelser. Att staten är en juridisk person borde vara bland det första som nämns i kurserna i förvaltningsrätt på universitet och högskola. Då kanske en viss professor på Stockholms universitet inte behöver skriva i sin bok i ämnet, vilken är kurslitteratur i offentlig rätt vid de flesta av lärosätena, att advokater sällan är intresserade av förvaltningsrätt – som om vi inte kan någon

förvaltningsrätt. På exempelvis Södertörns högskola, där skatterätten, om den alls erbjuds studenterna, sorterar under offentlig rätt på institutionen för offentlig rätt, har jag enträget försökt att få gehör för att också skatterätten omfattas av förvaltningsrätten. Problemet där är – om man nu ska kalla det för ett problem – att jag har för mycket material och kursidéer att erbjuda studenterna. Han som bestämmer på institutionen säger att skatterätten inte får tränga ut det som redan existerar i ämnet offentlig rätt på kurswebben. Att jag sedan har en färdig utbildning att erbjuda studenter beträffande i princip hela skatterätten är inte intressant. Eller vad säger rektor?

19

Carlsson tidigarelägger inkomstskattereformen – ”sätt ett papper i skrivmaskinen”

En morgon råkade Lundin och jag stiga av T-banetåget vid Vreten samtidigt. På promenaden till RSV frågade han om jag såg på nyheterna att statsminister Ingvar Carlsson sade vid riksdagens öppnande, att delar av den planerade inkomstskattereformen skulle tidigareläggas till årsskiftet 1989/90.

”Sätt ett papper i skrivmaskinen”, och börja lista vad det är vi kan komma på som skulle gå att tidigarelägga av momsreformen också, för att finansiera den sänkning av inkomstskatten som tidigarelagts. Dom kommer att ringa från finanssen om det före lunch, förklarade Lundin med stöd av sin erfarenhet av lagstiftningsfrågor på

skatteområdet. ”Gungorna och karusellen”, som Karl Gerhard uttrycket det, men det är väl Du för ung för att känna till.

- Jodå, jag vet vem teaterprofilen Karl Gerhard var på sin tid. Men Lundin trodde nog inte att en människa under 50 kände till saker och ting från 1940- och 50-talen. Den tid då Lundin var en ung man.

Lundin fick fel på någon timme eller så. Torbjörn Boström ringde redan klockan 10 från finanssen, och sade att ”här är det hela havet stormar. Vi måste få fram en snabbutredning om en basbreddning av mervärdesskatten – annars går det inte att få ihop sänkt inkomstskatt med så kort varsel”.

- Där lärde Du Dig hur mycket demokrati det ligger i att ta fram skattelagstiftning, skrockade Lundin.

Jag lärde mig givetvis också vilket effektivt instrument för finansieringen av offentliga utgifter som momsens utgör. Något år senare skulle det återförenade Tyskland använda just momsens som instrument för finansieringen av alla kostnader som den lilla saken föranledde.

Utredningen KIS innebar att den svenska momsens skulle anpassas till EG-rätten, och framför allt till EG:s sjätte direktiv om mervärdesskatt (77/388/EEG), EG:s sjätte momsdirektiv, som så att säga var momsens egen grundlag inom EG – motsvaras numera av EU:s mervärdesskattedirektiv (2006/112/EG). Det vi skulle göra nu var dock att komma med förslag till en basbreddning av den gällande svenska mervärdesskattelagstiftningen. Och det var inga problem, utan en proposition kunde läggas på riksdagens bord inom kort, vilket jag återkommer till. Arbetet med att ta fram förslagen skedde i stort genom att vi tre som arbetade med momsfrågor

bollade våra tankar om vilka nya områden som skulle mervärdesskattebeläggas med Bodil och med Torbjörn Boström.

20

Karelia – inte mitt blivande stamloкус

Livet består inte bara av arbete allena. En av de första krogar som jag besökte i Stockholm var Karelia, som låg i Finlandhuset på David Bagares gata inne på Norrmalm i stadens centrum. Jag gick förbi en kväll och kön var till en början inte så lång som på vissa ställen som jag passerade under min promenad.

Publiken verkade bestå av både svenskar och finländare, och det kunde ju vara kul med ett litet internationellt ställe. Jag slog mig i slang med ett par damer i kön, och vi närmade oss trappan till ingången.

Då plötsligt flyger dörren upp, och två vakter kommer med en kille mellan sig, och slänger honom nedför trapporna och han slår i backen. Men inte värre än att han flyger upp igen, och springer uppför trappan i akt och mening att hämnas på sina vedersakare. Det slutar med att han åker nedför trapporna igen, denna gång efter att ja inhämtat ett ordentligt slag från en av vakterna.

Vakterna yttrade inte ett ord under hela incidenten. Mannen svär på finska, och lullar iväg ut mot Birger Jarlsgatan.

Jag har nu börjat att få litet dubier över det upplyftande med litet finsk kultur, men med de båda damerna i släptåg kan jag bara inte med nesan av att troppa iväg – kom ihåg Vinterkriget, tänkte jag.

Väl inne på Karelia verkade det gå tämligen städat till. Jag tappade bort de båda damerna, och ägnade kvällen åt att konversera den kvinnliga bartendern. Det föranledde en del blängande från den manliga delen av krogens publik, så vid ett lämpligt tillfälle tackade jag för mig och gjorde min sorti.

Jag besökte aldrig Karelia igen. Ett av de ställen som jag kom att frekventera vid ett flertal tillfällen var i stället en nattklubb i Gamla stan, där dansgolvet var så pass litet att damerna inte märkte så tydligt att jag inte var så dansant som jag borde. Stället stängdes dock efter några år på grund av att riksdagen behövde ha tillgång till lokalerna. Sedan fanns ju alltid Hotel Reisen på Skeppsbron i Gamla stan, men man fick se upp så att damerna där inte utgick från att man för en kväll skulle vara en så kallad *paying guest* i deras liv.

Jag skulle i alla fall kunna räkna upp ett antal fina ställen i Stockholm som passar den nyinflyttade, och jag får särskilt nämna Operakällarens bar. Det stället har inget dansgolv, men de danssugna kan gå till vänster i stället för höger innanför entrén och hamnar då på Café Opera. Operakällarens bar däremot passar bra för den som vill äta en god måltid och sedan knalla hem i Stockholmskvällen – Biff Rydberg kan rekommenderas. Restaurangen Operakällaren är mera klassisk mark för affärsfolk, ungefär som Sturehof vid Stureplan eller Riche längre ned på Birger Jarlsgatan – ni vet krögaren Tore Wretmans restaurang som brukar associeras med pain riche, det vill säga den svenska varianten av den franska baguetten. Den som besöker Söder bör inte göra det utan att avlägga visit på någon av kvarterskrogarna Humlehof, Kvarnen eller Pelikan. Inne i stan kan jag också rekommendera Tennstopet, som ligger ganska nära Odenplan. Där

kan man slinka in och äta under en promenad runt Vasaparken till exempel.

Om Du ska äta med familjen i städad miljö, kan jag rekommendera den italienska restaurangen Paganini på Västerlånggatan i Gamla stan eller den grekiska restaurangen Greken på Hörnet på Tjärhovsgatan på Söder. Båda dessa restauranger startade i mitten på 1990-talet, och blev de som min mamma tyckte bäst om. Vi besökte dessa vid flera tillfällen fram tills några år innan hon gick bort 2017.

För att jämföra med Göteborg kan jag säga att restaurangkulturen i Stockholm är just kultur. Att Stockholm är en världsstad märks mycket tydligt på stadens uteliv. I Stockholm existerar det inte i kroglivet att någon exempelvis kommer fram till Dig i baren och fysiskt hänger på Dig. Om Du gick på exempelvis ”Dojan” i Göteborg på 1980-talet, det vill säga numera nedlagda restaurangen och nattklubben Gyllene Hästskon, vet Du hur folk bar sig åt.

Jag diskuterade saken med min fästmö, när vi en kväll 1994 besökte Restaurang Gondolen vid Katarinahissen intill Slussen i Stockholm, vilken krögaren Erik Lallerstedt hade tagit över, och en rikskänd så kallad göteborgsprofil råkade vara där samtidigt. Vid ett tillfälle ställde han sig nämligen på huk vid ett bord och skulle snacka in sig i sällskapet där.

- Där ser du hur ni göteborgare beter er i storstan, sade flickvännen. Vi hoppades att den utåtagerande göteborgaren inte skulle flytta sitt intresse till vårt bord – vilket tack och lov inte skedde heller.

Damen i fråga, som också är jurist, gjorde förresten mera än någon annan i mitt vuxna liv för min utveckling som människa.

Erik Lallerstedt, som kände mitt damsällskap, kom och hälsade på oss. Sedan var han tvungen att springa iväg, eftersom han samtidigt med Gondolen hade sin krog Eriks i Gamla stan att ta hand om.

Min tjej stöttade mig för övrigt i att starta min egen juristfirma samma år, 1994. Hon och en väninna hade en juridisk byrå med inriktning på familjerätt i Stockholm, belägen nära Nybroplan. Hon sade en dag, när jag funderade på framtiden: ”Starta eget, du har så mycket till din fördel här i livet att det inte bör vara något problem över huvud taget”. Då gjorde jag precis det, men det är en annan historia som jag eventuellt återkommer till i en framtida bok om tiden från då och framåt – juristfirman blev i alla fall den advokatfirma som jag driver än idag.

21

Bruno introducerar mig till ett sällskap för singlar

Nu var det dock 1989, och en dag kom det in en kollega och satte sig i min besöksstol, och började snacka. Han var några och fyrtio i ålder, urstockholmare och hade arbetat på Kronofogdemyndigheten, och sedan gått över till RSV. På RSV hade han som främsta uppgift att uppdatera Skatte- och taxeringsförfattningarna. Jag kallar honom i denna bok för Bruno, och han tyckte att jag som nykomling i stan borde gå med i en singelförening. Han var frånskild och brukade partaja med en sådan förening, som hade en lokal nära Högalidskyrkan på Söder och

som, när deltagarantalet var på över 200, hyrde en festlokal i Tantolunden – också på Söder. Var man med i en sådan förening kom man med i andra förklarade Bruno, och det visade sig stämma. Det lät intressant eftersom det var klart att min tjej i Göteborg, av olika orsaker, aldrig skulle flytta till Stockholm – frågan var i stället om jag skulle flytta tillbaka till Göteborg och Skatteförvaltningen där efter att ha provat på hos RSV ett tag. Men det ena var inte beroende av det andra, utan handlade mera om mina tankar beträffande den fortsatta karriären.

Jag kom att träffa en dam som jag höll ihop med ett par år, genom den första singelföreningen. Och när det var över träffade jag en ny tjej, som arrangerade en fest på Mariahissen på Söder, och det var knytkalas. Jag tog med en 300-kronorstårta, som festkommittén glufsade i sig utan att ställa ut en bit till partygästerna. Jag skällde ut kommunisterna i kommittén, och hon ringde mig några dagar senare och berättade att hon hade uppmärksammat mig redan på ett partaj i Gamla stan. Hon tyckte bara att det var kul att jag skällde ut kommittén, och vi blev senare, efter en jazzkväll på Lilla Maria vid Mariatorget på Söder, vad man på modern svenska kallar särbo – eller möjligen delsbo.

Bruno kom med ett taktiskt råd, när det gällde damerna. Det gick ut på att dom är som projekt.

- För att projekt ska bli lönsamma bör man inte ta ett i taget – det har jag sett som kronofogde är en felaktig taktik för företagare. I stället ska Du värma på hos flera brudar samtidigt, förklarade Bruno. Och han utvecklade sin teori vidare med att ”Du kanske blir kompis med en, och sedan kan det bli ni båda, om hon separerar från sin moatjé”.

- Brudarna har alltid något på gång, innan dom skiljer sig eller separerar. Gör som dom, menade Bruno.

En av damerna på RSV som jag skulle komma att umgås med efter det att jag slutade på RSV sade, när jag berättade om Brunos taktik: "Lyssnar du på Bruno? Han är ju bara skrutt". Jag praktiserade Brunos strategi med tjejer enbart vid ett tillfälle, men fann den alltför jobbig. Förr eller senare kräver den ett visst mått av osanning. Även om en dam, som jag var mycket fästad vid, kallade mig för kontrollfreak, är jag inte det tillräckligt mycket för att kunna tillämpa Brunos taktik på damfronten.

Vad hände med mig och singelföreningen? Jo, jag blev utslängd från den av en väninna till henne som jag blev ihop med ett par år. Det var när jag skrev manus till min första fackbok om mervärdesskatt. Jag hade anmält mig till en festkväll och betalat avgift och allt, men fastnade i manusskrivandet och ringde in på telefonsvararen till henne att jag tyvärr måste utebli, när jag insåg att jag inte kunde släppa skrivandet på en timme eller så och skulle komma dit minst en och en halv timme efter stipulerad tid. Hon ringde mig dagen efter och grät och hulkade över att det var en tjej som var journalist på en damtidning som hade sett fram emot att få mig till bordet. När litanian blev riktigt påfrestande, sade jag att jag helt enkelt inte sätter ett partaj framför att trycka ned tangenterna och skapa svart text på vitt papper, det vill säga en bok. Jag prioriterar över huvud taget inte en relation framför arbetet, kan jag avslöja i denna bok.

Det här var alltså journalistfolk som reste med kungaparet och deras följe till utlandet, för att representera. Substans var liksom inte deras grej i livet. Min fästmo sade om sin väninna, att "nu kommer hon att hata Dig resten av livet". Vad är väl en bal på

slottet, sade jag. Min moatjé kunde inte hålla sig för skratt, och så var det bra med det – mellan oss båda i alla fall.

22

Långfärdsskridskofärd längs sjön Uttran

Bruno var i alla fall, precis som Håkan Söderberg, en av de på RSV som tog litet hand om mig också utanför arbetet.

Bruno hade bland annat ett hus i samhället Uttran, nära Tumba söder om Stockholm.

När isen hade lagt sig på sjön Uttran senhösten, vintern 1989 bjöd Bruno ut mig till sin tornvilla vid sjön, för att under en helgdag göra en långfärdsskridskofärd längs sjön Uttran, en bra bit i riktning mot Östertälje i Södertälje kommun och tillbaka. Det var en mycket trevlig upplevelse med strandhugg vid ett par av de sommarrestauranger som på vinterhelgerna serverade skridskoåkarna våfflor med vispgrädde och jordgubbssylt och varm dryck till.

Det är sådana där initiativ som verkligen får en nyinflyttad människa att känna sig välkommen i en storstad som Stockholm. Jag var litet tveksam till min skridskoskicklighet, men det gick faktiskt bra att ta sig fram på griller. Vid ett ställe låg det en liten holme på sjön, och där var isen ganska blöt, så det gällde att trippa försiktigt över uppstickande grästuvor där, men annars var färden över isen enbart en fin naturupplevelse. Åker man på T-banan vintertid, är folk med långfärdsskridskor på ryggen ett vanligt

inslag – de är på väg till eller från någon islagd sjö nära stan. Det måste vara unikt för en världsstad, brukar jag tänka.

23

Publicistklubben – mötena med branschorganisationerna

Åter till arbetet på RSV, men jag lämnar inte näringsställets värld helt.

Jag var föredragande i den så kallade momschefergruppen. Den bestod av fyra momschefer och en skattechef från Skatteförvaltningen ute i landet. Det var inte samma fem hela tiden, utan i gruppen alternerade olika chefer, men den bestod alltid av fyra momschefer och en skattechef.

Momschefergruppen fungerade som en policyskapare avseende frågor som inländska och utländska storföretag eller stora organisationer i övrigt kunde ha och som passade för att etablera en policy som RSV kunde kommunicera till skattekontoren. Företeelsen finns inte idag, eftersom sådana policydokument inte ansågs förenliga med delegationen av normgivningsmakten.

Hur en sådan policy kom till, undrar Du kanske?

Ja, det gick till så att Lundin och jag träffade exempelvis företrädare för Vattenfall, Byggentreprenörerna och Fastighetsägarförbundet och så vidare. Vi åt en lunch tillsammans och gick igenom exempelvis vilka poster som skulle finnas i en momsberäknande faktura för en fastighetsägare med frivilligt inträde i momsberäkningen. Hur mycket av hyran kunde anses vara varmhyra

och hur mycket kunde anses vara kallhyra. Alltså, den typ av frågor som handlade om att bestämma beskattningsunderlaget. En annan sådan typisk fråga gällde Byggentreprenörerna och hur stor del av värdet på en faktura skulle utgöra eget material för att byggmästaren skulle anses göra en entreprenadtjänst i egen regi åt beställaren. Ett kraftbolag ville veta när en omsättning uppstod om turbinerna var inkopplade hos vissa av bolagen som tog ut kraft ur en reglerad älv.

Den typen av frågor samlade Lundin och jag ihop, och ungefär en gång i månaden hade vi sammanträde med momschefsgruppen som kallades till RSV, när vi tyckte att det var dags för att avfatta policydokument avseende de frågor som vi ansåg krävde ett utfyllande uttalande från RSV, om inte lagtext eller rättspraxis räckte som tolkningsdata. Jag gjorde föredragningen av frågorna och föreslog ett policyuttalande, Lundin frågade om någon av deltagarna i momschefsgruppen hade någon annan lösning som de ansåg lämpligare. Ibland hade deltagarna i gruppen något att föreslå, och då gällde det oftast nyanseringar – aldrig att de avfärdade det som föreslogs. Jag hör själv nu – när jag skriver dessa rader – vilket paradexempel på demokratiskt underskott som jag bidrog till. Men företrädare för storindustrin var lyckliga över att inte behöva betala någon stor konsultbyrå för att driva en fråga i flera år i domstolarna. De följde policyuttalandena även om dessa inte innebar bästa ekonomiska lösning för deras företag, utan mera gick ut på att först se till de statsfinansiella intressena.

Den rättssäkerhetsmässigt främsta invändningen mot ett institut som momschefsgruppen är att risken är att ingen reagerar på att en policyfråga inte gäller längre på grund av lagändring eller att frågan fått en annan bedömning i rättspraxis.

Mötena med storindustrin och deras branschorganisationer ville Lundin oftast hålla på en restaurang inne i stan. Det var Restaurang Oxen på Oxtorget, vilken också var stamlokal för Publicistklubben. Restaurangen låg sålunda nära Hötorget och Södra Kungstornet på Kungsgatan. Det märkliga var att ingen journalist som frekventerade stället fattade att RSV höll sina policymöten där med olika organisationer. Dom hade säkert varit intresserade av vad som avhandlades.

- Det bästa är att vara i lejonets kula, så att lejonet inte får för sig att jaga Dig, förklarade Lundin. Och han fortsatte med att säga att ”dom är ju inte halvsyskon med Einstein precis. En journalist som kanske hör något av det vi pratar om vet ju inte att vi representerar RSV. Dom kan lika gärna tro att vi är några konsulter som sitter och diskuterar skatt i största allmänhet. Det här är erfarenheter från FN-tiden, sade Lundin, och jag har haft stor nytta också av sådana lärdomar från Lundin.

Innan KIS ledde till momsreformen 1991 fanns det regeringsbeslut om skattskyldighet till mervärdesskatt i vissa fall – ett slags frivillig skattskyldighet. Ett sådant regeringsbeslut gällde speditörsförbundet och gick ut på att de till förbundet anslutna speditörerna kunde fakturera med moms till sina kunder, så att kunderna hade rätt att dra sådan moms som en ”äkta moms” redan innan de fick tullräkningen med moms från Generaltullstyrelsen. Regeringsbesluten kom att upphävas genom momsreformen 1991, men därefter hanterades speditörsförbundets behov av att få lov att ha kvar samma system, genom att RSV, det vill säga i praktiken momschefgruppen, godkände att betalningsansvarigt ombud vid import fick fortsätta att ange i speditorsfakturan det datum från

vilket rätt till avdrag för i fakturan upptagen införselmoms inträdde som ett alternativ till att bifoga kopia av tullräkningen till fakturan till kunden. Denna information gick sedan ut till speditörförbundets medlemmar, genom förbundets servicebolag.

Visst hade momschefsgruppen makt på sin tid, och brukade den väl, men väl är ändå från rättssäkerhetsmässig synpunkt att institutet upphörde.

Jag anser för övrigt i princip detsamma om dagens system med så kallad fördjupad dialog mellan SKV och storföretagen. Allt som SKV gör utan stöd i delegation av normgivningsmakten är fel rättssäkerhetsmässigt sett. Det är principiellt sett endast i ett slags ärenden som SKV har rätt att förhandla om beskattningen eller konsekvenser av den, nämligen beträffande de så kallade företrädaransvarsärendena, vilket är mindre problematiskt i förevarande hänseende, eftersom företrädaransvarsmål inte är skattemål, utan mål om personligt betalningsansvar för en företrädare till en juridisk person avseende den juridiska personens obetalda skatter och avgifter.

I sammanhanget kan också nämnas att RSV:s möjlighet att meddela så kallade bindande förklaringar i mervärdesskattefrågor och på uppbördsområdet slopades, genom den nya taxeringslagen, som trädde i kraft för taxeringsåret 1991, vilken även nämns nedan. Bindande förklaringar ansågs ha en så generell karaktär att de enligt regeringsformen var att betrakta som författningar, varför de ansågs strida mot regeringsformen. Emellertid kan en viss tröghet skönjas med att iaktta omfattningen av delegationen av normgivningsmakten på momsområdet även beträffande de bindande förklaringarna. Innan mervärdesskattelagstiftningen infördes i Sverige 1969, meddelade Riksskattenämnden år 1968 en

bindande förklaring om skattskyldighet till mervärdesskatt för kommittentföretag. Den bindande förklaringen upphävdes dock formellt sett först när den nu gällande mervärdesskattelagen den 1 juli 1994 ersatte 1969 års lag. För övrigt infördes regler motsvarande Riksskattenämndens bindande förklaring från 1968 den 1 juli 1998, när särskilda regler om så kallade mervärdesskattegrupper infördes i mervärdesskattelagen, vilket innebar en implementering i den svenska lagen av regler om sådana grupper i EG:s sjätte momsdirektiv och vilka bland annat täcker den situation som Riksskattenämndens bindande förklaring omfattade. Ifrågavarande regler är exempel på så kallade fakultativa regler i EG:s sjätte momsdirektiv, vilket förklarar varför Sverige kunde vänta med att implementera dessa i mervärdesskattelagen så pass lång tid efter EU-inträdet 1995 som blev fallet.

EG:s sjätte momsdirektiv förresten, det blev både si och så med det i samband med momsreformen 1991. Momsen skulle alltså reformeras med EG-förtecken, oavsett om Sverige skulle komma att bli medlem i EG eller inte. Det hade ju exempelvis inte varit något problem att införa reglerna om mervärdesskattegrupper redan 1991.

Emellertid kan man säga att momsreformen 1991 blev en fråga om att plocka russinen ur kakan, när det gällde vad som kom att införas i den svenska mervärdesskattelagstiftningen. ”Gubbarna” tyckte att ”det gör väl inget. Det är ändå ingen som kan svenska nere i Bryssel”.

Den viktigaste förändringen i enlighet med utredningen KIS blev ändå att omsättning av tjänster gjordes generellt skattepliktig, med särskilt angivna undantag i lagen, i stället för att de skattepliktiga

omsättningarna räknades upp i lagen. Den förändringen genomfördes den 1 januari 1991, och innebar att området för beskattning av tjänster bestämdes enligt samma princip som redan gällde för skatteplikten för omsättning av varor, vilket alltså var en viktig anpassning av den svenska mervärdesskattelagstiftningen till EG:s sjätte momsdirektiv. Därefter är givetvis Sveriges EU-inträde 1995 det viktigaste som har hänt för att EU-anpassa mervärdesskattelagen. Numera går det inte att underlåta att implementera en obligatorisk direktivbestämmelse om moms i mervärdesskattelagen, om den har så kallad direkt effekt, bara genom att lagstiftaren anför statsfinansiella skäl för det i förarbetena till en regeländring eller ny regel.

24

Bert Lindberg dyker upp i momschefsgruppen

Vid ett tillfälle dök skattechefen i Göteborg, Bert Lindberg (avliden), upp som en av deltagarna i momschefsgruppen.

Jag föredrog ett ärende om när ett av de på den tiden fyra stora byggbolagen skulle avskatta sina projekt momsmässigt sett, alltså en periodiseringsfråga. Men jag hann liksom inte börja, utan Bert Lindberg högg in direkt och lanserade någon märklig teori som ingen annan av deltagarna i gruppen förstod.

Lundin stirrade ned i sina papper och verkade måttligt road, men han sade ingenting.

Då klippte jag av Bert Lindberg, och sade att det där var intressant, men nu ville jag fortsätta min föredragning, varvid jag redogjorde för att frågan hade redan sin lösning i att den civilrättsliga redovisningsrätten styr tempot angående när utgående moms bör bokföras och därmed också redovisas i en momsdeklaration i den mån skyldigheten har inträtt för en viss etapp eller för hela entreprenaden. Det enda som skiljer i det hänseendet är om förskott eller a conto uppburits av byggföretaget, varvid det är skattskyldigt och redovisningsskyldigt för momsen i uppburet belopp. Bokföringsnämndens uttalanden i dessa frågor var av samma innebörd.

- Det där var riktigt roligt, men nu kommer Bert Lindberg att hata Dig resten av sitt liv, sade Lundin, när vi hade et eftersnack till mötet i momschefsgruppen.

Det här var ett exempel på att Du som specialist eller expert inte har någon chef i Din roll som sakkunnig. Bert Lindberg trodde uppenbarligen att jag skulle anpassa min uppfattning till hans, bara för att han var skattechef.

Några år senare, när Bert Lindberg hade flyttat hem till Stockholm och övertagit chefskapet över Skattemyndigheten i Stockholms län, intervjuades han i lokal-teves ABC-Nytt. Ämnet var momsbedrägerier genom så kallad karusellhandel, som jag berättade om i del 1. Jag trodde inte att det var sant, när reportern ifrågasatte Skatteförvaltningens kontrollverksamhet i sådana hänseenden, och skattechefen svarade ”jamen, vi kontrollerar företag med negativ moms”. Det innebär att han undslapp sig att kontroll just då inte bedrevs avseende företag som debiterade utgående moms i en kedja av företag, utan bara om mottagaren av sådan faktura redovisade mera ingående moms än utgående moms.

Det uttalandet utgjorde knappast någon prevention mot karusellhandel, när företag som fuskade fick reda på via teve att Skatteförvaltningen inte brydde sig om att utreda debiterande företag, om det redovisade mera utgående moms än ingående moms och försattes i konkurs, i stället för att skatt att betala redovisades och betalades till staten.

Bert Lindberg hade sin bakgrund i kammarrätten, men det räcker liksom inte för att få in det så viktiga momstänket, vilket innebär att Du måste beakta minst två – helst fler – led i en konstellation företag som säljer en viss vara eller tjänst, för att kunna göra Dig en bild av var så att säga det onda sitter i den momsmässiga situationen totalt sett. Då räcker det inte vanan att slå i lagtexten på domarmanér, man måste ha arbetat med momsen.

Jag tänkte på Göran Olofssons ord om Bodil Hulgaard: ”Hon trodde att det gick att läsa in ämnet mervärdesskatt och behärska det. Det tror hon inte längre”. Detta är en sanning också idag – *sorry* chefer, domare, departementstjänstemän och så kallade experter i diverse olika organisationer.

25

Tyskarna och raketerna utanför Kiruna

Ett annat minnesvärt ärende i momschefsgruppen gällde ett antal tyska företag och myndigheter som använde sig av raketuppskjutningar från anläggningen Esrange, fyra mil utanför

Kiruna, för att genomföra olika mätningar på objekt som for iväg till tyngdlöst tillstånd med raketerna, och sedan analyserades.

Inför mötet i momschefsgruppen träffade Lundin och jag företrädare för tyska rymdfartsverket – Die deutsche Raumfahrtbehörde – och några tyska företag som anlitate verket. Dessa biträdde vid mötet av Jörn Gallwitz, som var VD för Tysk-Svenska Handelskammaren i Stockholm. Med ”tysk” avses här dåvarande Västtyskland, eftersom de båda tyska staterna återförenades som Tyskland först den 3 oktober 1990.

Frågan var om tjänsterna skulle föranleda svensk mervärdesskatt. Det hade inneburit att de tyska företagen vore tvungna att momsregistrera sig i Sverige för att kunna dra sådan moms, eftersom det inte fanns något system för återbetalning av moms till utländska företagare dåför tiden. Tysk-Svenska Handelskammaren kunde dock erbjuda svenska företag restitution av tysk mervärdesskatt, och Jörn Gallwitz hade med sig en kopia på riktlinjer och blankett för sådana ansökningar. Tanken var att RSV skulle kunna erbjuda något liknande för tyska företag, om de inte skulle momsregistrera sig i Sverige och deklarerera moms på vanligt sätt.

Frågan gällde med andra ord om konsumtionen av mätningstjänsterna skedde i Sverige eller utomlands, det vill säga i Tyskland.

Mötet genomförs på engelska, men tyska företagare var inte så beivrade i engelska språket på den här tiden, varför de av och till talade tyska inbördes.

Lundin tillhörde den generation som av någon märklig anledning ansåg sig vara världsmästare på tyska, och han skulle hela tiden förklara på engelska var diskussionen så att säga stod. Jag hörde

dock företrädarna för rymdfartsverket och de båda tyska företagen tala – på tyska – om att deras inbördes avtal innebar att prestationen med mätningarna slutfördes och tillhandahölls i Västtyskland. Det missade Lundin språkligt sett och Jörn Gallwitz kunskapsmässigt sett.

Jag låter mötet fortgå utan att påpeka att de verkar att tala förbi varandra, och Lundin talar om den svenska mervärdesskatterättsliga exportregeln och om transporterna av mätobjekten från Västtyskland till Kiruna, uppskjutningarna och återtransporten av mätobjekten. Han menar att tjänsten totalt sett är konsumerad i Sverige, och jag börjar förstå att han inte har förstått att avtalen innebär att tillhandahållandet av mätningstjänsterna slutligen sker i Västtyskland och att tjänsterna sålunda konsumeras utanför Sverige. Till slut bryter jag in i diskussionen, och frågar om det är riktigt uppfattat att mätningstjänsterna inte är slutförda i och med att rymdraketen landar på marken i Sverige, utan när kapslarna med mätobjekten återsänds och öppnas för analys i Västtyskland. Jo, det var ju ”ganz korrekt”.

Därmed var saken löst. Tyska rymdfartsverket behövde inte momsregistrera sig i Sverige, och de tyska företagen slapp att behandla en svensk moms som en kostnad, eftersom det var fråga om att tjänsterna tillhandahölls utanför Sverige. Vid föredragningen i momschefgruppen fanns inte heller någon annan uppfattning.

Det här exemplet visar hur farligt det är när man inom myndighetsvärlden – eller forskarvärlden för den delen – låter förmenta kunskaper i utländska språk överskugga en brist på sakkunskap i det ämne som ska behandlas.

För övrigt infördes ett system för återbetalning av momsutgifter till utländska företagare under år 1991. Handläggningen av sådana

ärenden skedde under ett antal år hos RSV:s kontor i Ludvika, men numera sker den hos SKV:s kontor i Stockholm eller Malmö.

26

Kommunala momsfrågor – ”ring Ronnie”

När det gällde momsfrågor som berörde svenska offentliga subjekt, såsom primär- och landstingskommuner låg kompetensen faktiskt delvis utanför RSV. Då var det i stort sett bara en person som vi diskuterade med, och det var en jurist på Kommunförbundet – idag Sveriges Kommuner och Regioner. Han heter Ronnie Peterson.

Om det dök upp en kommunal momsfråga, sade Lundin kort och gott: ”Ring Ronnie”. Det var liksom ingen idé att diskutera med någon annan: ”Då kan Du lika gärna fråga katten”, sade Lundin. Ständigt denna katt, tänkte jag.

Ronnie var också under flera år ordinarie ledamot i Skatterättsnämndens avdelning för indirekt beskattning, vilket ytterligare belägger Lundins omdöme om honom.

När jag startade min egen juristfirma under 1994 var för övrigt ”Ronnie” den från offentlig sektor som sökte upp mig, bjöd på lunch på Sturehof och önskade lycka till. Vi håller kontakten än idag, och diskuterar då framför allt när någon regeländring skett eller regel tillkommit i mervärdesskattelagen. Ronnie är sedan början av 2010-talet också skattekonsult. Han är den vän som har bestått i alla väder, om jag håller mig till vänner inom yrket.

Göran hade sin egen momschefergrupp – med Hästsportens skattegrupp

Redan när utredningen KIS kom blev det klart att det nya tjänstebegreppet, som med EG-förtecken skulle införas i den svenska mervärdesskatterätten, innebar att ett särskilt svårbemästrat problem var i annalkande. Det rörde sig om momsproblem beträffande hästsporten. Det gällde att åstadkomma tillämpningsregler som beaktade att själva trav- och galoppsporten skulle mervärdesbeskattas, medan spelet på hästarna undantogs från mervärdesskatteplikt.

Det här blev Görans stora grej, eftersom han hade en sådan förankring i själva grunden för sådant som bottnade i jordbruksfrågor. Hästar ska ju också äta etcetera.

De närmast inblandade parterna var STC (travförbundet), SGC (galoppförbundet) och ATG (hästsportens spelbolag). Dessa bildade Hästsportens skattegrupp, som hade sina möten på Solvalla, ganska nära RSV.

Många dagar kom Göran inte ens in till RSV, utan åkte direkt till Solvalla och satt dagarna i ända och gick igenom med gruppen vad som krävdes för att skapa ett system som skulle göra det hanterligt att mervärdesbeskatta själva trav- och galoppsporten, men samtidigt undanta spelet på hästarna från mervärdesskatteplikt.

Om inte problematiken med hästsporten löstes, innan momsreformen skulle genomföras den 1 januari 1991, kunde i princip ATG stänga, och det skulle givetvis ha blivit ett ramaskri från det spelsugna svenska folket.

28

Göran och jag såg mer än Lundin till substansen i frågorna

Lundin var ofta ganska mycket jurist-jurist i sina analyser, medan Göran alltid tog avstamp i ekonomin, för att knäcka på en momsfråga.

Juridiken kan man givetvis inte bortse från, men juridik utan förankring i att det ändå är civilrätten och ekonomin som ska återspegla det substansmässiga underlaget för beskattning medför att staten i slutändan beskattar utan iakttagande av om skatteförmågeprincipen uppfylls för de fall som beskattningen omfattar. Det är framför allt då som resonemangen om att Skatteförvaltningen agerar mot sunt förnuft uppkommer. Min inställning är alltså att den grundläggande beskattningsprincipen i första hand bör heta *substance over form*. Du bör inte kunna få igenom i ett skattemål det Du inte skulle bli godkänd på vid en tentamen i skatterätt.

Men ”gubbarna” var alltid eniga om att företagsbeskattningen borde vara funtad så i tillämpningen att en företagare inte skulle ha att betala den så kallade straffavgiften, skattetillägg, bara för att något formellt fel förelåg i redovisningen, om det till slut ändå blev

rätt i balansräkningen och resultaträkningen, oavsett om en fråga gällde moms eller annan skatt eller avgift.

Oftast var det ändå att om det förelåg en meningsskiljaktighet mellan oss såg Göran och jag mer än Lundin till substansen i momsfrågorna. Förklaringen låg förmodligen i att jag hade min utbildning från Handels i Göteborg, och inte endast jur. kand.-examen, vilket gjorde det naturligt för mig att hela tiden ha med ekonomin i bedömningarna av en svår momsfråga.

29

Göran avfärdade Tobinskatten

Vid ett tillfälle blev Göran riktigt förbannad på mig.

Jag hade läst en artikel om den så kallade Tobinskatten – uppkallad efter sin upphovsman professor James Tobin, som gör övrigt tilldelades Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne 1981 (Nobelpriset i ekonomi 1981). Jag tyckte att det skulle kunna fungera med en skatt på finansiella transaktioner, och min idé gick ut på att införa en bruttoskatt på *cash flow* i företag, eftersom den faktorn ofta ingår i värderingen av verksamheter vid företagsöverlåtelser.

- Nej, nej, sluta med det där, skrek Göran. Alla som håller på med den där skatten är galna i huvudet. Se hur det är med den där förbannade valpskatten, fortsatte han: den får bara näringslivet att flytta utomlands.

Mellan tiraderna lyckades jag utröna så pass mycket fakta emot Tobinskatten, att jag förstod att detta inte bara var ogrundat raseri från Görans sida, utan att han faktiskt kunde presentera övervägande skäl emot införande av en skatt på finansiella transaktioner.

Idag är situationen beträffande Tobinskatt och liknande att drygt ett tiotal EU-länder planerar att införa en Financial Transaction Tax, FTT. Sverige planerar inte att införa FTT, men har inte heller något emot om andra EU-länder skulle göra så.

Valpskatten hade införts i Sverige 1987 och innebar att en omsättningsskatt togs ut på aktiemäklarnas egen handel med aktier och räntebärande papper, det vill säga en skatt på deras ”handel i eget lager”. Det kom att gå med valpskatten såsom Göran ville. Den avskaffades den 1 december 1991, varvid även den ordinarie omsättningsskatt på värdepapper som hade införts 1983 avskaffades.

Fem minuter efter Görans utbrott kom han in på mitt rum och bjöd på en cigarett. Lundin kom in och undrade vad diskussionen nyss gällde.

- Jaså, valpskatten! Vad säger ni om den kommunala hundskatten då? Varför ska innehav av vovve men inte katt beskattas, sade Lundin och skrockade. Han skulle bli sannspådd. Hundskatten från 1923 avskaffades 1996, men då hade Lundin gått bort. Han skulle ha garvat åt att han därmed inte längre kunde ha tagit upp hundskatten, när han skämtade om mervärdes-katten.

Hans Gunnar Lundin och Göran Olofsson var inte emot nytänkande. Man får komma ihåg att dom var med och arbetade med den helt nya skatten 1969, mervärdesskatten. Den var inte alls

populär och den skulle bland annat baseras på något så märkligt som EEG, sedermera EG och numera EU. I början på 1960-talet lade Tage Erlander locket på angående svenskt medlemskap i EEG. När jag läste på Handels i Göteborg 1981-85 ingick några böcker om EG-rätt och Lunds universitet hade ett EG-bibliotek, men det var ingenting som någon trodde på för svensk del – detta med EG. Det förändrades först efter det att statsminister Ingvar Carlsson 1991 hade ett möte med det återförenade Tysklands förbundskansler, Helmut Kohl. Då var det i alla fall ingen som likt Hans Werthén trodde att Sverige skulle komma med i EG ”fem år efter Sovjetunionen”. Men utgången av folkomröstningen om svenskt EU-medlemskap den 13 november 1994 var ändå mycket osäker. Det förtjänar att påminnas om tidsandan beträffande den frågan, eftersom det idag verkar så självklart att Sverige är en av medlemmarna i EU. Lundin och Göran var dock besjälade av det nya redan i och med att utredningen KIS innebar en EG-anpassning av den svenska momsens, medan exempelvis Sune E. Jansson var mer eller mindre fast i inkomstskatten, som inte skulle EG-anpassas. Nej, det var inte så att han gav oss ”momsgubbar” ett stort förtroende – momsens ingick helt enkelt inte i hans referensramar.

EG-tänket kom alltså inte från skolans värld – i vart fall inte på skatteområdet. Om till exempel Tobinskatten hade varit till gagn för både staten och näringslivet, skulle Lundin och Göran ha varit dom första att föreslå ett systemskifte på skatteområdet. I den stora skattereformen 1990-91 var momsens och EG-rätten det nya. Lundin och Göran kunde dekonstruera hela skattesystemet i sin analys, och bygga upp det igen med en intressant syntes. Det är

egentligen vad forskningen i samhällsorienterade ämnen som skatterätt går ut på. Men var finns sådana fyrbåkar idag?

30

Jag blir presenterad för momsensheten i Stockholm

Arbetade man på RSV med moms var det en självklarhet att lära känna momsensheten i Stockholm, så en dag tog Lundin och jag T-banan in till Hantverkargatan på Kungsholmen, där momsensheten låg.

Den så kallade Skatteskrapan låg på Söder, närmare bestämt på Götgatan – helt nära Medborgarplatsen. Där och på ett antal orter i Stockholms län fanns folk som arbetade med inkomstskatt på Länsstattemyndigheten i Stockholms län. Momsensheten ingick givetvis i den myndigheten, men den styrde sig själv mer eller mindre, och chefen för momsensheten var Per-Erik Nyström.

Per-Erik Nyström var Lundins efterträdare som chef för momsensheten i Stockholm. Han var mycket kunnig i ämnet mervärdesskatt och verkligen representativ som chef.

Lundin presenterade mig för Per-Erik och personalen på momsensheten, och vi samtalade över kaffet med honom och sektionscheferna på enheten, som var väsentligt större än momsensheten i Göteborg.

Under tiden på RSV hade jag tillgång till Per-Erik Nyström och en av hans sektionschefer, Marianne Arnebro. På så vis hade jag på plats i Stockholm andra att vid behov rådbråka än Lundin, Göran

och Torbjörn Boström, och som var på samma nivå som dessa i mervärdesskattekunnande. Det var Lundin som ordnade med sådana för mig oerhört viktiga saker. Sune var renons på dylika praktiska förutsättningar för att mitt arbete skulle fungera smidigt. Lundin sade bara till Sune, när vi åkte iväg till Hantverkargatan den dagen: ”Nu ska Björn träffa folket på momsensheten så att dom vet hur han ser ut”. ”Jaja, det blir väl bra”, svarade Sune och tittade upp i taket.

31

Befrielse från mervärdesskatt – ”nådeärendena”

Idag finns det ett institut i skatteförfarandelagen, 60 kap. 1 §, som innebär att den enskilde kan ansöka om befrielse från skatteavdrag, arbetsgivaravgifter, mervärdesskatt och punktskatt. Förutsättningen för sådan befrielse är att synnerliga skäl därtill föreligger. Det är en starkaste skrivning som svensk lagstiftning innehåller, och det är alltså mycket ovanligt att SKV:s huvudkontor – före detta RSV – beviljar den enskilde befrielse från någon av dessa skatter och avgifter, även om den situation som ansökan avser är ömmande allmänt sett. Besvärsinstans i dessa ärenden är Regeringen, inte allmän förvaltningsdomstol.

Ett exempel på en befrielsesituation beträffande moms är att ett utländskt företag från ett land utanför EU importerar en vara till Sverige, och gör anmälan för förtullning och sålunda blir skyldig att betala ”tullmomsen” till Tullverket, men kunden i Sverige går i

konkurs och kan inte ersätta det utländska företaget för momsen. Det utländska företaget kan då ansöka om befrielse från ”tullmomsen” och ansökan beviljas sannolikt.

I övrigt är det alltså svårt att få befrielse från moms eller någon av övriga nämnda skatter och avgifter.

Under min tid på RSV omfattade befrielseinstitutet endast moms, enligt 76 § lag (1968:430) om mervärdeskatt, och det föll på min lott att handlägga ansökningarna om befrielse från moms – de så kallade nådeärendena.

De som ansökte var oftast köpare av en vara eller en tjänst, vilka inte hade avdragsrätt för ingående moms i sina verksamheter. Privatpersoner gjorde sig givetvis inte besvär, utan det var framför allt föreningar som var engagerade i att rädda en fyr eller något annat av kulturellt värde. När de sökte anslag till sina aktiviteter vore det en stor fördel om de kunde slippa att betala moms på sina inköp till aktiviteten med att exempelvis rädda en fyr till eftervärlden.

Företag som var skyldiga att redovisa och betala utgående moms på sina försäljningar av varor och tjänster kunde få befrielse från momsen, men då skulle det gälla något sådant synnerligen ömmande som leveranser i Sverige till Röda Korsets så kallade katastrofförråd för sin utländska hjälpverksamhet.

Eftersom befrielseinstitutet ursprungligen skulle vara en säkerhetsventil för att upprätthålla en neutral mervärdesbeskattning och vi inte har en generell rätt till domstolsprövning i Sverige, föreslog jag min handledare på mina avhandlingar vid Örebro universitet att intressera någon doktorand att skriva om befrielseinstitutet – antingen som huvudämne i en avhandling eller som en särskild i fråga en avhandling. Jag tog upp det exempelvis

när en doktorand i ämnet mervärdesskatt hade sitt halvtidsseminarium vid JPS på Örebro universitet den 16 maj 2017.

Beträffande momsens diskuterade jag med Lundin om en motivering som användes i avslagsbeslut avseende ansökningar om befrielse från inköpsmoms. Det hade etablerats som en tradition att ange att en momsutgift inte utgjorde skatt, utan i ledet säljareköpare var den utgiften enbart ett prispåslag.

Min företrädare Torbjörn Boström höll med mig om att RSV:s motivering var felaktig, men Lundin höll stenhårt fast vid att den motiveringen för avslagsbeslut var riktig. Och så fick det bli. Om senare generationer på RSV och SKV:s huvudkontor har tänkt om, vore intressant att veta. Se där något att bita i för intresserade skribenter. Dessutom är det ju intressant också att syftet med dagens befrielseinstitut i 60 kap. 1 § skatteförfarandelagen har sitt ursprung i principen om en neutral moms, medan institutet numera omfattar även skatteavdrag, arbetsgivaravgifter och punktskatt.

32

Görans plötsliga död

På senhösten 1989, efter att jag hade arbetat några månader på RSV, stötte jag ihop med Lundin i rulltrappan uppför T-banestationen Vreten. Han hade ett märkligt ansiktsuttryck och hann tog tag i min arm: ”Göran dog igår”.

Jag hade sagt hejdå till Göran, och att jag skulle hem och köra en tvätt, och frågade om han hade något som vi behövde dryfta dessförinnan.

- Nejdå, vi ses i morgon, svarade Göran och vinkade med cigaretten i hand, när jag skyndade iväg i korridoren.

Göran hade ramlat ihop plötsligt i en hjärninfarkt. Lundin hade hittat honom, när han undrade vart han hade tagit vägen.

Förmodligen hann inte Göran reagera, innan han var död.

Detta hade hänt sent på eftermiddagen, så det var få som kände till att Göran hade gått bort. Mats Henricsson arrangerade en gemensam morgonsamling och höll ett fint tal över Göran. Begravningen kom att ske i Gustav Vasa kyrka vid Odenplan i Stockholm, och kyrkan var fullsatt till sista plats. Även om jag bara hann arbeta med Göran några månader och givetvis inte kan säga att jag kände honom, var det som om vi känt varandra i årtal. Det är väldigt få människor som har den sortens inverkan på sina medmänniskor.

När Göran dog fanns det plötsligt en stor lucka att fylla, inte bara med hänsyn till hans kompetens allmänt sett på momsområdet, utan det mest akuta blev att någon skulle ta över och fullfölja hästsportprojektet, så att inte spel på trav och galopp omöjliggjordes, när tjänstebegreppet kom att ändras i moms lagstiftningen.

Det blev faktiskt Sune E. Jansson som fick ta över med att företräda RSV i förhållande till Hästsportens skattegrupp. Såväl under Görans tid som därefter lämnade för övrigt professor Nils Mattsson i Uppsala utlåtanden till gruppen. Det system som Göran hade skissat på var i stort sett klart, och kom också att bli det som

tillämpas ännu idag beträffande mervärdesbeskattningen av hästsporten.

Efter Görans död tappade Lundin en hel del av sin energi. Han levde upp mest när vi hade möten i momschefsgruppen och träffade branschorganisationer och vid liknande tillfällen. Han berättade inga lustiga anekdoter längre på de vardagliga luncherna.

33

Skattedagarna – välregisserade arrangemang

Inför de så kallade skattedagarna blev det dock litet gladare minner igen från Lundins sida. Han skulle introducera mig i att hålla föredrag för en större publik. Skattedagarna 1990 skulle ske på orterna Skellefteå, Linköping, Sundsvall, Örebro och på Stockholmsmässan i Älvsjö. Lundin skulle vara med som stöttning åt mig på första stället, Skellefteå. Men först skulle alla föreläsare genomgå en generalrepetition inför kollegorna på RSV.

Att det var en stor anspänning att tala inför en publik förstod jag bland annat redan på grund av att vissa av kollegorna på RSV vägrade att ställa upp och hålla föredrag. Några av dessa kunde ändå få anställning på någon av de stora revisionsbyråer i Stockholm som även höll en stor svansföreläsning inom området skattekonsultationer. Så nu vet ni det, ni som pratar om att det är bara dom sämsta som stannar inom Skatteförvaltningen.

Vid generalrepetitionen var det i alla fall en som var så nervös att hen skakade synbart i händerna varje gång hen skulle lägga på en OH-bild på projektorn.

Jag klarade mig bra, tyckte Lundin. Bodil kom in till mig efteråt och sade i förtroende att jag gjorde ett fel, nämligen att jag ibland tittade bakåt på duken med bilderna. Håll alltid blicken framåt på publiken, så att dom hela tiden ser Dig, när Du säger något. Idag använder jag över huvud taget inte projektor annat än att jag visar någon figur eller så. I övrigt rör jag på mig när jag föreläser och illustrationen sker i stället genom ett litet enmansteaterstycke, där jag använder tillgängliga möbler och annat för att illustrera exempelvis en unionsintern transaktion. Jag började använda denna metodik både i rättssalen och på föreläsningar och seminarier efter att jag hade varit sakkunnigt vittne i en momsbedrägerirättegång, där jag vid förhandlingen i Stockholms tingsrätt år 1999 märkte att det blev för tröttande för rättens ledamöter att följa med i min presentation under tre timmar med OH-bilder angående vad ”EU-momsen” innebar. I Svea hovrätt använde jag mig i stället av ”teatermetoden”, och då kunde plötsligt rättens ledamöter ställa relevanta frågor.

När väl turnén med skattedagarna började imponerades jag av hur välregisserade de var också när det gällde att allt praktiskt skulle fungera.

Det var RSV-Nytts redaktör, Christer Åstrand, som höll i det praktiska med att arrangera skattedagarna. Han och föreläsarna åkte alltid kvällen innan till platsen för skattedagen, varvid en gemensam måltid intogs. På så sätt inträffade det aldrig att en föreläsare kom ens en minut för sent till sin föreläsning. Christer testade dessutom ut all utrustning som föredragshållarna skulle

använda och kollade också upp att allting annat som skulle fungera en sådan dag fanns på plats. Skattedagarna var sålunda välregisserade arrangemang, där ingenting klickade, om det inte blev strömavbrott eller något annat helt oförutsett.

Lundin och jag, och de andra från RSV som skulle vara med, tog flyget till första skattedagen i Skellefteå. Konferenscentret och hotellet låg i samma komplex. Under kvällen före dagen för föreläsningarna åt vi middag på hotellet – älgstek. Jag skojade med Bodil, som hade fördjupat sig i en fråga om begreppet förvärvskälla, och om olika verksamheter i form av bageri och revisionsbyrå hade sådant naturligt samband att de kunde anses ingå i samma förvärvskälla. Jag tyckte att om inte det var möjligt fick väl vederbörande flytta ”surdegarna” emellan. Ingen annan än Bodil verkade fatta, för hon var den enda som skrattade.

Det gick i alla fall bra med föreläsningen. Vid ett tillfälle ryckte dock Lundin in. Det var några från en skattemyndighet i norr som hade en beskattningsfråga som innehöll så många om och men att jag inte kommer ihåg den. För att lösa upp situationen sade Lundin följande.

- Ja, det där var ju en väldigt knivig fråga. Jag förstår att ni har tänkt en hel del på den, det är ingenting som man kommer på sådär i stunden. Eller hur? Lundin, som i sådana lägen alltid satt och ritade krumelurer i anteckningsblocket, lyfte blicken och tittade uppfordrande i riktning mot den som ställt frågan.
- Jodå, vi har knäckt på det här i flera veckor nu, svarade frågeställaren, som uppenbarligen trodde att Lundin skulle falla in i någon pysmysig dialog med vederbörande.

- Ja, så bra. Då har ni säkert funderat ut något förslag till lösning på problemställningen, svarade Lundin. Därmed blev det bara ett internt mumlande mellan de som ingick i gruppen kring frågeställaren.

”Sådär ska Du ta dom”, sade Lundin till mig efteråt. ”Låt dom inte ta över med den där typen av frågor. Då kan Du lika gärna avbryta föredraget. Andra åhörare ska få Ditt föredrag i obrutet skick. Om Du släpper loss den där typen av frågeställare ohämmat, kan dom uppta en halvtimme av Ditt föredrag med frågor som ändå inte går att besvara där och då. Dom vet det innerst inne och vill bara visa på hemmaplan att dom också kan – inte bara RSV. Knäckfrågor av svårare art måste dom ändå ge in i skriftlig form till oss”.

Jag har haft stor nytta av att ta intryck av Lundins förmåga att leda en förhandling och att behärska situationen med en stor publik.

Däremot hängav han sig också åt ganska burdusa skämt för att göra en poäng, när han föreläste. Vid frågestunden drog han en av sina favoriter, när en av åhörarna frågade om momsens i förhållande till begreppen organiserad brottslighet respektive ekonomisk brottslighet. Lundin svarade: ”Skökan på Malmskillnadsgatan är skyldig att betala moms till staten”, och så skrockade han och tog ett bloss på cigaretten. Repliken kom dock snabbt från en av åhörarna: ”Jamen, det där är väl ändå bara ett stockholmsproblem”. Urstockholmaren Lundin svarade inte, utan tittade bistert ned i sitt papper och fortsatte att rita krumelurer. Han kunde ibland – i överförd mening – få stryk också, den gode Lundin, och i de nordligaste länen var faktiskt inte respekten så värst stor, bara för att någon kom från RSV. Jag hälsades i alla fall välkommen av ”momsgänget” där.

Det gick alltså bra i Skellefteå, och jag skötte mina föredrag själv på skattedagarna i Linköping, Sundsvall, Örebro och på Stockholmsmässan i Älvsjö. Vid dessa tillfällen var jag inte alltid ensam momskunnig, utan när det gällde frågor om beskattningsförfarandet ingick givetvis också moms. Då var det Sune Persson och Rolf Näsberg, vilka arbetade med förfarandemässiga frågor om moms, som tog sådana delar. Jag föreläste om de materiella delarna i momsreformen på skattedagarna, och kom in på de förfarandemässiga frågorna i samband med exempelvis frågor som skulle föredras i momschefsgruppen. Det var dock ett gott stöd på skattedagarna att Rolf och Sune P. också var med.

Jag skulle förresten komma att besöka Conventum Konferens i Örebro igen, där jag alltså höll en av föreläsningarna på skattedagarna 1990. Det var nästan ett kvarts sekel senare, nämligen vid min promovering till juris doktor, vilken hölls där den 8 februari 2014 – disputationen skedde den 26 april 2013.

34

Bodil ville få en överblick av interna remisser på reformen

Bodil hade fått upp ögonen för min arbetskapacitet, det vill säga vilja att göra så kallade hästjobb.

Hon ville få en överblick av de interna remisser på momsreformen som RSV hade mottagit från länsskattemyndigheterna ute i landet i egenskap av

underremissinstanser till RSV, så att hon kunde hänga med i vad som ansågs vara viktiga frågor i utredningen KIS (SOU 1989:35) och vad de olika länsskattemyndigheterna hade för ståndpunkt fråga för fråga,

Jag använde kvällstid och helger till att sammanställa ett sådant PM som Bodil var ute efter, och jag hade det klart 1989-09-25.

För att få ett överskådligt dokument använde jag länsbokstäverna för respektive av de dåvarande 24 länen som koder för momsensheten i respektive länsskattemyndighet, och för RSV använde jag SR/Fm för RSV:s momsgrupp ("momsgubbarna") och UBm för RSV:s uppbördsavdelning, momsensheten. Sedan relaterade jag vad underremissinstanserna ute i länen samt SR/Fm och UBm tyckte i en viss fråga i respektive avsnitt i KIS, och med koderna angav jag inom parentes vilken eller vilka av momsensheterna respektive SR/Fm och UBm som uttryckte samma åsikt.

Bodil var mycket nöjd. Hon hade fått ett maktdokument, och kunde styra vilken diskussion som helst angående Skatteförvaltningens ståndpunkter beträffande momsreformen.

Jag har lagt ut PM:et som ett öppet dokument på www.forssen.com. Eftersom Skatteförvaltningen sedan 2004 består i en enda rikstäckande myndighet, SKV, torde det numera inte förekomma att synpunkter på skattereformer fångas upp officiellt sett från Skatteförvaltningen i olika delar av landet. RSV:s PM 1989-09-25 är således unikt och alltjämt av intresse för forskningen eller avancerade processer om moms, eftersom KIS bland annat innebar att tjänstebegreppet anpassades 1991 till EG-rätten på momsområdet.

Utskälld per ombud av finansministern

Finansieringen av de tidigare lagda delarna i inkomstskattereformen skulle alltså ske bland annat genom en basbreddning av mervärdesskatten. Den 9 november 1989 kom propositionen (1989/90:50) med förslagen till de åtgärder som skulle ske på momsområdet med ikraftträdande den 1 januari och 1 mars 1990.

Vi, ”gubbarna” och jag, hade bollat med Bodil och Torbjörn Boström, och resultatet blev till slut att, vid sidan av förslagen i KIS, skulle mervärdesskatten utvidgas redan under 1990 dels i ett första steg den 1 januari 1990, varigenom momsen skulle omfatta tillhandahållande av vatten, tjänster avseende avloppsrening och sophämtning och dessutom skulle då de särskilda reduceringsreglerna för serverings- och hotelltjänster slopas, dels i ett andra steg den 1 mars 1990, varvid energiområdet i princip skulle mervärdesskattebeläggas.

I del 1 nämner jag att jag blev utskälld – via ombud – av finansministern på grund av en intervju som Vestmanlands Läns Tidning (VLT) höll med mig i egenskap av byrådirektör på Riksskatteverket 1989, och som publicerades den 20 december 1989.

Det hade börjat komma frågor om tidigare läggningen av momsreformen, och framför allt kommuner som stora leverantörer av el och vatten var intresserade av om de kunde slippa ta ut moms

för tillhandahållanden och leveranser under 1990, om kunderna betalade i förskott för dessa, innan lagändringarna trädde i kraft den 1 januari respektive 1 mars 1990. Det var vad intervjun handlade om, och jag svarade att det var möjligt enligt gällande rätt, eftersom förskotten gällde momsmässigt sett i stället för de senare faktiska tillhandahållandena och leveranserna.

Detta ledde till att finansministern skulle tillrättavisa mig. Utskällningen av mig utförde alltså inte finansminister Kjell-Olof Feldt personligen, utan via ett ombud – nämligen min företrädare på Riksskatteverket, Torbjörn Boström.

Problemet – om det nu fanns ett sådant – bestod i att jag alltså hade svarat journalisten utifrån gällande lag, det vill säga med iakttagande av principen om *rule of law*. Det råkade sedan kommunerna tjäna på momsmässigt sett, när de tog in förskott på leveranser av el och vatten inför året 1990 och inte behövde debitera moms på förskottsbetalningarna – vilket framför allt uppskattades av exempelvis elkunder inom tung industri och liknande.

”Dom är väldigt upprörda här”, sade Torbjörn Boström till mig och hänvisade till VLT-intervjun. Men han ville inte – fick inte – lämna över luren till ministern själv, när jag ville gå igenom om det fanns något fel i sak i det jag svarade i VLT. Sedan fick jag bekräftat att jag – och därmed RSV – var utsatt för ministerstyre, när Sveriges Riksdag den 12 januari 1990 fick lov att besluta om en stopplagstiftning, för att få gällande rätt dit ministern ville. Den lagstiftningsåtgärden blev nödvändig, när ministern uppenbart antog att jag skulle låta mig styras av den som tidigare hade innehaft min tjänst på RSV, det vill säga Torbjörn Boström.

Någon dementi i tidningen blev det i alla fall inte från min sida, men det kändes att jag hade hamnat i hetluften efter flytten från Göteborg till RSV.

För övrigt avgick finansminister Kjell-Olof Feldt i februari 1990, och efterträddes på den posten av Allan Larsson – som tillsammans med bland annat Olof Palme och Ingvar Carlsson var en av ”Erlanders pojkar” på 1960-talet. Statsminister Ingvar Carlsson behövde alltså inte leta långt och länge för att finna efterträdaren till Kjell-Olof Feldt. Dessutom blev statssekreteraren i finansdepartementet, Erik Åsbrink, budgetminister och biträdande finansminister – han skulle sedermera bli finansminister.

36

RSV-restauratören trodde inte heller på förskottsreglerna

Bland de förändringar som skedde den 1 januari 1990 var alltså bland annat att den reducerade momsen för serverings- och hotelltjänster slopades.

Lundin och jag tyckte att det var ganska kul att restauratören på RSV tillhörde som – likt finansministern – inte trodde på förskottsreglerna på momsområdet. I början av januari 1990 ville han nämligen att vi som hade köpt lunchkuponger före årsskiftet 1989/90 skulle betala ett tillägg för momshöjningen på serveringstjänsterna.

Det dråpliga inträffade att RSV-restauratören satte upp anslag om sitt pristillägg på kupongerna med hänvisning till att momsensheten

i Stockholm hade bekräftat till honom att det skulle vara så. Anställda på huvudet för Skatteförvaltningen i Sverige skulle alltså foga sig efter vad Länsskattemyndigheten i Stockholms län hade för uppfattning i en beskattningsfråga.

Det hela löste sig och samma dag åkte anslagen ned. Vi talade med Per-Erik Nyström och Marianne Arnebro, och det visade sig att det var någon på lägre nivå hos momsensheten som hade svarat lite för snabbt på RSV-restauratörens fråga till enheten före årsskiftet.

Ni som är insatta i momsfrågor förstår säkert att den egentliga frågan var om RSV-restauratören ens hade haft möjlighet att redovisa moms med reducerad skattesats, innan reduceringsregeln för servering togs bort, eftersom lunchrestauranger sällan uppfyller serveringskriteriet och vanlig livsmedelsmoms i stället gäller. Det var dock en kontrollfråga som momsensheten i Stockholm kunde ha tagit tag i, men Lundin och jag hade inte hjärta att påpeka detta, och momsensheten lät sannolikt udda vara jämnt, och blickade framåt. Det hade ju varit en nesa för RSV, om det hade stått på löpet nästa dag att RSV:s personal har i flera år köpt lunch till för låg momssats.

Det här var alltså långt innan kassaregisterlagen infördes år 2007 – idag hade RSV-restauratören fått påtalat av sin revisor vid granskningen av årsredovisningen, om inte dennes redovisningskonsult hade reagerat redan dessförinnan.

Definitionen av basmat – frågan som försvann

På tal om mat var frågan om olika momssatser på basmat respektive icke-basmat något som vi, ”momsgubbarna”, diskuterade en hel del angående förslagen i KIS. Företrädare för de olika politiska partierna och journalister ringde ofta om just denna fråga. Frågan försvann dock helt, när momsreformen genomfördes 1991.

Livsmedel har så kallad låg priselasticitet, det vill säga människor äter vanligtvis inte mer av nödvändiga livsmedel bara för att priset sänks. Enligt teorin för optimal beskattning skulle nödvändighetsvaror beskattas hårdare än lyxvaror, om syftet är att finansiera offentlig verksamhet till så låga kostnader som möjligt. En högre moms skulle därför kunna motiveras för vissa hushållskapitalvaror, men även på nödvändighetsvaror i form av baslivsmedel, det vill säga lågförädlade matvaror.

Utgångspunkten för KIS i förevarande hänseende var emellertid att undersöka förutsättningarna för en lägre moms på mat, vilket resulterade i förslaget att inte införa en lägre moms på livsmedel i samband med momsreformen 1991. De relevanta alternativen var annars främst att sänka momsen på basmat – lågförädlade matvaror – eller att införa en generell sänkning av momsen på livsmedel jämfört med annan konsumtion. Det senare kom för övrigt att ske senare, nämligen den 1 januari 1996.

Utredningen KIS inhämtade en lista från SCB över vad som ansågs utgöra basmat respektive icke-basmat. Vi, ”momsgubbarna”, tyckte att det sannolikt skulle ha blivit svårt att pedagogiskt förklara för svenska folket varför till exempel renkött

som basmat skulle ha en lägre momsats än makaroner som livsmedel som inte räknas som basmat, etcetera.

Någon särbehandling av livsmedel när det gällde momssatsen kom alltså inte att genomföras i och med momsreformen 1991, och 1996 genomfördes en generell sänkning av momsen på livsmedel, men med tanke på klimatfrågan kan frågan om olika momssatser på olika livsmedel aktualiseras igen. Vad säger forskarna? Och då menar jag inte bara rättsdogmatiskt inriktade forskare i skatterätt.

38

Konferensresa till Helsingfors

En dag gjorde RSV en konferensresa med färja till Helsingfors av stapeln. Det som skulle avhandlas var, förutom planeringsfrågor avseende det dagliga arbetet, propositionen (1989/90:74) om en ny taxeringslag som kom den 25 januari 1990.

Roland Åkerblom, som senare skulle bli regionskattechef i Stockholm, presenterade propositionen till en ny taxeringslag. Den skulle träda i kraft för taxeringsåret 1991, det vill säga ett år innan skattereformen var tänkt att träda i kraft.

Roland gjorde en mycket intressant och klargörande framställning av taxeringsreformen. Reformen innebar framför allt att för mål om taxering, mervärdesskatt, punktskatter och prisregleringsavgifter skulle beloppsprocessen ersättas med en sakprocess.

Efter Rolands genomgång skulle diskussioner ske i grupper innan vi var framme i Helsingfors. På återresan till Stockholm nästa dag skulle vi diskutera reformen gemensamt och dessutom skulle planeringsfrågor föredras av Mats Henricsson.

I Helsingfors var det öppet för egna initiativ med att besöka sevärdheter. Jag kikade på marskalken och presidenten Mannerheims staty, och sedan gick jag tillsammans med Renate och Bruno på restaurang, och vi besökte även Stockmanns varuhus, som Renate hade pratat om som något alldeles märkvärdigt. Och visst var det fint, men jag tror att Bruno skrämde en av expediterna. Hon talade en klingande finlandssvenska, och Bruno lovordade expediten för hennes eminenta kunskaper i svenska språket. Hååå, jaja, tänkte jag och försökte inte ens släta över plumpheten.

Vid den gemensamma genomgången av vad vi i grupperna hade kommit fram till angående taxeringsreformen frågade Ralf om det över huvud taget fanns någon samordning av de materiella delarna i skattereformen, det vill säga av utredningarna RINK, URF och KIS, innan man skulle ge sig i kast med att dessförinnan göra en förfarandemässig reform om en ny taxeringslag. Ralf frågade: finns det ingen koordinator av det vi gör här på RSV och det som händer på Finansdepartementet? Frågan var högst berättigad, eftersom RINK och URF innebar att sex inkomstslag skulle göras om till tre, och samtidigt skulle momsens som behandlades i KIS delvis läggas in i taxeringsförfarandet, genom att företag med låg omsättning skulle kunna redovisa momsens i självdeklarationen (inkomstdeklarationen). Sistnämnda hade föreslagits i KIS för företag med en årsomsättning om högst 200 000 kronor. Men nu skulle detta alltså genomföras redan ett år innan den materiella skattereformen var tänkt att börja tillämpas vid taxeringen 1992,

och vi var redan inne på år 1990, som skulle taxeras 1991. Framför allt innebar det att de företagare som skulle taxeras för moms borde beakta momsen vid beräkningen av preliminärskatten redan under 1990, och det året hade alltså redan pågått en stund.

Roland tittade upp i taket, och Mats Henricsson skruvade på sig, men kände sig manad att i egenskap av högsta närvarande chef svara på Ralfs fråga. ”Ja, det är väl Bodil som fungerar som ett slags koordinator som Du uttrycker det. Hon går ju emellan RSV och Finansdepartementet”.

Så – rätt och slätt – var det med det, koordinationen av reformerna.

39

Sune frågar om än det ena än det andra

Sune E. Jansson insåg ganska snabbt att jag besatt en hel del kunskaper på momsområdet. Han var dock alltjämt måttligt intresserad av ämnet mervärdesskatt. Det handlade i stället om att jag skulle stötta honom när han så att säga drabbades av momsen. Jag ger två exempel på detta.

Norrköpings-teve ringde och ville göra en intervju om att ändringen av tjänstebegreppet som KIS föreslog skulle medföra att exempelvis uthyrning av arbetskraft, personaluthyrning, blev momspliktigt.

Sune kom springande i korridoren, tittade in till mig och utbrast:

- Skynda Dig, teve vill göra en intervju om moms.

Jag hade precis tagit på mig min fårskinnspäls för att gå på en sen lunch. Jag följde med till Sunes hörnrum, och demonstrativt tog jag inte ens av mig fårskinnspälsen, utan satte mig i hans stol, som var av en avgjort högre standard än den RSV tillhandahöll oss vanliga tjänstemän från Kinnarps sortiment av kontorsmöbler. Sune själv fick sitta i en besöksstol och beskåda när jag ledigt gav intervjun.

Sune gjorde dock inga anteckningar eller liknande, noterade jag.

Vid ett annat tillfälle var det Sunes egen fru som hade frågor om moms. Hon arbetade inom Örebro kommun, som hade startat ett projekt med restaurering av offentlig konst och utsmyckningar. Hur skulle kommunen göra med upphandlingen? Skulle tillhandahållaren av tjänsterna ta ut moms på sitt pris för restaureringsarbetena?

Jag gick med på att svara henne, eftersom hon lika gärna hade kunnat ringa som rättssökande allmänhet och ställa frågorna, men visst. Det kändes inte särdeles bra att jag skulle ge Örebro kommun en särskild service, bara för att min närmaste chefs hustru hade en position där.

Sune ville denna gång inte vara närvarande när jag samtalade med frågeställaren, men det berodde givetvis inte bara på att han var tämligen ointresserad av moms. Mitt svar till frun, och därmed till Örebro kommun, innebar i alla fall att även om vissa av utsmyckningarna tillfälligt monterades ned från fasader och annat som utgjorde fastighet för restaureringsarbetenas utförande, var det ändå fråga om tjänster på fastighet, vilket generellt sett är momsfritt, varför restaureringstjänsterna var momsfria. Det skulle för övrigt ha blivit svaret också idag.

Till Dig som är på väg in i en karriär i offentlig verksamhet ger jag ett råd: gör inte chefer till viljes. Lundin fick höra om detta, och

lärde mig att jävsfrågor ska tas delikatessmässigt. Lägg märke till att Sune inte skulle komma på tanken att fråga ”gubbarna”, och det berodde alltså inte på att jag antogs vara skarpare på moms än dom. Om någon ska hängas, ska det vara någon nedåt i hackordningen. Så fungerar karriärismen.

Det är dock bra att pressen är på alerten angående jäv och korruptionsfrågor. Under 2010-talet har vi fått se både en Gd och Öd lämna SKV i följderna av en fråga om vänskapskorruption. SVT:s Uppdrag Granskning tog upp dåvarande Gd, Ingemar Hansson, och dåvarande Öd, Helena Dyrssen, beträffande vänskapskorruption bestående i att SKV kontaktade deras bekante från den tid då alla tre hade höga positioner under alliansregeringen 2006-2014, Frank Belfrage, och informerade honom om att han skulle bli granskad av SKV för sin inblandning avseende de så kallade panamadokumenterna, vilka ingick i teveprogrammets uppmärksammande av olika fall av korruption i näringsliv och bland toppolitiker världen över.

Det var i och för sig pressen som väckte frågan, men i samband med den fråga om vänskapskorruption som bidrog till att Gd och Öd fick lämna SKV uppstod faktisk en intern kritik från handläggare på SKV mot de båda redan innan de lämnade sina poster. Det visar att den av hög integritet kännetecknande ämbetsmannatradition som sträcker sig ända tillbaka till mitten av 1200-talet och Birger Jarl ännu är levande. Tystnar pressen, blir det dock till slut mycket tyst i alla fall.

Bodil Hulgaard blev förresten JK-anmäld för jäv när hon var med och dömde i ett mål i Högsta förvaltningsdomstolen, som då hette Regeringsrätten, nämligen i målet RÅ 1997 not. 126 (mål nr 2379-1994). Målet avgjordes i första instans, Länsrätten i Hallands län,

under år 1992, det vill säga under den tid Bodil Hulgaard var skattechef och ledde RSV:s skatterättsliga huvudavdelningen, och därmed också ledde processavdelningen, som framför allt i just skattemål som gick till Regeringsrätten, högsta instans, gav stöd åt Skatteförvaltningen vid hanteringen av sådana mål. JK beslutade 1998-09-29 (dnr 1521-98-21) att inte gå vidare i jävsfrågan med motiveringen att domstolen själv avgör om en jävssituation föreligger för någon av dess ledamöter, oavsett om någon part gör invändning om jäv. JK tillade att Regeringen naturligtvis kände till Bodil Hulgaards bakgrund, när hon utnämndes till regeringsråd (numera justitieråd) och att bakgrunden inte utgjorde något hinder mot hennes utnämning. Jag vet inte om JK:s beslut är ägnat att ingjuta förtroende för principen om en rättvis rättegång, framför att när JK poängterar att frågan om huruvida jäv föreligger ska prövas i det enskilda ärendet eller målet. Gör som Högsta förvaltningsdomstolen förväntas göra: döm själva. Det finns definitivt mera att säga i ämnet – varför inte väcka någon självständig forskare om frågorna om jäv och korruption inom SKV och domstolarna?

40

En advokatfirmas annons i SvD lockar

Sune hade alltså stor nytta av att jag fanns på min post, och han började efter ett tag att komma in till mig flera gånger i veckan med budskapet: ”Jag ska ta tag i Din lönesituation”.

Sådär höll det på, jag hade kommit in på en för låg lönenivå och det blev till slut en belastning i samarbetet mellan mig och min närmaste chef.

Jag hade inte heller uppfattat något uttryckligt stöd från Sune i debaclet med finanserna angående min intervju i VLT. Bodil Hulgaard kände väl att hon satt emellan, eftersom hon alltså gick emellan RSV och Finansdepartementet.

I och för sig skulle löneplan N ersättas 1990 med vanlig lönesättning, men jag trodde till slut inte på någon förbättring och Stockholm visade sig inte vara det billigaste stället att leva på.

Jag tog upp situationen med Mats Henricsson. Då visade det sig att Lundin och cheferna hade planerat i stort sett de närmaste fem åren karriärmässigt för mig. Det gick i korta ordalag ut på att jag skulle turnera runt på olika befattningar inom Skatteförvaltningen i Sverige. ”Nu när Du ska ut på länen” började Lundin att uttrycka det.

Jag blev riktigt rädd. Skulle jag lämna Stockholm? För vad då? Något odefinierat under några år, och som skulle leda tillbaka till RSV? Jag var över huvud taget inte intresserad av vad det innebar att jag skulle ”ut på länen” betydde, det räckte med att det lät som en floskel. Jag blev också mäkta förvånad när Mats Henricsson avslöjade att han egentligen inte ville ha Lundin på RSV – jag går inte in på hur han utvecklade det.

Jag hade redan bestämt mig för att inte flytta tillbaka till Göteborg. Jag hade sökt att sitta ting på Länsrätten i Göteborgs och Bohus län, för att ha det alternativet utan att nödvändigtvis behöva gå tillbaka till Skatteförvaltningen. En man från domstolen ringde mig i början på 1990 och hälsade mig välkommen till att börja där den 1 april 1990, men jag avböjde alltså.

Det var därför med stort intresse som jag läste en lockande annons i SvD den 22 mars 1990 om att en advokatfirma i Stockholm sökte en biträdande jurist. Enligt annonsen hade firman företag som klienter, vilka behövde råd i affärsjuridiska frågor och tyngdpunkten för verksamheten låg på skatterätten.

Jag svarade på annonsen, och det bestämdes snabbt att jag skulle få tjänsten som biträdande jurist, och jag kände att jag skulle kunna bredda mig samtidigt som mina skatterättskunskaper var efterfrågade.

41

Epilog

Sålunda kom det sig att jag den 3 april 1990 lämnade in en ansökan till administrativa på RSV om tjänstledighet för att prova på annan anställning – icke offentlig sådan som det hette.

Tjänstledigheten gällde ett halvår, 1990-05-02 till 1990-11-02.

Ansökan beviljades och den 2 maj 1990 började jag min första arbetsdag på advokatfirman, som var belägen i den så kallade gyllene triangeln i kvarteren ovanför Stureplan i Stockholm – högst upp i det så kallade Arvid Nordquisthuset.

Den dagen var vacker, och folk satt på gräset i Humlegården och lät solen värma. Jag tyckte att den nya arbetsplatsen verkade lovande. Men det var ett misstag att kliva in genom den dörren. Det skulle jag helt enkelt aldrig ha gjort, men det förstod jag först efter det att tjänstledigheten på RSV avslutats.

Jag minns min tid inom Skatteförvaltningen i Sverige 1985-90 som en verkligt fin tid, även om jag inte gillade att min framtida karriär hade planerats av RSV utan min medverkan. Jag hann fylla 30 en dryg vecka innan jag slutade på RSV 1990-05-02 – min 30 årsdag var den 24 april 1990. Då stod allt på plus i livet – så kändes det och jag har aldrig upplevt den känslan igen.

På advokatfirman var jag knappt två år. Jag arbetade nästan ihjäl mig, och fick till slut sova med bettskena. Jag sprang iväg dit varje morgon med en halv A4-sida färdig i huvudet. Huvuddelägaren på advokatfirman hade utlovat mig en bra löneutveckling efter ett år, om jag visade mig duglig. Han höll inte det löftet, och när han erbjöd mig att vid behov låna pengar i stället sökte jag mig bort därifrån, så att han skulle få lov att ägna sig åt att tjäna den snöda mammon utan att jag samtidigt fördärvade mig mentalt och fysiskt på kuppen.

På RSV var det ju fullt i momsgruppen sedan jag efterträtt av Staffan Åkerfeldt, som var auktoriserad revisor innan han tillträdde på RSV. Jag ringde därför till momschefen i Stockholms län, Per-Erik Nyström, efter årsskiftet 1991/92. Bert Lindberg, som hade blivit skattechef i Stockholms län, ville inte hjälpa mig. Det berodde inte på att jag inte jamsade med honom under min tid som fördragande i momschefgruppen, utan på att han var en gammal arbetskamrat till den som var huvuddelägare i advokatfirman, och som inte ville låta mig sluta där.

Per-Erik Nyström är jag i alla fall stort tack skyldig, eftersom han räddade mig ur den rävsax jag hade hamnat i. Momsenheten skulle spridas ut på de lokala skattekontoren i Stockholms län, och han ordnade så att jag den 8 januari 1992 kunde börja på ett kontor dit Marianne Arnebro hade gått över som sektionschef. Jag sade upp

mig på advokatfirman den 7 januari och började dagen efter på skattekontoret. Du kan tro att det var med en enorm lätthet som jag bar hem mina böcker från advokatfirman den 7 januari 1992.

Jag återkommer till tiden på den advokatfirman i en annan bok.

På skattekontoret, LOK Hägersten, som låg mitt emot Söder nära Liljeholmsbron, fick jag i praktiken en stabsfunktion till Marianne, och arbetade där 1992-94. Kontorschefen hette Lars-Olof Laurén, och han förlitade sig mycket på Marianne, som var den drivande kraften på skattekontoret – och en mycket sympatisk chef.

Efter att ha arbetat där i nästan tre på år funderade jag på framtiden, och tyckte att jag faktiskt kunde driva en juristfirma själv. Jag hade fått erbjudanden om att arbeta som jurist inom industrin. Dessutom ville minoritetsägaren i den advokatfirma som jag hade arbetat på att jag skulle arbeta med honom, eftersom han och den andre delägaren i den firman gått skilda vägar. Han drog sig dock ur, och när jag diskuterade framtid med min tjej stöttade hon mig, som jag nämner ovan, i att starta min egen juristfirma.

Jag talade med Marianne Arnebro om mitt beslut, och hon önskade mig lycka till och ansåg att jag hade alla förutsättningar att lyckas som egenföretagare inom juridiken.

Måndagen den 28 november 1994 startade jag min juristfirma på Luntmakargatan 46, där jag hyrde rum och officintjänster av en revisionsbyrå några år, innan jag skaffade egna lokaler på Kungsgatan 4B, vid Stureplan, den 15 juni 1998. Ledamot av Sveriges advokatsamfund blev jag den 10 maj 1996.

Jag skulle också komma att inleda en karriär som författare av fackböcker, och lämnade manus på min första bok om mervärdesskatt den 30 november 1992, vilken kom ut i början av april 1993 på förlaget Publica. Min andra bok i ämnet kom året

därpå och ställdes ut i samtliga skyltfönster hos Fritzes hovbokhandel på Regeringsgatan i Stockholm (vilken senare blev en webbutik). Jan-Åke Nilsson, rumskompisen från tiden på momsensheten i Göteborg, brukade sätta mina momsböcker i händerna på nyanställda skattehandläggare.

I början på år 2000 drogs jag in i att på min fritid engagera mig vid Juridicum på Lunds universitet med att doktorera tillsammans med en malmöjurist. Jag skulle göra en avhandling med en jurist som hette Olle Lekander (avliden), men i början av 2002 förstod vi att Juridicum i Lund aldrig skulle bestämma sig för om vi kunde göra avhandlingen tillsammans. Ronnie Peterson, som jag nämner ovan, sade ”Du är fåfång, Björn. Alla vet vad Du kan. Varför ska Du hålla på med det där att doktorera?” Till slut blev det dock både licentiatexamen (2011) och doktorsexamen (2013), men vid Örebro universitet. Det är något som jag kan berätta om i en senare bok.

Mina avslutningsord riktar jag till Dig som är ung och kan syssla med något annat än juridiken. Gör det! Idag verkar det vara en omöjlighet för en ung människa att starta eget i juristbranschen, och lika svårt tycks det vara för en ungdom, som inte är mer eller mindre institutionaliserad, att få en fackbok publicerad. På så vis har öppningarna för den som vill stå på egna ben och förverkliga sig ha stängts i stort sett. Jag tänker ibland på Bodil Hulgaard, och när hon vid ett tillfälle under min tid på RSV höll ett anförande där hon sade att hon såg på de som slutade på RSV och gick till näringslivet som små filialer till Skatteförvaltningen. Jag undrar då om hon någonsin förstått hur fel hon hade. Det här med livslångt lärande och att kunna prova på nytt är bara något som folk inom HR (*human resources*) slår i Dig för att det låter bra. Jag fick exempelvis höra, från två olika damer på RSV vilka jag umgicks

med också efter att jag slutat där, hur RSV-cheferna hade suttit och ondgjort sig över att jag fick min första bok, som handlade om moms, publicerad i början av 1993. Vad hade jag gjort dem? Varje gång Norstedts Juridik har frågat mig om jag kan rekommendera någon författare inom Skatteförvaltningen har gjort det. Alltför många goda skribenter inom Skatteförvaltningen undertrycks dock av den atmosfär av ängslighet som sådant chefskap leder till. Vad sade dessa mentaliteter när min tredje momsbok, Svensk moms i EU (1995), togs upp för utlåning av Kongressbiblioteket i USA?

Lundin ringde i alla fall och gratulerade till min bok. När min andra bok publicerades 1994 hade han gått bort. I förordet tillägnar jag den boken minnet av Hans Gunnar Lundin och Göran Olofsson – två personer som förtjänade att nämnas som momsexperter.

Det är flera gånger som jag har fått en blomsterkvast från klienter, som ett uttryck för deras tacksamhet över att jag finns som en fri förmåga på skatteområdet. I mål om moms kan situationen många gånger ha tett sig mycket komplex. Men det som har krävts är ofta en undersökning på plats av de faktiska omständigheterna i aktuellt företags verksamhet. Det som kan lösa upp en sådan situation är exempelvis att ta med domstolen – och SKV – för en så kallad syn på stället. När alla kan se verkligheten, i stället för att pyssla med den på papper, visar det sig inte sällan att det inte föreligger någon juridiskt svår knäckfråga. Då kan jag ha tagit över efter så kallade momsexperter på exempelvis de stora revisions- och skattekonsultfirmorna. Problemet har då framför allt varit att så pedagogiskt som möjligt övertyga exempelvis en kammarrätt om att klienten inte ägnar sig åt efterhandskonstruktioner, vilket SKV ofta hävdar reflektoriskt, när klienten presenterar en annan vinkel än tidigare på samma situation i det aktuella ärendet.

Jag har haft en god förebild också i förevarande hänseende i min mamma. Under sin tid på Skandia kunde hon konstruera försäkringsbrev när ingen annan ansåg det möjligt. Det som krävdes var även i det sammanhanget att någon med nödvändig uthållighet gjorde en grundlig genomgång av vad som var vad. Det är alltså fråga om att en viss personlighet engageras i exempelvis försäkringsbolaget, i domstolen eller hos SKV etcetera, och inte om något som kan läras ut. Det handlar om den plikt känsla på vilken samhällen byggs, och den får Du inte genom skolsystemets försorg, där det sällan finns tillfälle till mera djuplodande tankar. Läser ni noga nu, ni inom HR hos företag, domstolar och myndigheter?

Jag har förresten arbetat även med försäkringsärenden i min praktik, och också skrivit en bok om produktansvar, vilken har givits ut i flera upplagor.

Avslutningsvis konstaterar jag – efter en lång karriär som kanske fortsätter ännu en stund – att jag alltså inte bara har arbetat bort balanser inom Skatteförvaltningen, utan anlits för att städa efter så kallade skatteexperter i min roll som advokat. Jag har aldrig kallat mig expert, men jag har anlits som sakkunnig i straffrättsliga mål, där momsfrågor ingått. Den som är ödmjuk i ordets rätta bemärkelse måste respektera att djupgående frågor om moms inte bör behandlas av den som inte behärskar både ekonomi och juridik.

Jag har X antal exempel att återkomma till där undertecknads insats i skattemål, företrädaransvarsmål och brottmål har varit avgörande för att företagare ska kunna fortsätta att tjäna ihop till levebrödet för sig, sin familj och sina anställda med familjer. Jag återkommer till dessa erfarenheter i en eventuellt kommande bok.